

SUOMEN
maatalous ja
MAASEUTUELINKEINOT
2013

Katsauksen laatinut työryhmä

Ahlstedt Jaana	taitto, toimitus
Jansik Csaba	luku 2.5
Knuuttila Marja	luku 1.1
Koikkalainen Kauko	luku 5
Koivisto Anu	luku 2.4
Latukka Arto	luku 4.2
Liesivaara Petri	luku 2.2, 3
Miettinen Antti	luku 5
Niemi Jarkko	luku 2.3
Niemi Jyrki	luku 2.1, 2.5, 3, toimitus
Pyysiäinen Jarkko	luku 6
Rantala Olli	luku 4.1
Rantamäki-Lahtinen Leena	luku 1.2
Sulkava Mika	luku 4.2
Tauriainen Jukka	luku 4.1
Toikkanen Heini	luku 2.5
Väre Minna	luku 1.3
Wuori Olli	luku 6

Taloustutkimus

JULKAISUJA 114

Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2013

Jyrki Niemi ja Jaana Ahlstedt (toim.)

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus
Agrifood Research Finland
Economic Research
PUBLICATIONS 114

ISBN 978-951-687-168-7 (nid.)
ISBN 978-951-687-169-4 (PDF)
ISSN-L 1798-5900
ISSN 1798-5897 (Painettu)
ISSN 1798-5900 (Verkkajulkaisu)

Copyright
MTT Taloustutkimus

Julkaisija
MTT Taloustutkimus, Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki
<http://www.mtt.fi/mttl>

Jakelu ja myynti
MTT Taloustutkimus, Latokartanonkaari 9, 00790 Helsinki
vaihe 029 5300 700,
s-posti: julkaisut@mtt.fi

Painatus
Vammalan Kirjapaino Oy 2013

Esipuhe

MTT taloustutkimus julkaisee vuosittain Suomen maataloutta ja maaseutuelinkeino- ja tarkastelevan vuosikatsauksen ottamalla huomioon alan ajankohtaiset kysymykset ja kehitysnäkymät sekä viimeisimmän tutkimustiedon. Tänäkin vuonna katsaus tarjoaa monipuolisen tietopaketin maatalouden toimintaympäristöstä, maatalous- ja elintarvikemarkkinoiden kehityksestä, maatalouspolitiikasta ja sen kehityksestä, maatalouden taloudellisesta tilasta, maaseudun ja ympäristön vuorovaikutuksesta sekä maaseudun sosioekonomisesta kehityksestä.

Maatalous- ja puutarhayritysten taloudellista kehitystä tarkastellaan katsauksessa monipuolisesti vuoden 2012 ennakkotulokset mukaan lukien. Kannattavuuden kehitystrendi on ollut kokonaisuutena nouseva tilivuoden 2009 pohjanoteerauksesta lähtien. Erityisesti kasvinviljelytiloilla mutta myös muissa tuotantosuunnissa vuosien välisistä panos- ja tuotoshintamuutoksista aiheutuvat kannattavuusvaihtelut ovat kuitenkin tulleet jäädäkseen. Nämä näkyvät myös yritysten maksuvalmiuden vaihteluina. Samanlaisissakin yrityksissä erot kannattavuudessa voivat olla suuria, mikä johtuu osin yritysten elinkaaren vaiheesta. Analyysijärjestelmien kehittyessä päästään tulevaisuudessa tarkemmin kiinni syihin hyvän tai heikon kannattavuuden takana ja pystytään tarjoamaan entistä monipuolisempia työkaluja maatilayrityksen johtamiseen yrityksen elinkaaren vaihe ja erilaiset tietotarpeet huomioon ottaen.

Maatalousyritysten toimintaympäristöön ja -edellytyksiin vaikuttaa olennaisesti Euroopan unionin (EU) yhteinen maatalouspolitiikka, joka jälleen kerran uudistuu vuoden 2013 jälkeen. Tavoitteena on poliittisen yhteisymmärryksen saavuttaminen uudistuksen sisällöstä kesäkuuhun 2013 mennessä. Koska uudistusten valmisteluajataulu on venynyt alun perin suunnitellusta, pääosa uudistuksesta tulee voimaan vasta vuoden 2015 alussa. Suomen maatalouden kannalta keskeisiä asioita uudistuksessa ovat EU:n rahoittamien tukien kokonaistaso, maatalouspolitiikan eri pilareiden välinen painotus, tuotantositonnaisten tukien maksamisen mahdollisuudet myös vuoden 2013 jälkeen sekä ehdot maataloustukien viherryttämiseksi.

Julkaisun erityisteemoissa nostamme tänä vuonna esiin erityisesti kuminan. Kumina edustaa pientä erikoistunutta tuotantoa, joka on muutamassa vuodessa kasvanut suomalaiseksi menestystarinaksi ja kilpailukykyiseksi tuotantomuodoksi. Suomalainen kumina on hyvin vientisuuntautunut kasvi, sillä lähes koko sato viedään ulkomaille. Tämä on erikoisuus suomalaisessa maataloudessa. Kuminaketjun toimintatavoista ja hyvistä käytännöistä voisi olla opittavaa laajemminkin. Teema-artikkeleissa kerrotaan kuminan tuotannosta ja sen kannattavuudesta sekä integroituneesta tarjontaketjusta menestyksen takana. Julkaisun muut erityisteemat käsittelevät kotimaisen elintarviketuotannon riippuvuutta tuonnista, EU:n maatalouspolitiikkauudistusta, satovahinkojärjestelmän uudistustarpeita Suomessa sekä Itämeren suojelun kustannuksia ja hyötyjä.

MTT:n puolesta esitän parhaimmat kiitokset julkaisun toimittaneille professori Jyrki Niemelle ja tutkimussihteeri Jaana Ahlstedtille sekä kaikille julkaisun kirjoittamiseen osallistuneille asiantuntijoille.

Helsingissä 20. päivänä maaliskuuta 2013

Sari Forsman-Hugg
Yksikön johtaja
MTT taloustutkimus

Sisällysluettelo

1. Maatalouden toimintaympäristö	5
1.1. Maa- ja elintarviketalous kansantalouden osana.....	5
1.2. Maaseudun yrittäjäyys.....	9
1.3. Suomalainen maatila	14
2. Maatalous- ja elintarvikemarkkinat.....	21
2.1. Maailmanmarkkinoiden kehitys	21
2.2. Peltokasvituotanto.....	23
2.3. Kotieläintuotanto	30
2.4. Puutarhatuotanto	35
2.5. Elintarvikemarkkinat	40
3. Maatalouspolitiikka	48
3.1. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka.....	48
3.2. EU-maataloustuet Suomessa	50
3.3. Kansallinen tuki.....	52
3.4. Maatalouden rakennetuet ja lomituspalvelut	54
4. Maatalouden taloudellinen tila.....	56
4.1. Maatalous- ja puutarhayritysten tulos- ja kannattavuuskehitys.....	56
4.2. Suomen maa- ja puutarhatalouden talouskehitys.....	61
5. Maatalous ja ympäristö.....	67
5.1. Maatalouden ympäristövaikutukset	67
5.2. Maatalouden ympäristöohjaus komission maatalouspolitiikan uudistusehdotuksessa.....	70
5.3. Maatalouden ympäristötuki 2007–2013	71
5.4. Vesiensuojelun suuntaviivat	73
5.5. Uusi ympäristökorvausjärjestelmä käyttöön vuonna 2015.....	74
5.5. Puheenaiheita ja tulevaisuuden näkökulmia.....	74
6. Suomen maaseudun sosio-ekonominen kehitys.....	78
Liitetaulukot.....	90

Erityisteemat

Kumina – malliesimerkki ketjun integroinnista.....	18
Kuminasta kilpailukykyä suomalaisille pelloille.....	28
Kotimainen elintarviketuotanto on tuonnin varassa.....	46
EU:n maatalouspolitiikkauudistus ja Suomi.....	55
Satovahingot – alivakuutettuja Suomessa?.....	64
Kannattaako rehevöitymisen torjunta Itämerellä?	76

1. MAATALOUDEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

1.1. Maa- ja elintarviketalous kansantalouden osana

Elintarvikkeiden ja juomien kulutusmenot ovat Suomessa yhteensä 21,6 mrd. euroa vuodessa. Tästä kotiin hankittujen elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien osuus on hieman yli puolet, 12,3 mrd. euroa.

Kotiin hankittujen elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien osuus kotitalouksien kaikista kulutusmenoista on elintason kohotessa pienentynyt Suomessa vanhojen EU-maiden tasolle. Vuonna 2011 osuus oli 12,2 % laskien hieman edellisvuodesta.

Kun myös alkoholi juomat ja kodin ulkopuolella tapahtuva ruokailu huomioidaan, on elintarvikemenojen osuus 21,5 %:ia kotitalouksien kulutusmenoista. Ulkona tapahtuvan ruokailun osuus on 5,9 %, mikä puolestaan on vanhojen EU-maiden tasoa (7,4 %) hieman alhaisempi.

Kun elintarviketalouden rahavirtaan sisällytetään yksityisten ja julkisten kulutusmenojen lisäksi elintarvikkeiden vienti sekä maataloustuotantoon liittyvät tuet, on elintarviketaloudessa vuosittain liikkuvien rahavirtojen arvo noin 25,7 mrd. euroa.

Elintarvikkeiden ja juomien kulutusmenot, milj. euroa.	2010	2011	%-muutos
Yhteensä	20470	21646	6
Elintarvikkeet*	10575	11172	6
Alkoholittomat juomat*	1019	1078	6
Alkoholijuomat*	3350	3424	2
Ravitsemuspalvelut (ruokailu ulkona)	5526	5972	8

*Kotiruokailu
Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito, yksityisten kulutus.

Elintarvikkeiden ja alkoholittomien juomien osuus kotitalouksien kulutusmenoista, %.

	2010	2011
EU 27	12,9	12,9
EU 15	12,3	12,3
Italia	14,5	14,2
Norja	13,2	13,3
Portugali	16,4	16,8
Ranska	13,5	13,5
Ruotsi	12,2	12,2
Saksa	11,4	11,5
Suomi	12,3	12,2
Tanska	11,3	11,4
Viro	20,1	19,8
Yhdistynyt kuningaskunta	9,1	9,1

Lähde: Eurostat National accounts.

Maa- ja puutarhatalouden tuotanto

Maa- ja puutarhatalouden tuotannon bruttoarvo kansantalouden tilinpidossa oli 6,6 mrd. euroa vuonna 2011, kun tuotannon tuki 2,1 mrd. euroa luetaan mukaan. Tuotannon bruttoarvo nousi 7,9 %:ia edellisvuoden 6,1 mrd. eurosta.

Maataloustuotannon bruttoarvosta välituotteiden osuus on vajaa puolet eli 3,2 mrd. euroa vuonna 2011. Nousua edellisvuodesta oli 14,1 %. Välituotepanoksista suurimpia eriä ovat lannoitteet, rehut, sähkö ja liikennepolttoaineet sekä tuotantoa tukevat erilaiset palvelut.

Maa- ja puutarhatalouden arvonlisäys oli 3,4 mrd. euroa ja vaikutus BKT:hen säilyi edellisvuoden 2,1 %:n tasolla. Kasvu-kauden sääolojen lisäksi tuote- ja panoshintojen vaihtelut heijastuvat alan tuloksessa aikaisempaa enemmän.

Maatalous koneineen ja rakennuksineen on pääomavaltainen elinkeino. Vuonna 2011 maatalouden osuus kansantalouden kokonaisinvestoinneista oli 3,2 %, mikä on alan BKT-osuutta selvästi suurempi.

Elintarvikkeiden jalostus

Elintarviketeollisuuden tuotannon bruttoarvo kasvoi edellisvuoden 10,3 mrd. eurosta 11,3 mrd. euroon vuonna 2011. Välituotekäyttö kasvoi 7,8 mrd. eurosta 8,6 mrd. euroon, ja elintarviketeollisuudessa syntyvä arvonlisäys 2,5 mrd. eurosta 2,7 mrd. euroon.

Elintarviketeollisuuden osuus BKT:sta oli 1,7 %:ia vuonna 2011. Tehdasteollisuuden arvonlisäyksestä tämä muodosti 9,6 %, mikä on hieman edellisvuotta (9,3 %) enemmän.

Elintarviketeollisuus on tuotannon bruttoarvolla mitattuna Suomen neljänneksi suurin teollisuudenala kone- ja laitevalmistuksen, elektroniikkateollisuuden ja paperiteollisuuden jälkeen. Arvonlisäyksellä mitattuna elintarviketeollisuus on kolmanneksi suurin kone- ja laitevalmistuksen ja paperiteollisuuden jälkeen.

Elintarviketeollisuuden tuotanto on raaka-ainevaltaista, sillä välituotteiden osuus on yli 70 %:ia tuotannon bruttoarvosta. Tarvitsemansa raaka-aineet teollisuus hankkii pääosin kotimaiselta maa- ja puutarhataloudelta, sillä kuljetuskustannusten takia merkittävä osa elintarviketeollisuutta on riippuvainen kotimaisesta raaka-aineesta.

Elintarviketeollisuuden investoinnit kotimaassa vuonna 2011 olivat noin 350 milj. euroa ja osuus kokonaisinvestoinneista edellisvuoden tapaan 0,9 %:ia kokonaisinvestoinneista. Investointitaso on selvästi alle alan BKT-osuuden.

Elintarvikkeiden kotimainen kauppa

Kauppa vastaa elintarvikkeiden hankinnasta ja loppujakelusta kuluttajalle. Elintarvikekaupan tuotannon arvo eli kaupan marginaali on alkutuotantoa ja jalostusta hankalammin saatavissa, sillä kaupasta saadaan yleensä myynti- ja liikevaihtolukuja. Päivittäistavarakaupan liikevaihto vuonna 2011 oli 15,7 mrd. euroa, jossa on kas-

vua edellisvuodesta 4,4 %. Päivittäistavarakaupan myyntiin sisältyy elintarvikkeiden ohella muita päivittäis- ja kestokulutustavaroita.

Elintarvikkeet vaativat paljon käsittelyä, joten palkoilla on merkittävä osuus kaupan arvonlisäyksessä rakennusten lisäksi. Muita suuria kustannuseriä ovat kuljetus ja logistiikka sekä erilaiset liike-elämän ja kiinteistöalan palvelut.

Kaupan asema elintarvikeketjun loppupäässä poikkeaa alkutuotannosta ja jalostuksesta. Kauppa ei elintarviketeollisuuden tavoin ole riippuvainen kotimaisesta alkutuotannosta ja pystyy kilpailuttamaan kotimaista elintarviketeollisuutta tehokkaasti sekä keskenään että ulkomaisten yritysten kanssa.

Elintarvikekauppa on edelleen pitkälti kotimaista ja perustuu ketjuuntuneeseen tukku- ja vähittäiskauppaan, jossa tavaranhankinta koti- ja ulkomailla on keskitetty. Pienet markkinat ja korkeat kuljetuskustannukset eivät ole houkutelleet Suomeen muita ulkomaisia kauppaketjuja vuonna 2002 tulleen saksalaisen Lidlin lisäksi.

Elintarvikkeiden ulkomaankauppa

Elintarvikkeiden tuonnin arvo (CN 1–24) vuonna 2011 oli 4,3 mrd. euroa, jossa kasvua edellisvuodesta 9,4 %. Elintarvikkeiden viennin arvo oli 1,6 mrd. euroa ja kasvua edellisvuodesta 17,2 %. Koko tavara-tuonti kasvoi 16,6 % ja tavaravienti 8,4 % vuonna 2011.

Elintarviketuonnin osuus tavaratuonnin arvosta (CN 1–99) oli 7,1 % vuonna 2011, kun se edellisvuonna oli 7,6 %. Vastaavasti elintarvikeviennin arvo tavaraviennistä oli 2,8 % vuonna 2011 ja edellisvuonna 2,6 %.

Juomat kuten alkoholi ja hedelmät ovat tärkeimpiä tuontielintarvikkeitä. Osa tuonnista on sellaisia alkutuotannon tuotteita, joita ei voida tuottaa kotimaassa (kahvi, kaakao, tee) tai joiden tuotanto ei ole riittävää (vihannekset ja hedelmät). Saman-

kaltaisten tuotteiden kuten juustojen, juomien ja makeisten ristikkäiskauppa on kuitenkin lisääntynyt merkittävästi.

Valmiselintarvikkeiden lisäksi tuodaan tuotannossa tarvittavia panoksia kuten raaka-aineita jalosteita ja rehuja varten, polttoaineita ja erilaisia kemikaaleja. Samoin valtaosa työkoneista, laitteista tai niiden osista on tuontia. Tavaroiden lisäksi käytetään tuontipalveluja erilaisissa liikkeenjohdon-, suunnittelu- tai tutkimustehtävissä. MTT:n arvion mukaan vuonna 2008 panostuonnin arvo ilman koneita oli 4,9 mrd. euroa ja valmiselintarvikkeiden 1,9 mrd. euroa.

Elintarviketalouden verot ja tuet

Valtio osallistuu elintarvikeketjun toimintaan veroja keräämällä ja ohjaamalla tukea maatalouteen. Arvonlisäveron ohella kuluttajat maksavat elintarvikkeiden ja juomien hinnoissa valmisteveroja, ja elintarviketuotannossa käytettäviin panoksiin sisältyy energiaveroja. Lisäksi elintarviketuotannon palkoista ja pääomatuloista maksetaan tuloveroa.

Elintarvikkeiden ja juomien arvonlisä-

ja valmisteverokertymä on noin 4,5 mrd. euroa. Elintarvikkeista arvonlisäveroa kertyy noin 1,4 mrd. euroa. Ravintolapalveluiden arvonlisäverokertymä on noin 0,7 mrd. euroa ja alkoholijuomien vähittäismyynnin noin 0,6 mrd. euroa.

Elintarvikkeiden arvonlisävero nousi 12 %:sta 13 %:iin heinäkuussa 2010 ja 14 %:iin vuoden 2013 alusta. Ravintolapalvelujen vero puolestaan aleni 22 %:sta 13 %:iin heinäkuussa 2010 ja nousi 14 %:iin vuoden 2013 alusta. Elintarvikkeiden arvonlisäverokertymä on noin 10 %:ia arvonlisäveron kokonaiskertymästä. Ravitsemispalvelut ja alkoholi mukaan lukien elintarvikkeiden arvonlisävero kattaa lähes 20 %:ia alv-kokonaiskertymästä.

Alkoholijuomaveroa korotettiin vuonna 2008, kahdesti vuonna 2009 ja edelleen vuonna 2012. Alkoholijuomaveron verotuotto on noin 1,4 mrd. euroa. Lisäksi valmisteveroa kannetaan makeisista, jäätelöstä ja virvoitusjuomista noin 0,2 mrd. euroa. Makeisille ja jäätelölle vero tuli voimaan vuoden 2011 alusta ja samalla virvoitusjuomien veroa korotettiin.

Maatalouden eri tukimuodot, yhteensä noin 2,1 mrd. euroa, rahoitetaan joko

Maatalouden¹ ja elintarviketeollisuuden bruttokansantuoteosuus (perushintaan) ja investoinnit (käyvin hinnoin).

Vuosi	Maatalous milj. €	Bruttokansantuote		Osuus investoinneista		
		Elintarviketeollisuus milj. €	Maatalous %	Elintarviketeollisuus %	Maatalous %	Elintarviketeollisuus %
2011	3 439	2 698	2,1	1,7	3,2	0,9
2010	3 346	2 534	2,1	1,6	3,2	0,9
2009	3 234	2 737	2,1	1,8	3,5	1,1
2008	3 012	2 471	1,8	1,5	3,1	1,1
2007	3 204	2 432	2,0	1,5	3,3	1,2
2006	2 857	2 269	2,0	1,6	3,3	1,1
2005	2 880	2 344	2,1	1,7	3,4	1,3
2004	2 804	2 318	2,1	1,7	3,4	1,1
2003	2 836	2 395	2,2	1,9	3,9	1,5
2002	2 907	2 384	2,3	1,9	4,3	1,6

¹Maatalous: perushintaiseen bkt:hen lisätty muut tuotantotukipalkkiot.

Lähde: Kansantalouden tilinpito 2002–2011 ennako, Tilastokeskus.

kokonaan EU-varoin, EU:n ja kansallisin varoin tai kokonaan kansallisista varoista. EU:lta tukea tulee noin 0,8 mrd. euroa vuodessa. Suomen jäsenmaksut Euroopan unionille valtion talousarviosta vuonna 2011 olivat noin 1,8 mrd. euroa.

Maatalouden tuki ei näy kuluttajien elintarvikemenoissa. Sen vaikutus kuluttajamenoihin on laskennallisesti noin kaksi prosenttiyksikköä.

Elintarviketalouden kerrannaisvaikutukset

Maatalouden, jalostuksen ja kaupan lisäksi muut alat osallistuvat elintarviketuotantoon tuottaessaan näille tavaroita ja palveluita. Käytännössä elintarviketuotannon vaikutukset yltävät kaikkialle taloudessa eri teollisuuden aloja, kuljetusta, kauppaa, energiantuotantoa sekä vesi- ja jätehuoltoa myöten.

Kotitaloudet käyttävät elintarviketuotannossa syntyneitä tuloja edelleen tavaroiden ja palvelujen hankintaan kulutustavaroita tuottavilta aloilta. Maaseudulla kuluksella voikin olla panoskysyntää suurempi taloudellinen vaikutus.

Investointivaikutuksista osa kohdistuu etenkin konehankintoina ulkomaille.

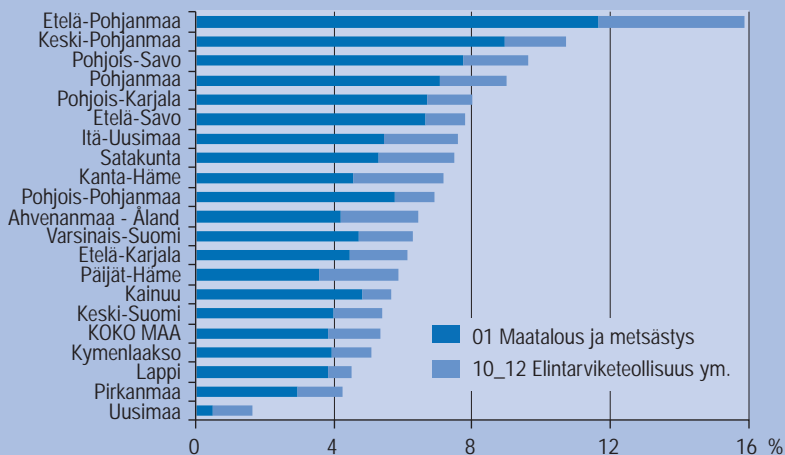
Rakentamisen vaikutukset kohdistuvat koneinvestointeja suuremmin kotimaan. Rakennusinvestointeja on maatalouden ja jalostuksen ohella tehty viime aikoina elintarvikekaupassa.

Elintarvikeketjun työllisyysvaikutukset

Maatalouden työllisiä kansantalouden tilinpidossa vuonna 2011 oli 90 100 henkeä eli 3,6 %:ia kaikkien alojen työllisistä. Edellisvuodesta määrä väheni 4 500 hengellä. Maatalouden työllisten määrä on pudonnut koko maassa tilaluvun vähenemisen ja koneiden työtä korvaavan vaikutuksen vuoksi.

Lukumääräisesti eniten maatalouden työllisiä on Etelä-Pohjanmaalla, Varsinais-Suomessa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Pohjois-Savossa. Näiden maakuntien osuus maatalouden työllisistä oli 40 %:ia. Suhteellisesti eniten maatalous työllistää Etelä-Pohjanmaalla 11,7 %:ia, Keski-Pohjanmaalla 9 %:ia, Pohjois-Savossa 7,7 %:ia ja Vaasan rannikkoseudulla 7,1 %:ia alueen työllisistä.

Hankkimalla ostopanoksia maatalous työllistää välillisesti muilla aloilla noin 15 000 henkeä, eniten tarvikekaupassa, pal-

Maatalouden ja elintarviketeollisuuden osuus työllisistä (%) maakunnittain vuonna 2010. Lähde: Aluetilinpito, Tilastokeskus.

velualoilla ja teollisuudessa.

Elintarviketeollisuuden työllisiä kansantalouden tilinpidossa vuonna 2011 oli 38 300 henkilöä eli 1,5 %:ia kaikkien alojen työllisistä. Määrä väheni 300 hengellä edellisvuodesta. Elintarviketeollisuuden työpaikoista lähes neljännes sijaitsee Uudellamaalla, Etelä-Pohjanmaalla 10 %:ia, Varsinais-Suomessa 9 %:ia ja Pirkanmaalla 8 %:ia. Suhteellisesti selvästi eniten elintarviketeollisuus työllistää Etelä-Pohjanmaalla 4,2 %:ia ja seuraavaksi eniten Kanta-Hämeessä 2,6 % alueen työllisistä.

Alkutuotannon ja jalostuksen työpaikkojen vähentyessä elintarvikeketjun palvelualojen työpaikat ovat lisääntyneet. Ravitsemispalvelut työllistivät vuonna 2011 noin 65 100 henkilöä, jossa nousua edellisvuoteen 700 henkeä. Päivittäistavara-kauppa työllisti vuonna 2011 noin 48 615 henkeä ja nousua edellisvuoteen oli noin 1 800 henkeä.

Ravitsemispalvelujen tuotanto ja työllisyys on voimakkaasti keskittynyt Uudellemaalle. Vuonna 2011 ravitsemispalvelujen työllisistä 40 prosenttia oli Uudellamaalla. Uudenmaan jälkeen merkittävimmät maakunnat ovat Pirkanmaa (8,4 %), Varsinais-Suomi (8,3 %), Pohjois-Pirkanmaa (5,7 %) ja Keski-Suomi (4 %). Näiden viiden maakunnan osuus ravitsemispalvelujen työllisistä on kaksi kolmasosaa.

1.2. Maaseudun yrittäjyys

Suomalainen maaseutu on muuttunut nopeasti, etenkin viimeisten viidentoista vuoden aikana. Erilaisten maaseutualueiden kehitys on myös eriytynyt voimakkaasti. Monilla harvaanasutuilla alueilla väestö on vähentynyt ja ikäänäytynyt nopeasti, toisaalta kaupunkien läheisellä maaseudulla ihmisten ja yritysten määrä on kasvanut voimakkaasti.

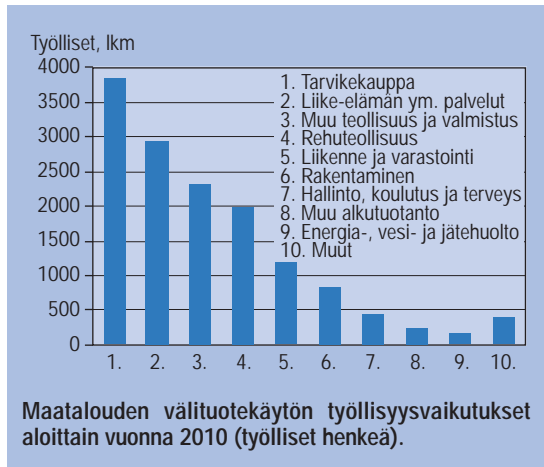
Maaseudun pienyritykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: perustuotantotiloihin, monialaisiin tiloihin ja muihin maaseudun pienyrityksiin. Perustuotantotiloilla harjoitetaan maa- ja metsätaloutta. Monialaisilla maatiloilla harjoitetaan maa- ja metsätalouden lisäksi myös muun toimialan yritystoimintaa. Muita maaseutuyrityksiä ovat puolestaan maaseudulla sijaitsevat pienyritykset, joilla ei ole maatilakytettä.

Suomessa oli vuonna 2010 yhteensä 319 000 yritystä. Maaseudulla arvioitiin vuonna 2010 olevan runsaat 140 300 pienyritystä, joista 32 % oli perustuotantotiloja, 14 % monialaisia tiloja ja 53 % muita pienyrityksiä. Suomessa, muissa pohjoismaissa ja Länsi-Euroopassa maatilojen monialaisuus on huomattavasti yleisempää kuin Etelä- ja Itä-Euroopassa.

Maatilatalous on edelleen tärkein yksittäinen maaseutuelinkeino. Suomalaisen maatilatalouden rakenne ja sen muutokset esitellään yksityiskohtaisemmin luvussa 1.3.

Monialaiset tilat Suomessa

Tiloja, jotka harjoittivat vuonna 2010 maatalouden ohella muuta yritystoimintaa, oli 19 500, eli noin 31 % suomalaisista tiloista oli monialaisia. Muun yritystoiminnan harjoittaminen on perinteisestikin ollut yleistä viljelijöiden keskuudessa, mutta 1990-luvulla ja 2000-luvulla uutta toimintaa on aloitettu erityisen vilkkaasti. 2010-luvulla monialaisten tilo-

jen määrä on tosin kääntynyt lievään laskuun.

Muun yritystoiminnan aloittaminen liittyy usein tilan toimintaympäristössä tapahtuneisiin muutoksiin; tuotteille ja palveluille on muodostunut uutta kysyntää, toisaalta maatalouden haasteet ovat saaneet viljelijäperheet hakemaan uusia toimeentulon lähteitä. Alueellisesti monialaisia tiloja on eniten kaupunkien läheisellä maaseudulla ja syrjäisillä seuduilla.

Maatiloilla harjoitettava muu yritystoiminta linkittyy yleensä vahvasti tilan maatalouteen ja sen voimavaroihin; monialaisilla tiloilla voimavarat ovat eri toimialojen yhteiskäytössä. Vuonna 2010 peräti 87 %:lla tiloista muu yritystoiminta oli sen tyyppistä, että siinä hyödynnetään tilan maataloustuotannon koneita, rakennuksia, aluetta tai tuotteita ja työvoimaa.

Tilat toimivat lukuisilla eri toimialoilla. Suurin osa (70 %) tiloista toimi palvelualoilla vuonna 2010. Noin joka kahdeksas tila toimi teollisuudessa. Viisi prosenttia tiloista toimi muussa alkutuotannossa kuin maataloudessa ja neljä prosenttia kaupan alalla. Monilla tiloilla harjoitetaan useita erilaisia muun yritystoiminnan toimialoja samanaikaisesti. Tilalla voidaan harjoittaa esimerkiksi sekä urakointia että matkailua.

Monialaisten tilojen toimialarakenne on viimeisen kymmenen vuoden aikana muuttunut. Palvelualalla toimivien yritysten osuus on hieman kasvanut ja vastaavasti teollisuudessa toimivien yritysten osuus on pudonnut. Muussa alkutuotan-

nossa toimivien tilojen määrä on laskenut, mikä osaltaan heijastaa näillä toimialoilla tapahtunutta yleisempääkin muutosta: esimerkiksi poronhoitajien, turkistarhaajien ja kalastajien kokonaismäärä on pudonnut merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana.

Alkutuotannolla tarkoitetaan tässä kalastusta, kalojen/rapujen kasvatusta, turkistarhausta, poronhoitoa ja muuta alkutuotantoa kuin maa-, puutarha- ja metsätaloutta. Kaikkiaan jotain alkutuotannon alaa harjoitti noin 1 200 tilaa, joista päätoimialana se oli noin tuhannella tilalla. Alkutuotantoa päätoimialanaan harjoittavien tilojen määrä oli hieman pudonnut aikaisemmista vuosista. Suurimmat toimialat ovat poronhoito ja turkistarhaus.

Teollisuudessa toimi kaikkiaan 4 850 tilaa, joista noin 2 750:lla se oli päätoimiala. Suurimpia yksittäisiä toimialoja olivat energian tuotanto, elintarvikkeiden jatkojalostus ja puutavaran jatkojalostus. Rakennusalaalla toimi kaikkiaan noin 700 monialaista tilaa, joista noin 400:lla se oli päätoimiala. Aikaisempiin vuosiin verrattuna rakennusalan yritysten määrä oli pudonnut melko paljon. Pudotus johtuu osittain 2000-luvun lopun taantumasta, rakentamisen määrä on yleisestikin pudonnut. Kaupan alalla toimivien monialaisten tilojen määrä oli noin 1 550 tilaa, joista päätoimialana se oli noin 850 tilalla.

Palveluala oli päätoimialana noin 13 500 tilalla. Suurin yksittäinen toimiala on urakointi (8 900 tilaa). Urakoin-

Suomalaiset maaseutuyritykset vuosina 2000–2010.

Vuosi	2000	2002/2003	2004/2005	2010	muutos 2000–2010, %
Yhteensä	136 400	130 400	131 500	140 334	3
Perustuotantotilat	58 000	50 150	45 200	44 344	-24
Monialaiset tilat*	21 800	23 550	24 300	19 530	-10
Ilman maatilataustaa toimivat yritykset	56 600	56 700	62 000	74 450	32

* puutarhayritykset mukana

Lähteet: MMMtike. Maaseudun pienyritysrekisteri (www.mtt.fi/pienyrysrekisteri).

Monialaisten tilojen määrä vuosina 2000, 2005 ja 2010.

Toimiala	2000	2005	2010
Monialaisia tiloja yhteensä	21 838	24 295	19 530
<i>Muu alkutuotanto kuin maa- ja metsätalous</i>	744	1 815	981
Turkistarhaus	632	510	315
Porotalous	*	574	365
<i>Teollisuus</i>	4 786	3 753	2 747
Elintarvikkeiden jalostus	1 065	684	479
Puun jatkojalostus	1 349	889	554
Uusiutuvan energian tuotanto	648	820	668
Turpeen tuotanto	311	217	239
<i>Rakentaminen**</i>	*	881	438
<i>Kauppa</i>	1 056	1 229	850
<i>Palvelut</i>	15 019	16 547	13 793
Matkailu, majoitus, virkistyspalvelut	2 272	1 865	1 728
Urakointi	8 880	10 013	8 896
Hevostalouden palvelut (tallipaikkojen vuokraus, hevosten valmennus)	*	734	888
Muut	233		721

*Toimialaluokitus osittain erilainen, kyseistä toimialaa ei kysytty ko. vuonna.

**Raivaus, purku ja pohjarakentaminen luettu koneurakointiin.

Lähde: Tike.

nilla tarkoitetaan maatalouskoneurakointia, metsäkoneurakointia, bioenergiaurakointia, maanrakennuspalveluita sekä teidän aurausta ja kunnossapitoa. Matkailualalla toimi noin 1 400 monialaista tilaa. Muita merkittäviä palvelualoja olivat ratsastus ja muut hevosalan palvelut (yhteensä lähes 1 200 tilaa), kuljetuspalvelut (noin 400 tilaa) ja liike-elämää palveleva toiminta. Hoito- ja hoiva-alalla toimi kaikkiaan noin 170 monialaista tilaa, joista noin 120 se oli päätoimiala.

Tiloilla harjoitettava muu yritystoiminta on luonteeltaan usein melko pieni-
muotoista. On täysin tilakohtaista, kuinka merkittävä osuus liikevaihdosta tulee muusta yritystoiminnasta ja kuinka suuri työpanos siihen käytetään. Vuonna 2010 noin 40 %:lla tiloista yritystoiminnan liikevaihto oli alle 10 000 euroa, toisaalta 15 %:lla tiloista muun yritystoiminnan liikevaihto ylitti 100 000 euroa. Muu yritystoiminta työllisti noin 22 300 henkilötyövuotta 2007. Muun yritystoiminnan työllistävyyttä mitattiin vuonna 2010 eri tavalla kuin aikaisemmin. Viljelijöiden, perheen-

jäsenten ja yhtymien osakkaiden osalta kysyttiin vain tilan maatalouteen liittyvän muun yritystoiminnan työmäärää. Tällaista työtä ilmoittaneiden tilojen määrä oli noin 17 000. Ulkopuolisia henkilöitä työskentelee tiloilla muun yritystoiminnan parissa noin 9 100. Työ on luonteeltaan usein osa-aikaista tai kausiluonteista.

Maaseudun muut pienyritykset

Maaseudun pienyritysten määrän ja rakenteen kehittymisessä on alueellisia eroja, ja maaseudun yritysten määrä seuraa yleistä taloudellista kehitystä. Arviolta noin kolmannes suomalaisista yrityksistä sijaitsee maaseudulla¹. Vuonna 2010 Yritys- ja toimipaikkarekisteriin oli tilastoitu 81 000 muussa kuin maa- ja metsätaloudessa maaseudulla toimivaa pienyritystä², jotka

¹Maaseudulla tarkoitetaan tässä postinumeroalueittain määritellyjä alueita, joiden väestötiheys on alle 50 henkilöä/km²

²Pienyrityksellä tarkoitetaan yksitoimipaikkaista yritystä, jonka liikevaihto on vähintään 8 409 euroa, mutta jonka henkilöstömäärä on alle 20 henkilöä.

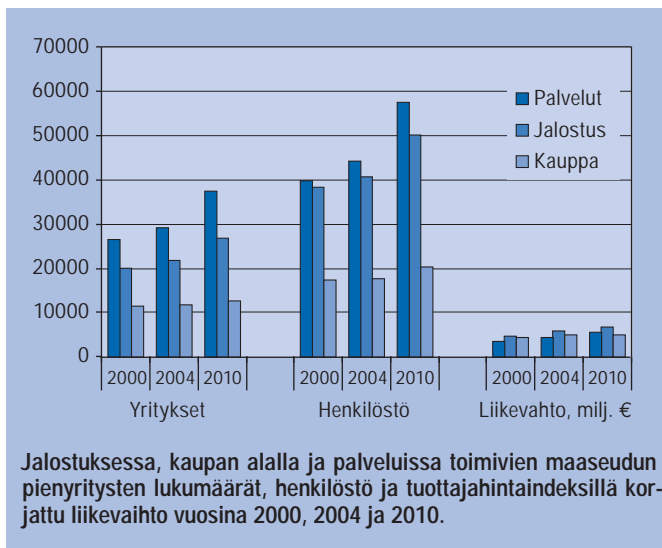
työllistivät yhteensä noin 135 000 HTV ja joiden yhteenlaskettu liikevaihto oli noin 18 mrd. euroa. Maaseudun pienyrityksistä arviolta noin 74 500 toimii ilman maatilakyt-kentää.

Vuonna 2010 noin 46 % maaseudun pienyrityksistä toimi palvelualoilla, 16 % kaupan alalla ja noin kolmannes jalostuksessa. Alkutuotannossa (pl. maa- ja metsätalous) toimi noin 5 %. Yritysten määrä, henkilöstö ja liikevaihto on kasvanut palvelualoilla ja jalostuksessa vuodesta 2000. Kaupan alalla liikevaihto laski hieman kun verrattiin vuosia 2004 ja 2010 (kuvio). Vaikka yritysten määrä on kasvanut koko maassa, alueelliset erot ovat isoja. Kaupunkien läheisellä maaseudulla yritysten määrä on kasvanut merkittävästi, toisaalta on syrjäisiä alueita, joissa yritysten määrä on laskenut.

Seuraavassa on kuvattu eräiden merkittävien maaseutuyrittäjyyden alojen kehitystä.

Energiantuotanto ja bioenergia

Suomalaisten kokonaisenergiankulutus oli 1,39 miljoonaa terajoulea (TJ) vuonna 2011, mikä oli 5 prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Valtaosin energianlähteenä ovat öljy, ydinvoima, kivihiili ja maakaasu, mutta maaseudun resursseilla on kasvava rooli etenkin bioenergian ja muun uusiutuvan energian tuotannossa. Uusiutuville energialähteillä tarkoitetaan aurinko-, tuuli-, vesi ja bioenergiaa, maalämpöä sekä aalloista ja vuoroveden liikkeistä saatavaa energiaa. Bioenergiaa eli biopolttoaineita saadaan metsissä, soilla ja pelloilla kasvista biomassoista sekä yhdyskuntien, maatalouden ja teollisuuden energian tuotantoon soveltuvista orgaanisista kiinteistä, nestemäisistä ja kaasumaisista biojätteistä.

Suomessa bioenergian käyttö on neljäsnes energiankulutuksesta. Bioenergia edustaa noin 80 % uusiutuvista energialähteistä. Suomessa bioenergian käytön lisäystavoite vuoteen 2020 mennessä on 28 terawattituntia pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategian mukaisesti.

Suurin osa maataloilla tuotettavasta ja käytettävästä bioenergiasta on metsästä peräisin olevaa haketta tai poltto-putta. Tunnetuimman peltobioenergiakasvin, ruokohelven, viljelyala oli 10 000 hehtaaria vuonna 2012, mikä on noin 30 % pienempi kuin vuonna 2011. Bioenergiaturakointia, johon kuuluvat muun muassa biodieselin, etanolin ja biokaasun tuotanto, harjoitti vuonna 2010 yhteensä 149 maatilaa, 57 tilalle se oli liikevaihdoltaan tärkein toimiala.

Elintarvikkeiden jalostus

Suomessa oli vuonna 2010 noin 2 900 elintarvikealan yritystä. Suuri osa elintarvikkeita jalostavista yrityksistä sijaitsee maaseudulla. Ala on polarisoitunut harvoin isoihin ja lukuisaan määrään pieniä yrityksiä. Suurin osa (71 %) yrityksistä työllisti alle 5 henkeä. Yleisimpiä toimialoja ovat leipomotuotteiden valmistus ja lihan jatkojalostus. Elintarvikkeiden jatko-

jalostusta harjoitti vuonna 2010 kaikkiaan lähes 1 070 maatilaa, joista noin 650 oli sellaisia, että elintarvikkeiden jatkojalostus oli tilan yritystoiminnan päätoimiala. Maatiloilla yleisimpiä toimialoja ovat vihannesten, juuresten ja marjojen jatkojalostus, leipomotuotteiden valmistus sekä teurastus ja lihan jatkojalostus.

Maaseutumatkailu

Maaseutumatkailu on se osa matkailuelinkeinoja, joka ammentaa mahdollisuutensa maaseudun luontaisista voimavaroista. Maaseutumatkailuyrityksiä on arviolta 4 900 kpl ja näiden yhteenlaskettu liikevaihto arviolta noin 510 miljoonaa euroa. Matkailun teemaryhmän toteuttaman käyttöasteseurannan mukaan vuosi 2007 oli erittäin hyvä. Heinäkuun 2007 käyttöaste, 66 %, on korkein kuukausikohtainen käyttöaste, edellisen kerran täyttöaste ylitti 60 % vuoden 1999 heinäkuussa. Maaseutumatkailun kehitysnäkymät myös pitkällä aikavälillä näyttävät suotuisilta. Maaseutumatkailun merkitys maaseudun kehittämiseksi on nähty jo pitkään. Toisaalta vastuullisuus on vahva teema matkailun kehittämisessä, ja maaseutumatkailulla on annettavaa tässä suhteessa koko suomalaiselle matkailulle.

Hevostalous

Hevostaloudella tarkoitetaan tässä hevoskasvatusta, hevosten hoitopalveluiden tuottamista, valmennustoimintaa, ratsastuskoulutoimintaa ja hevosiin liittyvää matkailutoimintaa. Hevostalous on yksi nopeimmin kasvavista maaseudun toimialoista, sillä hevosalan yritystoiminnasta 75 % tapahtuu maatiloilla ja 17 % muutoin maaseudulla. Vuonna 2012 hevosten määräksi arvioitiin noin 74 100. Suomessa on noin 16 000 tallia, joista neljännes yrityksiä. Hevostalouden rahavirran on arvioitu olevan noin 830 miljoonaa euroa vuodessa ja sen arvioidaan työllistävän 15 000–16 000 henkeä Suomessa. Alan investoinnit

toimintaympäristöön ovat arvion mukaan noin 23 milj. euroa/vuosi.

Raviurheilu on yksi suosituimmista urheilulajeista. Sitä harrastaa tai seuraa yli 200 000 henkilöä. Raveissa starttasi vuonna 2012 noin 7 500 hevosta. Ravipelejä pelattiin 249 milj. eurolla vuonna 2012 ja ravidatoilla tapahtumia seurasi noin 718 000 katsojaa. Ratojen ulkopuolisissa etäpelipeiteissä katsojia on lähes 900 000. Suomen Ratsastajainliiton hyväksymiä ratsastuskouluja ja harrastetalleja on noin 300. Yhteensä ratsastustalleja on noin tuhat, joista puolet on ratsastuskoulujen kaltaisia yrityksiä. Ratsastusta harrastaa noin 160 000 ihmistä, joista suurin osa on aikuisia.

Poronhoito

Porotaloudella on merkittävä rooli pohjoisen harvaanasutun maaseudun elinkeinona: se luo toimeentulomahdollisuuksia, se on merkittävä imagollinen sidostoimiala matkailulle ja sillä on myös kulttuurinen merkityksensä.

Poromäärä on pysynyt suunnilleen samansuuruisena viimeisen kymmenen vuoden aikana, joskin aivan viime vuosina se on pudonnut hieman. Kaudella 2009/2010 eloporoja oli noin 196 500, ja niitä teurastettiin noin 100 000. Viime vuosina poronlihaa on tuotettu 2,3–2,8 miljoonaa kiloa.

Porotaloudessa rakenne on muuttunut siten, että poronomistajien määrä on pudonnut ja vastaavasti porokarjojen koko on kasvanut. Poronomistajia oli poronhoitokaudella 1994/1995 noin 7 200 henkeä, ja nykyään noin 4 650 henkeä. Yli 100 eloporoa omistavilla ruokakunnilla oli poronhoitovuonna 2008/2009 eloporoja noin 119 000, eli 61,5 prosenttia kaikista eloporoista. Poronhoitokaudella 2010/2011 porotilojen keskimääräinen liikevaihto oli noin 20 300 euroa ja kannattavuuskerroin 0,38. Hyvin suurilla porotiloilla (yli 230 eloporoa) liikevaihto oli keskimäärin 48 800 euroa ja kannattavuuskerroin oli 1,06.

1.3. Suomalainen maatala

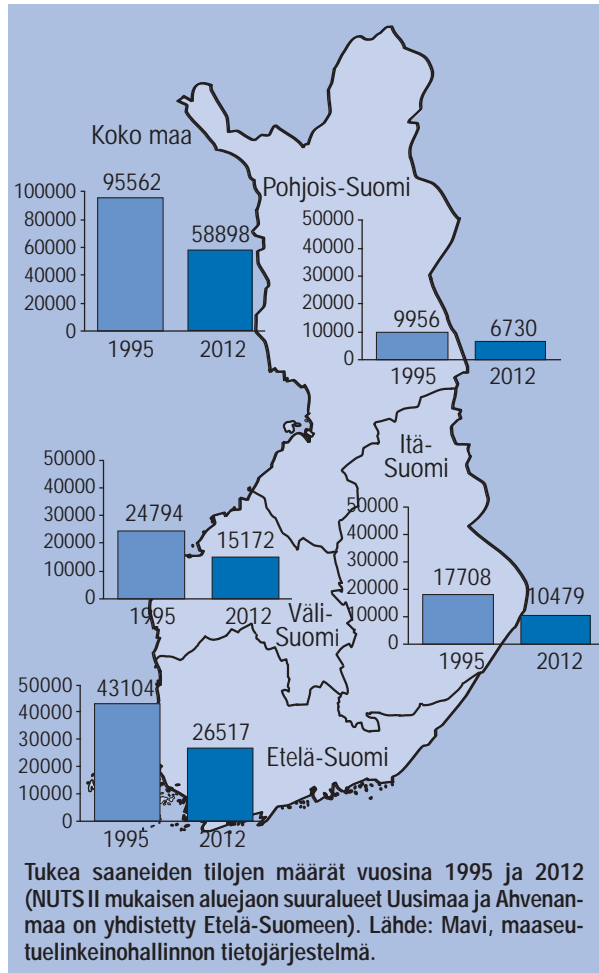
Tilojen lukumäärä ja kokojakauma

Suomessa oli vuonna 2012 yli yhden pellohehtaarin suuruisia, tukea hakeneita maatiloja kaikkiaan vajaat 58 900 kappaletta. Määrä oli noin 2 300 kappaletta (3,7 %) vähemmän kuin vuonna 2011. Tilamäärän absoluuttinen ja suhteellinen väheneminen oli pitkän aikavälin keskimääräistä tasoa nopeampaa. EU-jäsenyyssä aikana (vuosina 1995–2012) maatilojen määrä on vähentynyt yli 38 prosenttia; 95 562 tilasta on seitsemätoista vuoden aikana lopettanut 36 664 tilaa. Tilajoukko on siten pienentynyt keskimäärin 2,8 prosenttia vuodessa. Suhteellisesti eniten tilamäärä on vähentynyt Itä-Suomessa (41 %) ja vähiten Pohjois-Suomessa (32 %). Etelä- ja Väli-Suomessa (lähes 39 %) muutos on ollut hitaampaa kuin Itä-Suomessa.

Tilamäärän vähentyessä tilojen keskikoko on kasvanut. Vuosina 1995–2012 tukea saaneiden tilojen keskikoko on kasvanut lähes 70 %:lla 22,8 pellohehtaaria 38,6 hehtaariin.

Rakennemuutosta kuvastaa myös erikokoisten tilojen suhteellisissa osuuksissa

tapahtunut muutos: seitsemässätoista vuodessa alle 20 hehtaarin tilojen osuus on pienentynyt 56 %:sta 41 %:iin ja yli 50 hehtaarin tilojen osuus on vastaavasti yli kolminkertaistunut 7 %:sta 25 %:iin. Yli sadan hehtaarin tilat edustavat reilua 7 % tiloista.

Tukea saaneiden tilojen määrä vuosina 2002–2012.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Koko maa	73 386	72 000	71 100	69 088	68 766	66 821	65 292	63 716	62 450	61 153	58 898
Etelä-Suomi ¹	33 375	32 771	32 245	31 272	30 967	29 945	29 368	28 694	28 098	27 578	26 517
Itä-Suomi	12 935	12 630	12 498	12 121	12 173	11 812	11 501	11 218	11 033	10 808	10 479
Väli-Suomi	19 023	18 656	18 458	17 986	17 947	17 574	17 119	16 650	16 177	15 771	15 172
Pohjois-Suomi	8 053	7 943	7 899	7 709	7 679	7 490	7 304	7 154	7 142	6 996	6 730

¹ NUTS II mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen.
Lähde: Mavi, maaseutuelinkeinohallinnon tietojärjestelmä.

Tukea saaneiden tilojen kokoluokkajakauma ja keskipeltoala vuonna 2012¹.

Peltoala	Etelä-Suomi ²		Itä-Suomi		Väli-Suomi		Pohjois-Suomi		Koko maa			
	kpl	%	kpl	%	kpl	%	kpl	%	1995		2012	
									kpl	%	kpl	%
< 10 ha	4862	18	2522	24	3006	20	1422	21	22850	24	11812	20
10–20 ha	5065	19	2427	23	3386	22	1219	18	30698	32	12097	21
20–30 ha	3830	15	1593	15	2373	16	919	14	19669	21	8715	15
30–50 ha	5104	19	1868	18	2858	19	1269	19	15414	16	11099	19
50–100 ha	5161	20	1531	15	2612	17	1342	20	5706	6	10646	18
> 100 ha	2369	9	486	5	842	6	523	8	784	1	4220	7
Tilamäärä, kpl	26391		10427		15077		6694		95121		58589	
Keskipeltoala, ha/tila	42,36		32,36		35,69		40,12		22,77		38,61	

¹ Ei sisällä kasvihuoneyrityksiä, joilla ei ole peltoa viljelyksessä.

² NUTS II mukaisen aluejaon suuralueet Uusimaa ja Ahvenanmaa on yhdistetty Etelä-Suomeen.

Lähde: Mavi, maaseutuelinkeinohallinnon tietojärjestelmä.

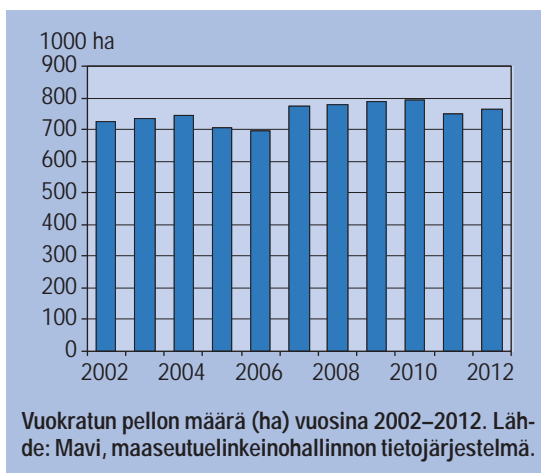
EU-jäsenyyden aikana tilakoon kasvusta noin puolet on tapahtunut peltoa vuokraamalla. Vuonna 2012 tukea saaneiden tilojen viljelyksessä olleesta 2,273 milj. hehtaaria noin 765 000 hehtaaria eli lähes 34 % oli vuokrateltoa. Vuonna 1995 vastaava osuus oli 22 %. Vuokratun pelton määrä on kasvanut 2000-luvulla noin 11 %. Vuonna 2012 pellonvuokraus kääntyi edellisen vuoden laskun jälkeen jälleen kasvuun. Vuokratun osuuden alueellinen vaihtelu on suurta; Etelä-Savossa ja Kainuussa yli 39 % tilojen pelloista on muilta vuokrattua, kun taas Keski-Pohjanmaalla vastaava osuus on alle 29 %.

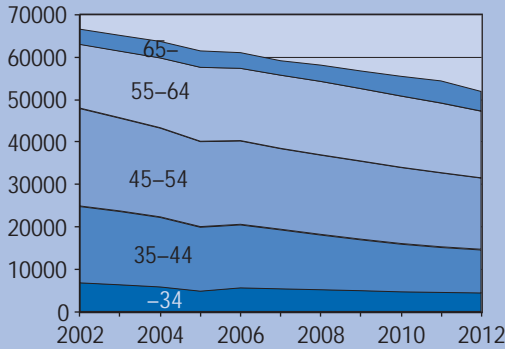
Peruslohkojen keskipeltoala oli vuonna 2012 keskimäärin 2,43 ha vaihdellen Etelä-Suomen yli kolmesta hehtaaria Itä- ja Pohjois-Suomen alle kahteen hehtaariin. Peltolohkojen keskipeltoala, samoin kuin viljellyn pelton kokonaisala, ei ole juurikaan muuttunut viime vuosina.

Maataloustuotanto perustuu Suomessa lähes yksinomaan perheviljelmiin. Vuonna 2012 tukea saaneista tiloista 87,9 % oli yksityishenkilöiden ja 10,7 % perikuntien sekä perheyhtiöiden ja -yhtymien omistuksessa. Osuuskunnat ja osakeyhtiöt omistivat 1,1 % tiloista, avoimet yhtiöt ja

kommandiittiyhtiöt 0,2 % sekä valtio, kunnat, koulut ja seurakunnat 0,02 % tiloista.

Viljelijöiden keski-ikä tukea saaneilla tiloilla oli 51,7 vuotta. Vuodesta 1995 viljelijöiden keski-ikä on kohonnut noin kolmella vuodella. Korkein keski-ikä on Ahvenanmaalla, yli 53 vuotta, ja matalin Keski-Pohjanmaalla, 50,3 vuotta. Viljelijäväestön ikääntyessä nuorempien viljelijöiden määrä ja osuus on vähentynyt ja vanhempien kasvanut. Kun vuonna 2001 yli 55-vuotiaiden osuus viljelijöistä oli 26 %, oli vastaava osuus vuonna 2012 jo yli 39 %. Samaan aikaan alle 44-vuotiaiden viljelijöiden osuus on laskenut 38 %:sta 28 %:iin.

Viljelijöiden lukumäärä ikäluokittain vuosina 2002–2012. Lähde: Tike, maatilojen rakenne.

Maatalouden tuotantorakenne

Maatalouden tuotantorakenne tilamäärällä mitattuna on muuttunut huomattavasti viime vuosina. Kotieläintilojen osuus kaikista tiloista on vähentynyt ja kasvinviljelytilojen osuus on selvästi kasvanut. Vuonna 2012 tukea hakeneista tiloista 27 % oli kotieläintilaja ja 67 % kasvintuotanto- yms. tiloja. Vastaavat osuudet vuonna 1995 olivat 52 % ja 39 %.

Vuonna 2012 lypsykarjataloutta harjoitti päätuotantosuuntanaan noin 9 800 tilaa. Vuosina 1995–2012 lypsykarjatilojen määrä on vähentynyt yli 22 200 tilalla eli noin 6,7 %:n vuosivauhdilla. Samaan aikaan erityisesti lypsykarjatilojen osuus kaikista maamme tiloista on laskenut. Kun vielä vuonna 1995 noin 33 % kaikista tukea saaneista tiloista harjoitti päätuotantosuuntanaan lypsykarjataloutta, oli vastaava osuus vuonna 2012 enää vajaat 17 %. Suhteellisesti eniten lypsykarjatiloja on Itä- ja Pohjois-Suomessa jossa ne muodostavat noin 28 %:n alueen tiloista. Lypsykarjatilat ovat jakautuneet muita tuotantosuuntia tasaisemmin maan eri osiin.

Naudanlihantuotantoon erikoistuneita tiloja oli vuonna 2012 noin 3 630 kappaletta eli 6,1 % kaikista tukea saaneista tiloista. Vuosina 1995–2012 määrä on vähentynyt noin 5 400 tilalla eli noin 5,2 %:lla vuodessa. Vuonna 1995 nauta-

tiloja oli 9,5 % kaikista tiloista. Naudanlihatilojen sijoittuminen maan eri osiin vastaa suunnilleen lypsykarjatilojen alueellista jakaamaa.

Sianlihantuotantoon erikoistuneita tiloja oli vuonna 2012 noin 1 770 eli 3,1 % tukea hakeneista tiloista. Päätuotantosuuntanaan porstuotantoa harjoitti 480 tilaa, sianlihantuotantoa 669 ja yhdistelmätuotantoa 622 tilaa. Sikatilojen määrä on vähentynyt vuosien 1995–2012 aikana 72 % eli noin 7,1 % vuodessa. Vuonna 1995 sikatilojen osuus kaikista tiloista oli 6,5 %. Sianlihantuotanto on keskittynyt Etelä- ja Länsi-Suomeen.

Siipikarjatiloja oli vuonna 2012 kaikkiaan 589 kappaletta eli noin 1,1 % tukea hakeneista tiloista. EU-vuosina siipikarjatilojen määrä on laskenut kaikista tuotantosuunnista eniten; yhteensä noin 73 % eli 7,5 % vuodessa. Erityisesti ovat vähentyneet kananmunantuotantoon erikoistuneet tilat. Vuonna 2012 noin 48 % siipikarjatilosta oli erikoistunut kananmunantuotantoon, 38 % siipikarjanlihan tuotantoon ja 14 %:lla oli jalostuskanala tms. Vuonna 2000 vastaavat osuudet olivat noin 68 %, 21 % ja 12 %. Siipikarjatalous on keskittynyt Etelä- ja Länsi-Suomeen.

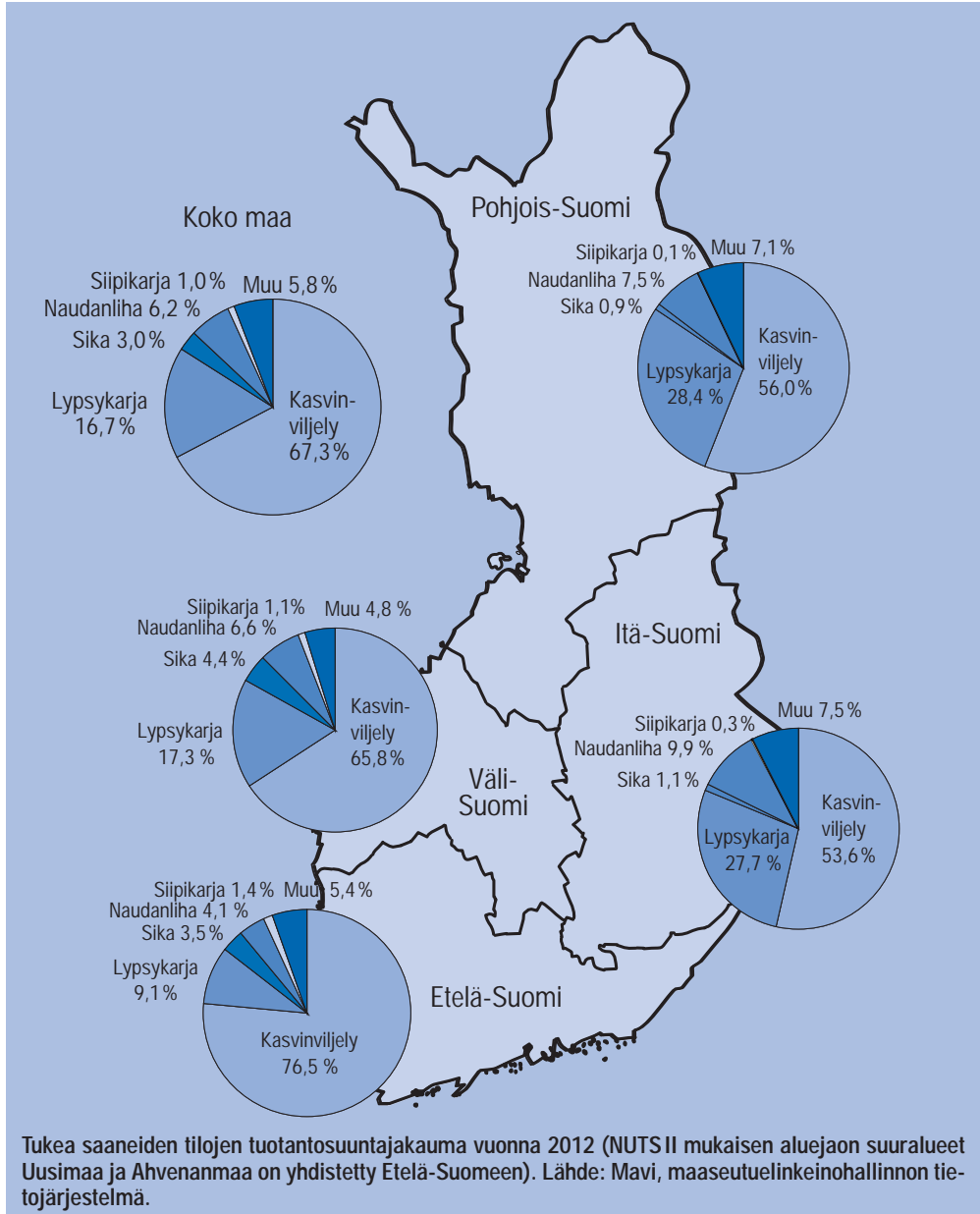
Kasvinviljelytiloja oli vuonna 2012 yhteensä 39 600 kappaletta mikä on lähes 2 400 tilaa enemmän kuin vuonna 1995. Kasvinviljelytilojen määrä on kuitenkin viime vuosina kääntynyt kasvun jälkeen laskuun. Lisäksi viime vuosina on kasvanut enää vain muuta kasvintuotantoa eli mm. heinää viljelevien tilojen määrä kun taas esim. vilja- ja puutarhatilojen määrä on vähentynyt. Kasvinviljelytiloista yli puolet sijaitsee Etelä-Suomen ja neljäsosa Väli-Suomen suuralueilla. Kasvinviljelytilojen lukumäärä ja osuus alueen tiloista on viime vuosina kasvanut kuitenkin erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa.

Muuta tuotantoa eli hevos-, lammas- tai vuohitaloutta sekä muuta tuotantoa tai toimintaa (mm. maatilamatkailua) harjoit-

tavia tiloja oli vuonna 2012 yhteensä reilut 3 400 kappaletta. Määrä vastaa lähes 6 % kaikista tiloista. Näiden tilojen määrä on laskenut viimeisen seitsemäntoista vuoden aikana yli 61 % eli noin 5,4 % vuodessa. Viime vuosina lammasharjoittavien tilojen määrä on laskenut kun taas hevostaloutta ja muuta toimintaa harjoittavien tilojen määrä on kas-

vanut (katso myös kohta 1.2.).

Suomessa metsä on olennainen osa maatilaa. Vuonna 2012 tukea saaneilla maataloilla oli metsämaata keskimäärin 50,7 ha. Alueellinen vaihtelu on kuitenkin suurta. Varsinais-Suomessa metsää on keskimäärin 31 ha, kun Lapissa metsää on keskimäärin 108 hehtaaria tilaa kohti.

Kumina – malliesimerkki ketjun integroinnista

Csaba Jansik

Kuminan tuotanto ja myynti on pieni mutta poikkeuksellisen hyvin toimiva ketju Suomessa. Se on muutamassa vuodessa kasvanut menestystarinaksi maassa, jonka kasvinviljelyssä on joskus vaikea luoda katsetta pohjoisen leveysasteen tuotantohaittoja kauemmalle. Menestys selittyy paljolti ainutlaatuisella asenteella, ketjun sisäisellä yhteistyöllä ja järjestelmällisyydellä.

Integroivat yritykset ketjun moottoreina

Kuminaketjussa toimii kolme integroivaa yritystä. Vuonna 1990 perustettu Trans Farm Oy toimii Riihimäellä ja Arctic Taste Oy Janakkalassa. Caraway Finland on puolestaan toiminut Pohjanmaalla Närpiössä vuodesta 2003 lähtien. Kokonaisten jyvien markkinoinnin lisäksi Trans Farm jauhaa ja steriloi kuminaa, Caraway Finland taas tislaa siitä öljyä. Jalostustoiminta on kiloissa mitattuna vähäistä, vain noin 10 % koko volyymistä. Taloudellisesti se on kuitenkin merkittävää, koska sen avulla saadaan hyödynnettyä muuten myyntiin kelpaamattomia eriä.

Yritykset myivät kuminaa ja kuminatuotteita omilla nimillä vuoteen 2005 saakka, jolloin kaksi suurinta perustivat markkinointiyhteisyrityksen Nordic Caraway:n. Vakiintunut asiakaskunta ei ole tämän seurauksena muuttunut, mutta tilaukset ja myynti on hoidettu keskitetysti. Sama markkinointiyritys mahdollistaa logistisia etuja ja tilausten nopeaa toimitusta asiakkaiden haluamalla laatuominaisuuksilla.

Myyntiyhteistyöstä huolimatta ketjun alkupään organisointi on jäänyt yksittäisten yritysten tehtäväksi. Trans Farm ja Arctic Taste keskittyvät tuotantosopimuksiin Hämeen, Varsinais-Suomen ja Uudenmaan viljelijöiden kanssa, kun taas Caraway Finland Pohjanmaan viljelijöiden kanssa. Yksittäisiä sopimuksia tehdään kuitenkin Itä-Suomea myöten.

Yritykset pyrkivät kattamaan lähes 100 % tarpeistaan viljelysopimuksilla. Ketjun erikoistuotantopanoksesta, laadukkaan kylvösiemenen, tuotannosta huolehditaan myös kokonaan sopimusviljelyllä. Myyntiyhteistyön lisäksi yritykset ovat mukana kuminalajikkeiden tutkimusprojektissa, jonka tavoitteena on kuminan satotason nostaminen. Tällä hetkellä Suomessa on käytössä 1980-luvulta peräisin olevia lajikkeita Keski-Euroopasta.

Kuminan tuotanto on houkutteleva vaihtoehto viljelijöille

Suomessa kuminaa viljellään noin 1 500 tilalla, joista noin 1 000 vakiotuottajalla on kuminaa tuotannossa joka vuosi. Loput ovat satunnaisia tuottajia, jotka kokeilevat tuotantoa tai saattavat pitää välillä taukoja. Kuminan tuotannon motiivina on sekä lisätulojen hankinta ja viljelykierto.

Viljan hinta vaikuttaa kuminan viljelyhalukkuuteen. Vuonna 2007 kuminan viljely supistui korkeiden viljan hintojen myötä. Kumina kilpailee myös suoraan öljykasvien (rapsi, rypsi, pellava) kanssa peltoalasta.

Kuminan tuotanto on maantieteellisesti hajautunut, eikä se seuraa pellavan tai rapsin ja rypsin tuotantovyöhykkeitä. Se soveltuu myös Pohjois- ja Itä-Suomen tilojen viljelykiertoon hyvin. Alueellinen hajautuneisuus vähentää riskiä, valtakunnallista katoa

ei pääse syntymään.

Ketjussa ennakoitavuus on tärkeää, tietoa esimerkiksi kylvöaiko- muksista kerätään etukäteen. Integroijat keräävät viljelijöiltä kuminan pinta-alatiedot kyselyn muodossa ja tietoja saadaan vuoden vaihteessa. Satoa kuminasta ei saada perustamisvuonna, vaan vasta toisen ja kolmantena vuotena.

Kuminan hinta muodostuu joka vuosi myyjien ja ostajien välisten neuvottelujen tuloksena. Myynti-

artikkeli on niin pieni, että hintaa ei viljojen tapaan noteerata missään julkisessa pörsissä. Kuminan ostohinta tilitetään kahdessa erässä viljelijöille, mikä on todettu ketjussa toimivaksi järjestelmäksi. Viljelijä saa suurimman osan hinnasta ensimmäisellä maksukerralla. Jälkitili puolestaan maksetaan viljelijälle markkinointikauden lopussa kesällä, jolloin lopullinen keskihinta on tiedossa.

Ketjun integroivilla yrityksillä ei ole suurta varastokapasiteettia, vaan ne pystyvät käsittelemään vain rajattuja erii kerrallaan. Tästä johtuen ne ajallisesti tasaavat sadon vastaanottoa. Vastaanottoaikoja jaetaan niin, että viljelijöiden vuorot muuttuvat vuosittain ja toimitusten aikajärjestyksestä tulee pitkällä aikavälillä tasavertainen.

Ketjun integroivat yritykset myös lajittelevat kuminasatoa, analysoivat sen laatua ja säkittävät sitä asiakkaiden toimitustoi- veiden mukaisesti. Jäljitettävyy- tys on olennainen osa Suomen kuminaketjun läpinäkyvyyttä ja toimivuutta. Toiminnan alusta lähtien yritykset ovat pitäneet viljelijöiden erät erillään noin 1 000 kg laatikoissa. Viljelijöiden tiedot voidaan kytkeä toimituseriin.

Näytteet otetaan ja laatuominaisuudet kirjataan joka tuottajan erästä erikseen. Valmiiden erien valinnalla ja kokoamalla on helppo vastata tilauksiin ja tyydyttää asiakkaiden tarkatkin spesifikaatiot. Ulkomaiset asiakkaat vaativat jäljitettävyyttä ja arvostavat Suomen toimijoiden ylläpitämää järjestelmää.

Menestystä kansainvälisillä markkinoilla

Asiakaskuntaan kuuluu lähinnä kolme ryhmää: (1) elintarviketeollisuusyritykset, kuten liha-, meijeri-, leipomo-, mauste-, alkoholiyritykset ja valmisruoan ja aterioiden valmistajat, (2) kuluttajapakkauksia tekevät yritykset, joilla on laaja maustetuotevalikoima, ja jotka toimittavat tuotteitaan vähittäiskaupalle sekä (3) maustetukkurit, jotka välittävät maustevalikoimaa yrityksille ja suurkäyttäjille.

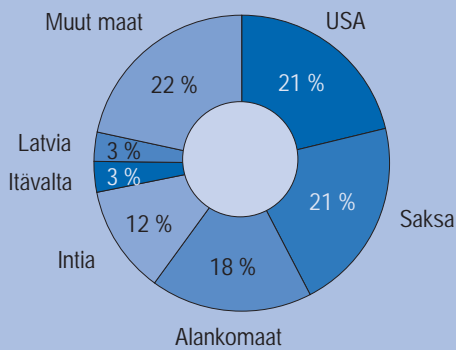
Kuminan tuotannon kehitys Suomessa.

	Ala 1 000 ha	Sato kg/ha	Tuotanto yhteensä milj. kg
2006	11,0	520	5,7
2007	17,7	370	6,1
2008	15,0	340	4,7
2009	9,8	310	3,3
2010	12,8	660	8,5
2011	16,8	620	10,4
2012	14,0	570	8,2

Lähde: Tike

Kuminan viennin arvo vuosina 2002–2012, milj. €. Lähde: Tulli, Uljas tietokanta.

Suomen kuminan vienti kohdemaittäin vuonna 2011. Lähde: Tulli, Uljas tietokanta.

Ulkomaan myyntikanavat ovat viime vuosina yksinkertaistuneet ja lyhentyneet, pelkkää välitystoimintaa harjoittavat yritykset ovat pudonneet pois viestinnän ja tiedonvälityksen parantuessa.

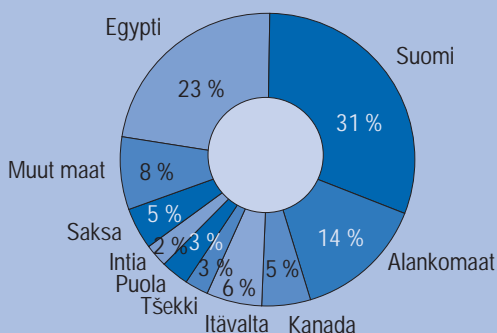
Kuminaa on viety Suomesta yli 40 maahan. Vienti suuntautuu etupäässä Euroopan maihin ja USA:han sekä Intiaan. Pieniä määriä viedään myös muualle Aasiaan sekä Arabimaihin. Euroopan markkinoille kuljetus tapahtuu rekoilla ja pakkauskoot voivat vaihdella. Muille mantereille tavaraa myydään konteissa. Suomalainen kumina on menestys-

tarina, mihin harva maatalous- tai elintarviketuote yltyä. Sen markkinaosuus maailmanlaajuisesti on ollut 20–30 %. Suurimmat kilpailijamaat ovat olleet Kanada, Alankomaat, Egypti ja Keski-Euroopan maat. Vuonna 2011 Suomen osuus koko maailman kuminan viennistä volyymin perusteella oli 28 %, mutta arvomääräisesti 31 %. Suurempi yksikköhinta viittaa siihen että ostajat arvostavat Suomen kuminan laatua. Heräkin kysymys, miksi kuminaa ostetaan juuri Suomesta, miksei sitä tuoteta kehitysmaissa halvemmalla niin kuin monen muun tuotteen kohdalla on käynyt. Vastaus piilee kuminan tuotantotavoissa, se ei ole yhtä työvoimaintensiivinen kasvi kuin lehtiyrtit, vaan tuotanto onnistuu samoilla koneilla kuin tavallinen viljanviljely. Satotaso on Suomessa vähän pienempi kuin Keski-Euroopassa, mutta ero ei ole läheskään niin iso kuin syysviljoilla.

Ainutlaatuisella tavalla järjestäytynyt ketju

Suomen kuminalla on valttikortteja maailman markkinoilla. Se on laadukkaampi kuin kilpailijamaiden kumina. Pitkän valoisan kasvukauden ansiosta eteeristen öljyjen määrä on korkeampi ja mausteena se on maukkaampi. Hyvä tuote on kuitenkin vasta menestyksen toinen puoli, markkinointi ja palvelu sekä vakaan, integroidun ketjun luoma toimintatausta on toinen.

Kumina-alan suurimpia valttikortteja on ainutlaatuisella tavalla järjestäytynyt ketju, jossa sujuva yhteistyö mahdollistaa kansainvälisten asiakkaiden palvelun ammattitaitoisesti ja hyvin räätälöidysti ja joustavasti. Ketjussa pitkään toteutunut jäljitettävyys lisää luottamusta ostajien keskuudessa. Ketjun hyvien kokemusten ja käytäntöjen olisi syytä levitä muillekin aloille.

Maiden osuudet kuminan viennin arvosta maailmalla vuonna 2011. Lähde: COMTRADE Statistics database.

2. MAATALOUS- JA ELINTARVIKEMARKKINAT

2.1. Maailmanmarkkinoiden kehitys

Maailman viljan kokonaistuotanto jää satokaudella 2012/13 arvioiden mukaan noin 2 300 milj. tonniin, mikä on lähes 50 milj. tonnia eli kaksi prosenttia vähemmän kuin ennätysvuosikaudella 2011/12. Tuotannon supistuminen on seurausta kuivuudesta, joka pienensi monien tärkeiden tuottajamaiden satoa – esimerkiksi maissisatoa Yhdysvalloissa ja vehnäsatoa Venäjällä, Kazakstanissa, Ukrainassa ja Australiassa.

Viljan kulutus maailmalla jää satokaudella 2012/13 lähes samalle tasolle kuin edellisellä kaudella 2011/12. Syynä kulutuksen kasvun pysähtymiseen ovat korkeat hinnat, jotka ovat vähentäneet viljan käyttöä sekä karjan rehuksi että etanolin tuotantoon. Tästä huolimatta kulutus (2 326 milj. tonnia) on edelleen tuotantoa suurempaa.

Koko maailman viljavarastot eli uuden satokauden alkaessa edellisestä sadosta jäljellä oleva määrä on arviolta 495 milj. tonnia, mikä riittäisi kattamaan noin 2,5 kuukauden maailmanlaajuisen kulutuksen.

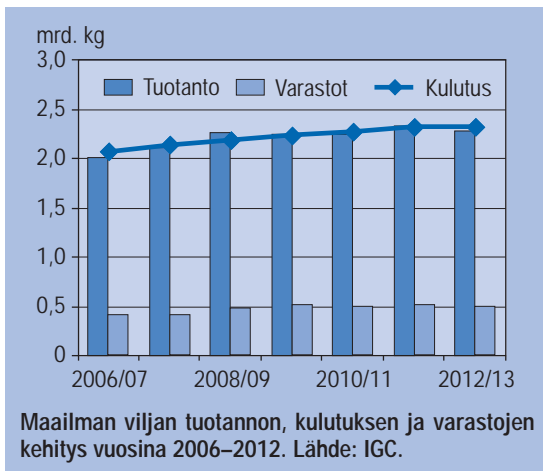
Suurin osa maailman viljasadosta on maissia, vehnää ja riisiä. Riisi ja suurin osa vehnästä käytetään suoraan elintarvikkeena, mutta maissia käytetään useimmiten kotieläinten rehuna tai teollisuuden raaka-aineena. Lihan, maidon ja kananmunien tuotannon kasvun myötä sekä maissipohjaisen etanolin lisääntyneen tuotannon johdosta maissi on ollut maailman ykkösviljalaji vuodesta 1998. Satokaudella 2012/13 koko maailman maissisato oli yhteensä 869 milj. tonnia, kun vehnää tuotettiin 662 milj. ja riisiä 487 milj. tonnia.

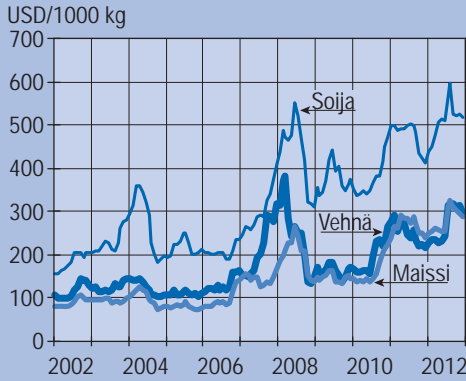
Kolme maata, Kiina, Yhdysvallat ja Intia, vastaavat lähes puolesta maa-

ilman viljantuotannosta. Kiinassa satokauden 2012/13 viljasato on arviolta 479 milj. tonnia, mikä oli maan kaikkien aikojen ennätysvalo. Vastaavasti Yhdysvaltain sato on 354 milj. tonnia ja Intian 230 milj. tonnia. EU-maiden yhteinen viljantuotanto on 274 milj. tonnia.

Ennätysvuokkaan viljakauppuvuoden 2011 jälkeen kaupankäyntimäärät maailmalla laskivat vuonna 2012 takaisin vuoden 2010 tasolle. Maailman viljakaupan määrä oli yhteensä 298 milj. tonnia, mikä vastasi 13 % maailman kulutuksesta. Maailman suurin tuojamaa oli edelleen Japani, jonka 24 milj. tonnin netto-ostot koostuivat pääasiassa kotieläinten rehuksi ostetusta maissista ja vastasivat 73 % maan kokonaiskulutuksesta. Tiheästi asuttu Etelä-Korea toi 13 milj. tonnia viljaa, mikä vastasi niin ikään 73 % maan kulutuksesta. Lähi-idässä Egyptin pääasiassa leipävehnästä koostuva 14 milj. tonnin tuonti muodosti 39 % maan viljankulutuksesta. Saudi-Arabian tuoma 13 milj. tonnia muodostui pääasiassa rehuohrasta ja vastasi 87 % maan kulutuksesta.

Kiina pääsi vuonna 2012 kymmenen suurimman nettotuojan listalle jo toista kertaa peräkkäin tuomalla 8 milj. tonnia

Maissin, soijan ja vehnän maailmanmarkkinahinta vuosina 2002–2012. Lähde: USDA, CBOT, CBR.

2007–2010 keskimääräinen maidontuotanto samoissa maissa oli kasvanut vuosittain vain yhden prosentin.

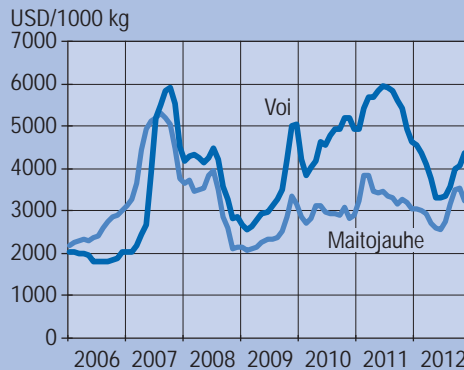
Tuotannon lisäys johti maitotuotteiden vientitarpeen nopeaan kasvuun, mikä painoi hintoja alas alkuvuonna 2012. Samaan aikaan kysyntä erityisesti Aasian ja Pohjois-Afrikan merkittävässä maidontuojamaissa oli vaatimatonta. Kesäkauden 2012 lopulla pelko Yhdysvaltoja uhkaavasta kuivuudesta toi hintoja kuitenkin uudelleen ylöspäin. Maailmantalouden epävakaa tila lisäsi maidon hinnan heilahteluita erityisesti Euroopassa.

Vuoden 2013 alussa maailman maitomarkkinoiden tilanne näyttää vakaalta, hintavaihtelut ovat maltillisia eikä selkeää nousu- tai laskutrendiä ole havaittavissa. Odotukset maidontuotannon vaatimattomasta lisäyksestä merkittävimmissä vientimaissa saavat hinnat todennäköisesti jonkin verran nousemaan vuoden 2013 aikana.

Maailman liha-ala on sopeutumassa rehupuolella viime vuosina vallinneeseen kysynnän ja tarjonnan epätasapainoon, joka on saanut rehun hinnat heilahtelemaan voimakkaasti. Korkeista rehun hinnoista ja paikallaan polkeneesta kysynnästä kärsinyt maailmanlaajuinen lihantuotanto kasvoi vuonna 2012 alle kaksi prosenttia ja oli nyt 302 milj. tonnia. Suurin osa kas-

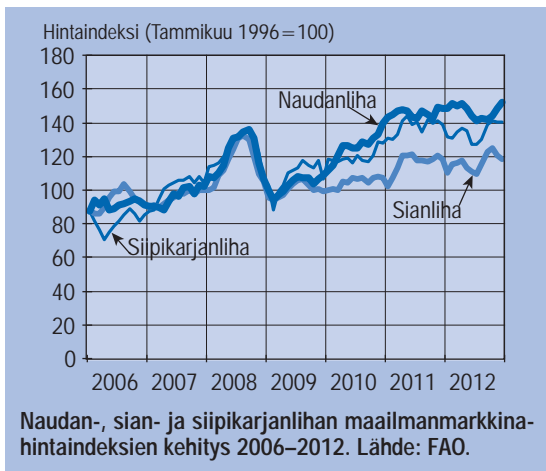
viljaa eli hieman vähemmän kuin vuonna 2011, jolloin tuonti oli 11 milj. tonnia. Kiinan tuonti vuonna 2012 muodostui suurin piirtein samankokoisista osuuksista maissia, vehnää, riisiä ja ohraa ja vastasi vain kahta prosenttia maan omasta kulutuksesta. Kiinan ilmestyminen maailman viljamarkkinoille ja vuosia kestäneen omavaraisuuden päättymisen on herättänyt markkina-toimijoiden keskuudessa paljon huomiota.

Maailman maitomarkkinoilla kuluneen vuosikymmenen merkittävin trendi on ollut lisääntyvä globalisoituminen. Sitä on kiihdyttänyt erityisesti maitotuotteiden kysynnän kasvu monissa suurissa kasvavissa taluksissa. Tästä johtuen maidon hinta on pysytellyt suhteellisen korkealla tasolla kahden viime vuoden ajan. Maidontuottajat tärkeimmissä vientimaissa (Yhdysvallat, EU-27, Australia ja Uusi-Seelanti) ovat puolestaan vastanneet kasvavaan kysyntään lisäämällä maidontuotantoa voimakkaasti. Oma merkityksensä tuotannon kasvuun oli vuonna 2012 myös Oseaniassa vallinneilla sääoloilla, jotka suosivat laidunmaiden kasvua, kun runsaat sateet korvasivat ehtymään päässeitä vesivarastoja. Maidontuotanto tärkeimmissä vientimaissa kasvoi yli kaksi prosenttia vuonna 2011 ja saman verran myös vuonna 2012. Edellisellä neljän vuoden jaksolla

Voi ja rasvattoman maitojauheen vientihinnat vuosina 2006–2012. Lähde: Canadian Dairy Information Centre.

vusta tapahtui kehittyvissä maissa, joiden osuus koko maailman tuotannosta on nyt 60 %. Lähes kaikki kasvu vuonna 2012 tapahtui siipikarja- ja sianliha-alalla, kun taas sekä naudan- että lampaanlihan tuotannon kasvu oli vaatimatonta.

2.2 Peltokasvituotanto

Vuoden 2012 kasvukausi oli Suomessa viileä ja kostea. Kokonaissadon määrä ja laatu eivät kuitenkaan laskeneet edellisestä vuodesta. Viljojen hinnat nousivat vuoden loppua kohden mentäessä. Viljojen hintojen nousu sato-odotusten heikkeneminen maailman merkittävimmillä tuotantoalueilla. Viljan kokonaissato oli Suomessa noin 3,7 miljardia kiloa. Viljasato oli samansuuruisen kuin vuonna 2011. Viljalajien välillä oli kuitenkin muutoksia edellisestä vuodesta.

Sääolot

Vuosi 2012 aloitettiin edellisen vuoden tapaan erittäin lumisesti. Runsassateisilla alueilla mitattiin suurin talven sademäärä vuosikymmeniin. Kylmästä helmikuusta huolimatta talvi oli tavanomaista lämpimämpi. Vuoden 2012 kesä alkoi aikaisin, mutta oli erittäin sateinen. Kesän sademäärät olivat paikoin puolitoistakertaisia tavanomaiseen nähden. Eniten satoi etelärannikolla Pohjois-Satakunnasta Kainuuseen yltävällä vyöhykkeellä, Pohjois-Kar-

jalassa ja Meri-Lapissa. Vähiten satoi Itä- ja Pohjois-Lapissa. Koko maan keskilämpötila oli kesä-elokuussa lähellä pitkäaikaista keskiarvoa. Keskilämpötila vaihteli lounaisaariiston ja Ahvenanmaan 6 asteesta Pohjois-Lapin noin -1 asteeseen. Vuoden 2012 syksy oli erittäin sateinen. Syksyllä eniten satoi maan länsiosissa ja Lapissa.

Vuoden 2012 alin lämpötila, -42,7 °C, mitattiin Inarin Kaamasessa 6. päivänä helmikuuta. Vuoden ylin lämpötila, +31,0 °C, mitattiin Lieksan Lampelassa heinäkuun 30. päivänä.

Termisen kasvukauden pituus oli vuonna 2012 hyvin tavanomainen. Maan eteläosassa kasvukausi alkoi 21–22. huhtikuuta ja loppui 20–21. lokakuuta. Kasvukauden pituus oli siis Etelä-Suomessa noin 180 päivää. Itä-, Keski- ja Länsi-Suomessa kasvukausi oli noin 170 päivää ja Pohjois-Suomessa noin 130 päivää.

Kasvukauden lämpösumma oli koko maassa hieman keskimääräistä matalampi. Vuonna 2012 lämpösummaa kertyi Jokioissa 1 299 °C (pitkän ajan keskiarvo 1 320 °C), Jyväskylässä 1 192 °C (1 191 °C) ja Rovaniemellä 889 °C (922 °C).

Pinta-alat ja satotasot

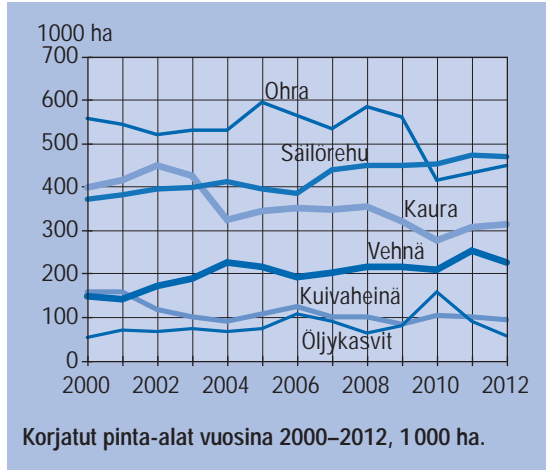
Suomessa on käytössä olevaa maatalousmaata noin 2,3 milj. ha. Maatalousmaata on Suomen kokonaispinta-alasta 6,8 % ja maapinta-alasta 7,5 %. Suomessa maatalousmaan osuus pinta-alasta on pieni Euroopan unionin keskiarvoon verrattuna.

Vuonna 2012 Suomessa kasvoi viljaa noin 1 036 000 hehtaarilla. Vilja-ala supistui hieman edellisestä vuodesta. Viljan kokonaistuotanto oli lähes yhtä suuri kuin vuonna 2011.

Rehuviljan pinta-ala oli vuonna 2012 yhteensä 786 000 ha. Rehuviljojen kokonaissato oli noin 2 707 milj. kg, josta rehuohraa oli noin 1 215 milj. kg. Rehuviljan viljelty pinta-ala ja kokonaistuotanto

kasvoivat hieman edellisestä vuodesta. Rehuviljojen laatu oli vuonna 2012 parempi kuin edellisenä vuotena.

Rehuohrasadosta noin 69 % oli hehtolitrapainoltaan yli 64 kg, mikä on kahta edellisvuotta parempi tulos. Sadon laadussa oli kuitenkin alueellista vaihtelua. Uudellamaalla rehuohrastasta 64 kg hehtolitrapainon saavutti 94 % sadosta, kun Pohjois-Pohjanmaalla samaan hehtolitrapainoon yliti ainoastaan 7 % sadosta. Myös kauran hehtolitrapaino oli korkeampi kuin edellisenä vuotena. Kaurasadosta peräti 99 % ylitti rehuteollisuudessa käytössä olevan 52 kilon hehtolitrapainon vähimmäisvaatimuksen. Suurimokauralta vaadittavan 58 kilon hehtolitrapainon ylitti 63 % sadosta, kun vuonna 2011 suurimokauraksi kelpasi ainoastaan viidenes kauran kokonaissadosta.

Mallasohran kokonaissato oli vuonna 2012 noin 367 milj. kg, joka on 15 % enemmän kuin vuonna 2011. Sadosta 261 milj. kg eli 71 % täytti mallastuksen valkuaispitoisuuden ja jyväkoon laatuvaatimukset.

Tärkeimpien viljelykasvien korjatut pinta-alat ja sadot vuosina 2011 ja 2012.

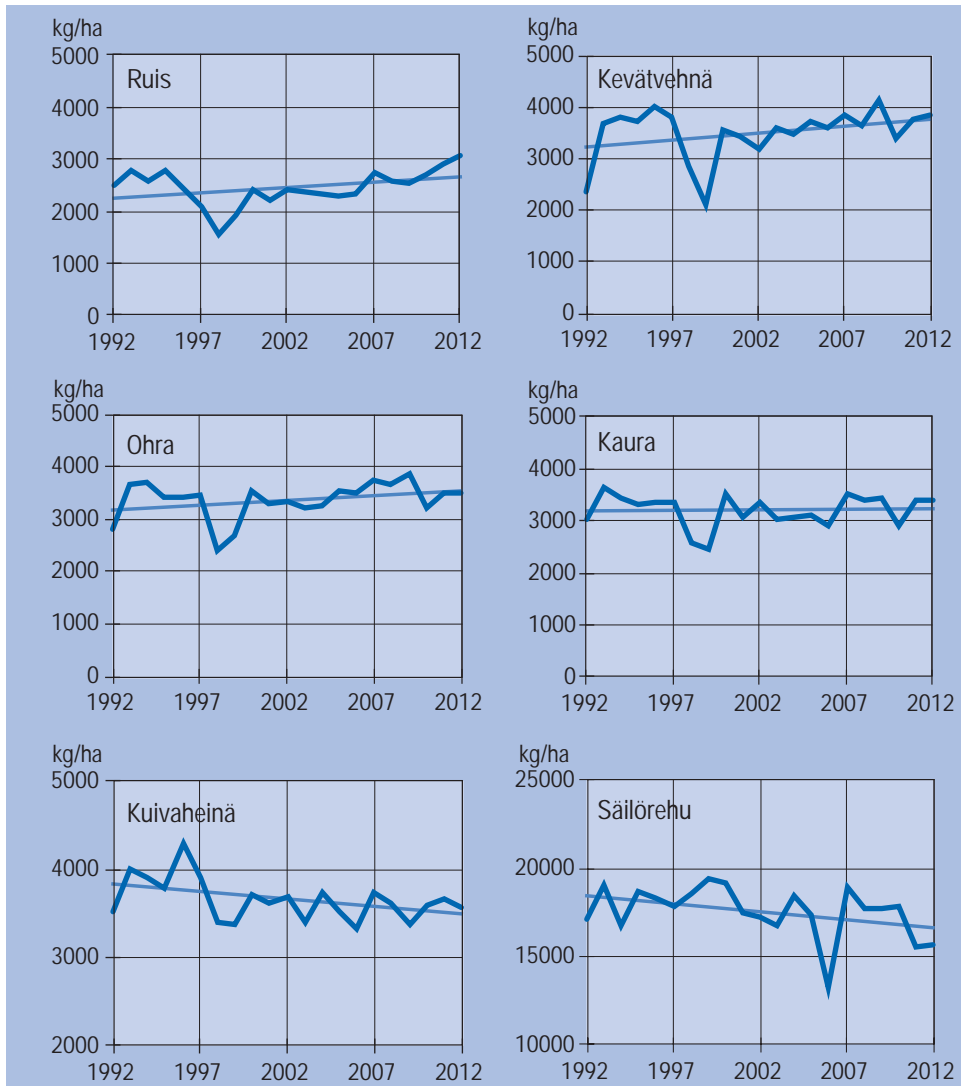
	2011			2012		
	Ala 1 000 ha	Sato kg/ha	yht. milj. kg	Ala 1 000 ha	Sato kg/ha	yht. milj. kg
Syysvehnä	39,4	4400	173,4	23,1	4560	105,3
Kevätvehnä	214,0	3740	801,4	204,2	3830	781,6
Ruis	26,9	2910	78,4	20,7	3090	64,1
Ohra	432,0	3510	1514,3	451,2	3500	1581,0
Kaura	308,2	3390	1043,1	313,8	3420	1073,1
Seosvilja	19,4	2950	57,2	20,9	2540	53,2
Herne	4,8	2500	12,0	4,0	2320	9,4
Peruna	24,4	27580	673,3	20,7	23650	489,6
Sokerijuurikas	14,1	48010	675,7	11,5	34790	398,7
Heinä	102,7	3670	376,7	95,3	3570	339,7
Säilörehu	471,6	15590	7351,3	471,1	15700	7396,7
Tuorerehu	6,7	11480	77,4	6,7	11440	77,2
Tuorevilja	57,2	4190	239,9	68,0	3890	265,0
Rypsi	76,5	1180	90,4	43,0	1140	49,2
Rapsi	14,5	1700	24,7	14,4	1670	24,0
Kumina	16,8	620	10,4	14,0	570	8,2
Laidun	75,0			73,3		
Muut kasvit	35,0			29,3		
Yhteensä	1 939,2			1885,2		
Kesanto ja hoidettu viljelemätön pelto	275,7			267,3		

Lähde: Tike

Vuonna 2012 leipäviljoja korjattiin yhteensä 248 100 hehtaarin alalta ja satoa tuli yhteensä noin 951 milj. kg. Kokonaissato oli 10 % pienempi kuin vuonna 2011. Edellistä vuotta pienempi kokonaissato johtui supistuneesta viljelypinta-alasta. Leipäviljojen keskisato oli edellistä vuotta hieman korkeampi.

Syys- ja kevätvehnän sato oli yhteensä 887 milj. kg, josta noin 51 % täytti leipävehnän laatuvaatimukset. Kevätvehnän kokonaissato oli noin 782 milj. kg ja syys-

vehnän noin 105 milj. kg. Kevätvehnän kokonaissato kasvoi edellisestä vuodesta, mutta syysvehnän ala oli vuonna 2012 noin 40 % pienempi kuin vuonna 2011. Syysvehnän keskisato oli kuitenkin 4560 kg/ha, joka on vuoden 2011 keskimääräistä satoa ja pitkäaikaista keskiarvoa korkeampi. Sadon laatu jäi kuitenkin edellistä vuotta huomattavasti heikommaksi. Kevätvehnästä 55 % oli leipäviljakelpoista, kun syysvehnän sadosta vain viidennes kelpasi leipävehnäksi. Leipävehnän laatuun vai-

Tärkeimpien kasvien hehtaarisadot vuosina 1992–2012. Lähde: Tike.

kutti eniten valkuaispitoisuudet, jotka olivat vuonna 2012 matalia. Sen sijaan syys- ja kevätvehnän sakoluvut olivat korkeita ja hehtolitrapainot hyvää tasoa.

Rukiin kokonaissato oli vuonna 2012 noin 64 milj. kg, joka on 18 % vähemmän kuin edellisenä vuotena. Sadosta 86 % oli leipäviljakelpoista. Syksyllä 2012 ruista kylvettiin 14 000 ha, joka on noin 27 % eli 9 000 ha edellistä vuotta vähemmän.

Vuonna 2012 säilörehun kokonaispinta-ala oli noin 471 100 ha, mikä on lähes yhtä paljon kuin vuonna 2011. Kokonaissato oli noin 7 397 milj. kg eli hieman enemmän kuin edellisvuonna. Säilörehun keskisato, 15 700 kg/ha, oli keskimääräistä pienempi. Kuivaheinän ala laski edellisestä vuodesta ja oli 95 300 ha. Kuivaheinästä saatu kokonaissato oli 340 milj. kg, mikä on 10 % vähemmän kuin vuonna 2011. Kuivaheinästä saatu keskisato 3 570 kg/ha oli pienempi kuin edellisenä vuotena ja yhtä suuri kuin kymmenen vuoden keskisato. Vuoden 2012 laidunala laski edelliseen vuoteen verrattuna ja oli 73 300 ha.

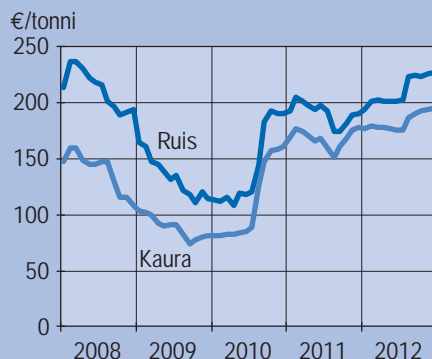
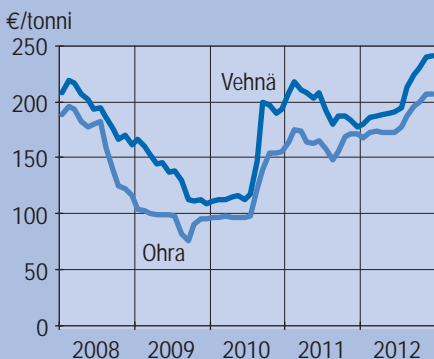
Perunan kokonaissato oli vuonna 2012 noin 490 milj. kg, joka on peräti 27 % vähemmän kuin vuonna 2011. Perunan sato olikin huonoin kolmeenkymmeneen vuoteen. Syynä heikkoon kokonaissatoon oli supistunut viljelyala, suuret satovahingot ja pienet keskisadot. Perunaa viljeltiin vuonna 2012 noin 20 700 hehtaarilla eli noin 15 % edellisvuotta pienemmällä alalla.

Myös sokerijuurikkaan sato pieni edellisestä vuodesta. Juurikkaan kokonaissato oli vuonna 2012 vain 399 milj. kg, joka on yli 40 % vähemmän kuin vuonna 2011. Keskimääräinen sokerijuurikkaan sato hehtaarilta oli 34 790 kg, kun pitkän ajan keskiarvo on Suomessa 37 630 kg/ha. Myös sokerijuurikkaan viljelyala pieni ollen 11 500 ha, joka on noin 2 600 hehtaaria vähemmän kuin vuonna 2011.

Öljykasvien viljelyala oli vuonna 2012 yhteensä noin 72 000 ha, mikä on yli kolmanneksen vähemmän kuin vuonna 2011. Myös kokonaissato, 74 milj. kg, oli yli kolmanneksen pienempi kuin edellisvuonna. Rypsiä viljeltiin 43 000 hehtaarin alalla, joka on vain hieman yli puolet vuoden 2011 rypsin viljelyalasta. Rypsin kokonaissato oli 49 milj. kg ja keskimääräinen hehtaarisato, 1 140 kg/ha, oli pienempi kuin pitkän aikavälin keskiarvo. Rapsin keskisato, 1 670 kg/ha, oli vuonna 2012 lähellä pitkän aikavälin keskiarvoa.

Viljelykasvien markkinahinnat

Viljamarkkinoilla hinnat nousivat vuonna 2012. Hinnat olivat keskimäärin korkeampia kuin edellisvuonna ja päätöshinnat olivat kaikilla viljoilla korkeammat kuin alkuvuodesta. Pohjois-Amerikan kuivuus ja toisaalta sateet Länsi-Euroopassa pienensivät satoennusteita. Utiset odotuksia pienemmästä kokonaissadosta sysäsivät hinnat

Viljojen markkinahinnat vuosina 2008–2012. Lähde: Tike.

nousuun kesällä.

Rehuohran hinta oli tammikuussa 2012 noin 171 euroa/tonni. Hinta nousi vuoden aikana ja joulukuussa 2012 rehuohran hinta oli keskimäärin 210 euroa/tonni. Rehuohran hinta nousi vuoden 2012 tammikuusta vuoden 2012 joulukuuhun lähes neljänneksellä. Rehuohran keskimääräinen hinta oli noin 14 % korkeampi kuin vuonna 2011.

Mallasohran hinta nousi vuoden 2012 aikana vain noin 4 %. Tammikuussa 2012 mallasohran hinta oli noin 213 euroa/tonni, kun vuoden loppuun mennessä hinta oli noussut noin 222 euroon tonnilta. Vuoden keskimääräinen hinta oli mallasohralla 215 euroa/tonni, joka on noin 9 % vuoden 2011 keskimääräistä hintaa korkeampi.

Kauran hinta oli vuonna 2012 keskimäärin noin 184 euroa/tonni, joka on 10 % enemmän kuin vuonna 2011. Hinta lähti elokuun jälkeen nousuun. Joulukuussa kauran hinta oli jo 193 euroa/tonni, joka on 10 % enemmän kuin vuoden alussa.

Myös vehnän hinta nousi vuoden 2012 aikana. Vehnän hinta oli vuoden alussa keskimäärin noin 171 euroa/tonni, kun vuoden 2012 joulukuussa hinta oli noin 233 euroa/tonni. Vuoteen 2011 verrattuna vehnän keskimääräinen hinta, 200 euroa/tonni, oli 6 % korkeampi. Rukiin hinta nousi vuoden 2012 aikana tammikuun 192 eurosta/tonni, joulukuun noin 226 euroon tonnilta. Rukiin koko vuoden keskimääräinen hinta oli 214 euroa/tonni. Tämä on lähes 15 % enemmän kuin vuoden 2011 keskimääräinen hinta.

Öljykasvien hinnat pysyivät korkealla tasolla koko vuoden 2012 ajan. Rypsin ja rapsin hinta oli vuonna 2012 keskimäärin 468 euroa/tonni, kun vuonna 2011 keskimääräinen hinta oli 442 euroa/tonni. Hinta oli alimmillaan vuoden 2012 alussa. Öljykasvien korkein hinta nähtiin syyskuussa, noin 496 euroa/tonnilta.

Vuonna 2012 ruokaperunan keskimääräinen hinta oli 160 euroa, kun vuonna 2011 keskimääräinen hinta oli 190 euroa/tonni. Perunan hinta oli heinä-elokuuhun

Viljan markkinahinnat Suomessa vuosina 2002–2012, €/1000 kg.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
2012	213,58	203,49	186,72	186,21
2011	186,89	196,91	162,40	166,14
2010	159,71	147,39	112,58	115,71
2009 ¹	134,15	131,95	93,93	86,41
2008	207,02	189,14	160,71	137,80
2007	192,19	159,90	145,80	149,73
2006	139,81	110,50	102,00	107,26
2005	118,41	106,20	99,51	87,13
2004	120,90	119,80	106,51	87,32
2003	124,88	126,66	105,57	92,21
2002	126,57	131,79	106,00	104,38

¹ Tilastointi muuttunut. Viljelijälle maksettu laatukorjattu hinta vastaanottopisteeseen toimitettuna.

Lähde: Tike.

asti matalalla tasolla, jonka jälkeen hinta lähti voimakkaaseen nousuun. Joulukuussa hinta oli noussut jo 290 euroon/tonnilta, joka on yli puolitoistakertainen edellisvuoden joulukuuhun nähden.

Viljojen hinnat olivat Suomessa koko vuoden ajan alle Keski-Euroopan hintojen. Kotimaisilla viljamarkkinoilla hinnat reagoivat viiveellä hintojen nousuun, mutta hintojen laskeminen muualla EU:ssa välittyy nopeasti Suomen markkinoille. Viljamarkkinoilla voimakkaasta hintojen vaihtelusta näyttää tulleen pysyvä piirre. Maatiloilla hintavaihteluiden aiheuttamiin markkinariskeihin tuleekin varautua entistä paremmin.

Viljojen markkinahinnat eräissä EU-maissa vuonna 2011, €/1000 kg¹.

	Ruis	Vehnä	Ohra	Kaura
Suomi	186,9	196,9	-	166,1
Ruotsi	183,8	199,3	176,1	152,8
Tanska	171,8	193,3	196,0	174,5
Saksa	201,7	206,7	-	182,1
Itävalta	156,4	137,5	-	126,8
Englanti		210,4	178,8	198,9
Espanja	183,6	211,7	194,8	181,2

¹ Vuosi hinnat.

Lähde: Eurostat.

Kuminasta kilpailukykyä suomalaisille pelloille

Timo Karhula

Kumina on monivuotinen valkokukkainen kasvi, joka päästään puimaan ensimmäisten kasvien joukossa. Kuminaa viljellään sen aromipitoisuuden vuoksi. Aromi on siemenissä haihtuvana öljynä. Sato on luonnollisesti sitä arvokkaampaa mitä korkeampi öljypitoisuus on. Öljypitoisuus voi Suomessa nousta jopa viiteen painoprosenttiin, mikä on enemmän kuin kilpailijamailla.

Suomalainen kumina on hyvin vientisuuntautunut kasvi, sillä lähes koko sato viedään ulkomaille. Tämä on sinänsä erikoisuus Suomen maataloudessa. Suomalaisella kuminalla onkin arviolta jopa neljänneksen markkinaosuus maailmalla. Lähin markkina-alue on Keski-Eurooppa, mutta kuminaa viedään Suomesta myös ympäri maapallon. Kuminansiemenet käytetään vientimaissa joko kokonaisina tai jauhettuna elintarvikkeiden maustamiseen. Osasta siemeniä tislataan öljyä, jota käytetään aromiaineena kosmetiikka- ja lääketieteellisyydessä.

Suomessa kiinnostus kuminanviljelyyn on lisääntynyt koko viime vuosikymmenen ajan. Suomalainen kuminantuottaja viljelee kuminaa keskimäärin 15 hehtaarin alalla. Kuminapelloja on maassamme yhteensä noin 10 000–20 000 hehtaaria. Satoa kuminapelloilta saadaan noin 8–10 milj. kg. Sadosta laskettu markkinahintainen tuotto on kuminalla viime vuosina vaihdellut 5–10 milj. euron välillä.

Tuottoja kuminanviljelyssä syntyy vähemmän hehtaarilta kuin viljoilla, mutta niin syntyy kustannuksiakin. Tuottojen suuri vaihtelu sato- ja hintamuutosten vuoksi luo kuminanviljelylle kuitenkin taloudellista epävarmuutta enemmän kuin muille peltoviljelykasveille.

Suomalaisissa olosuhteissa kiinteiden kustannusten osuus tuotantokustannuksesta korostuu. Kuminan sadon perustamisvuosi tuo vielä oman lisähaasteensa. Kuminan viljelyssä keskeisiä muuttuvia kustannuksia ovat lannoitteet ja kasvinsuojeluaineet kuten muillakin peltoviljelykasveilla.

Kuminanviljelyn heikkouksia

Kuminan keskisato on alhainen, keskimäärin 500 kg/ha vuosina 2006–2011. Hehtaarilta korjattava kuminamäärä voi vaihdella 0–2 000 kg välillä. Suuri satovaihtelu on kuminanviljelyn suurin heikkous. Kuminan satovarmuutta yritetään parantaa mm. Ylivoimainen kuminaketju -hankkeen voimin. Samassa hankkeessa selvitetään kuminanviljelyn taloudellista kilpailukykyä.

Kuminalla on yleensä kaksi satovuotta sadottoman perustamisvuoden jälkeen. Sadottomana vuonna viljely on 100 % tukiriippuvaista; satovuonnakin tukien osuus tuotoista on 70 %. Kustannukset luovat tuotannolle rasitteen kuitenkin myös sadottomana vuonna. Tähän ongelmaan on etsitty ratkaisua kylvämällä perustamisvuodelle suojavilja kuminan päälle. Tällä toimenpiteellä voidaan jakaa kuminanviljelyn aiheuttamia tuotantokustannuksia viljan kanssa.

Kuminasato on erittäin herkkä rikkakasveille ja kasvitaudeille. Kuminalla kasvinsuojeluun onkin kiinnitettävä erityistä huomiota kaikkina viljelyvuosina. Rikkakasvien torjunnan onnistuminen parantaa sadon puhtautta ja kuminakoin torjunta on käytännössä tehtävä joka satovuosi. Lisäksi kasvitaudeista mm. rengaspunkki voi torjumatta heiken-

tää satoa huomattavasti. Kohtuullisen suuri kasvinsuojelutarve nostaa kuminan kasvin-
suojauskustannukset viljoja suuremmiksi, mutta toisaalta ne jäävät rypsiä alhaisemmiksi.

Varteenotettava vaihtoehto

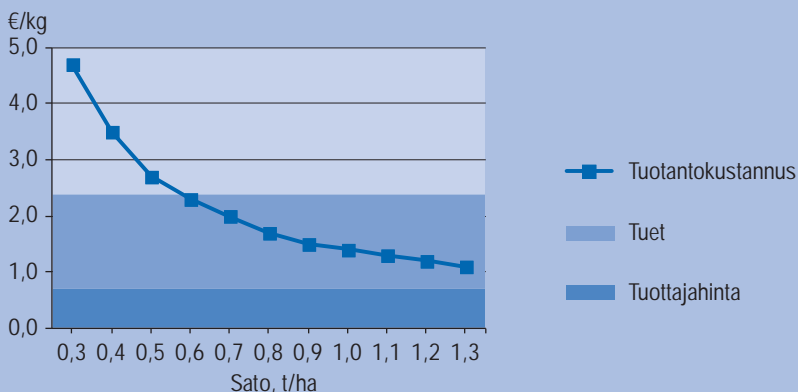
Kuminanviljely on tavanomaisia viljelykasveja kannattavampaa, mikäli satotaso on riittävän korkea. Kohtuullisen kannattavuustason saavuttaminen edellyttää kuitenkin vähintään 600 kg/ha keskisatoa. Näin viljelijä saa kohtuullisen korvauksen tehdyille työtunneilleen ja korkoa myös tuotantoon sijoitetulle pääomalleen.

Satovarmuus on kuminanviljelyssä avainasemassa kannattavan tuotannon rajan saavuttamiseksi. Keskisadon olisi noustava 1 000 kg hehtaarilta, jotta kuminanviljely olisi myös pitkällä aikavälillä taloudellisesti kestävällä pohjalla. Tuet tuskin tulevat kuminalla enää nousemaan, tuottajahinta saattaa puolestaan vaihdella vuosittain ja kustannuksia kuminanviljelijät ovat pystyneet viime vuosina jo merkittävästi laskemaan.

Viljelykiertoon vaihtelua

On hyvä tiedostaa, että väärissä kohdissa säästäminen voi heikentää kuminanviljelyn kannattavuutta. Säästökohteita nähdään usein vain muuttuvissa kustannuksissa, kuten esimerkiksi lannoituksessa ja kasvinsuojelussa. Mutta aiheuttaako säästö keskeisissä panoksissa kuitenkin satotason alentumista tai laadun heikentymistä? Suomalainen kuminanviljelijä on viime vuosina pystynyt alentamaan muuttuvia kustannuksia ja tuottamaan silti suuren ja laadukkaan sadon. Jatkossa yhä enemmän huomiota pitäisi kiinnittää viljelystä aiheutuviin kiinteisiin kustannuksiin. Nämä rasittavat taloutta täysimääräisesti vaikka satoa ei saataisi lainkaan, toisaalta sadottomana vuonna myös muuttuvat kustannukset luovat rasitteen.

Kuminalla on monia hyviä vaikutuksia viljelykierrossa; se tasaa viljelijöiden työhuippuja, on hyvä esikasvi, monipuolistaa peltomaisemaa ja tulee toimeen suhteellisen pienellä lannoituksella. Perustamalla kuminakasvusto suojaviljaan, kyetään tasamaan kiinteiden kustannusten aiheuttamaa rasitetta sadottomana vuonna. Panostamalla satovuosina kasvinsuojeluun voidaan kuminalla päästä laadukkaaseen ja suureen satoon. Suuri taso puolestaan luo kuminalla mahdollisuuden päästä kiinni kannattavan tuotannon edellytyksiin.

Kuminan yksikkötuotot ja -tuotantokustannus satotason (t/ha) muuttuessa.

2.3. Kotieläintuotanto

Maito

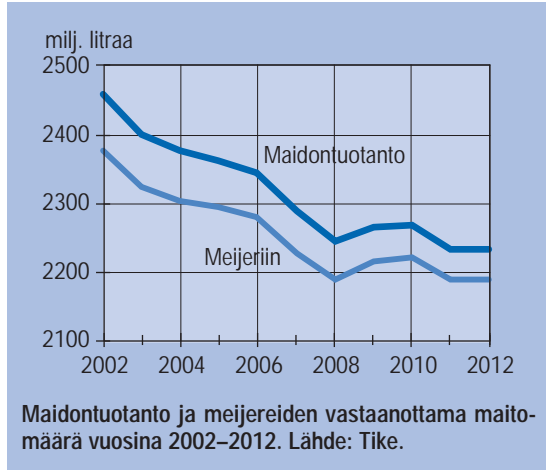
Vuonna 2012 meijereihin toimitettiin 2 188 milj. litraa maitoa. Maidon tuotantomäärä jäi vain 1,2 milj. litraa (-0,1 %) edellisvuotista pienemmäksi. Luomumaitoa tuotettiin vajaat 38 milj. litraa (+ 20 %). Lisäksi lehmät tuottivat 315 000 vasikkaa.

Maitoa tuotettiin kiintiökaudella 2011/2012 noin 2 186 milj. litraa, eli 303 milj. litraa (14 %) alle maakiintiön. Gallup Elintarviketiedon ennusteen mukaan vuoden 2013 maitotuotos on 2 180 milj. litraa (-0,4 %).

Maidontuottajien määrä vähentyi vuoden 2012 aikana 6 %. Vuoden lopussa maitoa tuotettiin 9 315 tilalla, joista 139 (+ 10 %) oli luomutiloja. Maitotilojen määrä on vähentynyt vuosituotannon alustalukien 59,4 %, mutta maidon tuotanto on vähentynyt vain 7,7 %. Sen sijaan luomumaidon tuotanto on lisääntynyt 130 % tällä vuosituotannolla. Vuonna 2012 keskimääräinen karjakoko nousi 29,5 lypsylehmään (+ 1,8 lehmää). Gallup Elintarviketieto arvioi keskikarjakoon lähestyvän vuoden 2013 lopussa jo 31,3 lehmää.

Lypsylehmien lukumäärä vähentyi 1 %, mikä osaltaan vähensi syntyneiden vasikoiden määrää (-2,2 %) sekä maitomäärää. Lypsylehmien keskituotos nousi 0,3 %. Meijerimaidon keskimääräiset valkuais- ja rasvapitoisuudet nousivat 0,1 %.

Voita valmistettiin 41,4 milj. kg (-0,6 %) ja kulutettiin 24,1 milj. kg (+ 9,4 %). Rasvaseoksia valmistettiin 17,4 milj. kg (+ 5,5 %) ja kulutettiin 17,4 milj. kg (+ 5,5 %). Nestemaitoa valmistettiin 714 milj. litraa (+ 1,3 %) ja kulutettiin 694 milj. litraa (+ 1 %). Täysmaitojen valmistus lisääntyi 12,1 %. Piimää valmistettiin 62 milj. litraa (-0,1 %). Jogurtteja valmistettiin 123,5 milj. kg (+ 0,5 %) ja kulutettiin 125,9 milj. kg (-2,4 %). Kerman valmistus lisääntyi 8,9 % ja rahkan 32,7 %.

Sulatejuustoja valmistettiin 18,2 milj. kg (-7,1 %) ja muita juustoja 92,1 milj. kg (-8,4 %). Eniten valmistettiin murukolo-, Edam- ja Emmental-juustoja. Juustoja (sis. maustamaton rahka) kulutettiin 128 milj. kg (+ 5 %). Rasvaisten maitojauheiden valmistus lisääntyi 1,1 % ja rasvatomien vähentyi 0,7 %.

Vaikka kotimainen maidontuotanto alittaa nykyisin kulutuksen, on yksittäisissä tuoteryhmissä huomattavaakin vientitarvetta. Merkittävä osa Suomessa tuotetun maidon sisältämästä rasvasta käytetään edelleen vientituotteiden valmistukseen. Sen sijaan maidon valkuaisosalle on käyttöä kotimaassa.

Viennin osuus tuotannosta on suuri etenkin voin ja maitojauheiden kohdalla. Voin vienti väheni 21,5 milj. kg:an (-12,9 %) ja voivarastot kasvoivat 2,8 milj. kg:an. Maitojauheiden vienti lisääntyi 23 %. Vaikka maitojauheiden tuonti lisääntyi, oli tuontimäärä vähäinen. Jogurtteja vietiin 33,1 milj. kg (+ 8 %) ja tuotiin 35,6 milj. kg (-3 %). Nestemaitoa tuotiin 53 milj. kg, mikä oli noin 5 % valmistusmäärästä. Nestemäisten maitotuotteiden vienti lisääntyi 15 % ja tuonti 6 %. Juustoja tuotiin 61 milj. kg (+ 15 %) ja vietiin 46 milj. kg (-6 %). Kulutetuista juustoista vain 53 % oli kotimaista alkuperää. Tuontijuustojen kulutus on vahvistunut viimeisten 20 vuo-

den ajan keskimäärin 1–2 prosenttiyksikköä vuodessa.

Naudanliha

Vuonna 2012 lihan kokonaistuotanto, johon lasketaan mukaan kaikkien eläinlajien liha, oli 381,7 milj. kg ja kokonaiskulutus 403,6 milj. kg.

Tuotannosta runsaat 80,3 milj. kg oli naudanlihaa (–2,7 % vuodesta 2011). Naudanlihan kulutus lisääntyi prosentin olleen 100,5 milj. kg. Tästä 22 % oli tuontilihaa. Gallup Elintarviketiedon ennusteen mukaan vuonna 2013 kulutetaan 100 milj. kg ja tuotetaan 81 milj. kg naudanlihaa.

Nautoja teurastettiin 264 435 kpl (–1,2 %), josta 53 % oli sonneja, 32 % lehmiä ja 14 % hiehoja. Sonneja ja lehmiä teurastettiin 1,6–1,7% edellisvuotta vähemmän, mutta hiehoja 0,9 % edellisvuotta enemmän.

Nautojen keskiteuraspainojen nousu on hidastanut naudanlihan tuotannon vähenemistä. Vuosina 1996–2010 sonnien keskiteuraspaino nousi 71 kg, mutta on sen jälkeen laskenut. Vuonna 2012 sonnien keskiteuraspaino oli 337 kg (–7 kg), hiehojen 244 kg (–4 kg) ja lehmien 282 kg.

Naudanlihantuotantoon erikoistuneita tiloja oli noin 3 500 kpl, joista noin 2 000 tilalla oli emolehmätuotantoa. Emolehmien määrä on yli kaksinkertaistunut tällä

vuosituhannella. Toukokuussa 2012 Suomessa oli 58 000 emolehmää (+ 1,2 %).

Välitettyjen vasikoiden keskipaino ja niiden lukumäärä (118 000 kpl) kasvoivat noin prosentin.

Vuonna 2012 Suomeen tuotiin 21,9 milj. kg ja täältä vietiin 0,9 milj. kg (1 % tuotannosta) naudanlihaa. Tuonti lisääntyi 23 % ja vienti lähes puolittui. Varastoissa oli vuoden lopussa 2,4 milj. kg. Naudanlihaa (+ 37 %). Puolan, Tanskan, Saksan ja Alankomaiden yhteenlaskettu osuus tuonnista oli noin kolme neljäsosaa. Yli puolet naudanlihavalmisteista tuotiin edelleen Ruotsista, jossa toimii myös suomalaisia liha-alan yrityksiä. Naudanlihan vienti suuntautui lähinnä Ruotsiin ja Viroon.

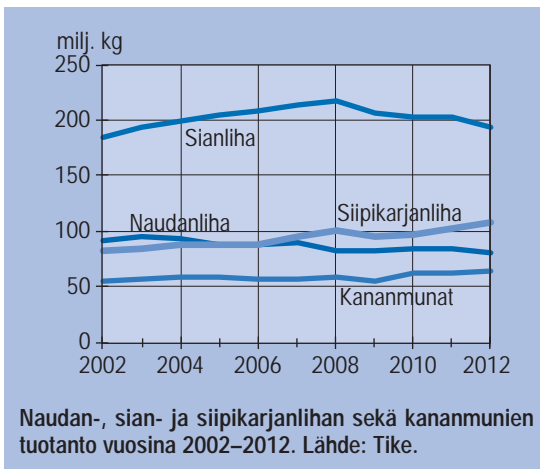
Muista märehitöistä lampaanlihantuotanto vähentyi 8 %. Lampaanliha tuotettiin 0,8 milj. kg ja kulutettiin 3,6 milj. kg.

Sianliha

Vuonna 2012 Suomessa tuotettiin 192,3 milj. kg sianlihaa (–4 % vuodesta 2011). Sianlihan kulutus ylsi lähes edellisvuoden lukemiin olleen 195,3 milj. kg. Tuotanto vähentyi neljäntenä peräkkäisenä vuonna. Vähenemistä edisti korkealla pysytellyt rehun hinta, joskin myös lihan hinta nousi vuoden aikana. Gallup Elintarviketiedon ennusteen mukaan vuonna 2013 sianlihan tuotanto laskee 188,9 milj. kg:n, mutta kulutus pysyttelee lähes ennallaan olleen 195,4 milj. kg.

Suomessa teurastettiin runsaat 2,1 milj. sikaa (–5,5 %). Lihasikojen keskiteuraspaino nousi 88,1 kg:an (+ 1,1 kg). Keskiteuraspaino on nousut kymmenessä vuodessa lähes 6 kg. Teurastettujen emakoiden määrä lisääntyi 4 % ja välitettyjen porsaiden (1,5 milj. kpl) määrä oli edellisvuoden tasolla. Porsaiden keskimääräinen välityspaino nousi 30,7 kg:an (–1,4 kg).

Huhtikuussa 2012 Suomessa oli 133 136 emakkoa (–5 %) ja 477 136

Kotieläintuotanto vuosina 2002–2012.

	Meijerimaito milj. litraa	Naudanliha milj. kg	Sianliha milj. kg	Kananmunat milj. kg	Siipikarjanliha milj. kg
2012	2 188	80	193	63	107
2011	2 190	82	202	63	102
2010	2 222	82	203	62	96
2009	2 215	81	206	54	95
2008	2 188	80	217	58	101
2007	2 226	87	213	57	95
2006	2 279	85	208	57	88
2005	2 293	84	203	58	87
2004	2 304	91	198	58	87
2003	2 323	94	193	56	84
2002	2 376	91	184	55	83

Lähde: Tike.

vähintään 50 kg painavaa lihasikaa (+ 1,4 %) ja sikoja pidettiin noin 1800 tilalla (–9 %). Muutokset kertovat myös tuotannon tehostumisesta ja teuraspajien noususta, sillä emakoiden määrä on vähentynyt tällä vuosituhannella 28 % ja karjujen 55 %. Samaan aikaan lihasikojen määrä on lisääntynyt 18 %. Alueellisesti tuotanto on keskittynyt Varsinais-Suomen, Satakunnan ja kolmen Pohjanmaan maakunnan alueille, joissa oli yli kolmeneljäsosaa sikatuotannosta.

Sianlihaa vietiin 30,1 milj. kg (–27 %) ja tuotiin 34,8 milj. kg (+ 25 %). Siten tuonti nousi vientiä suuremmaksi, kun tilanne oli vielä 2010 päinvastainen. Tärkeimpiä vientikohteita olivat Venäjä, Viro, Ruotsi, Uusi-Seelanti ja Etelä-Korea.

Tuonin osuus sianlihan kulutuksesta oli 18 %. Eniten tuotiin Saksasta ja toiseksi eniten Tanskasta. Näistä Saksa on lisännyt voimakkaasti sianlihan tuotantoaan tällä vuosituhannella. Sianlihavalmisteita on tuotu pääasiassa Saksasta ja Ruotsista.

Siipikarjanliha

Vuonna 2012 Suomessa tuotettiin 107,4 milj. kg ja kulutettiin 101,4 milj. kg siipikarjanlihaa. Siipikarjanlihan tuotanto

lisäntyi 5,8 % ja kulutus vajaan prosentin vuodesta 2011. Noin 92 % tuotannosta oli broilerinlihaa.

Broilerinlihaa tuotettiin vajaat 99,3 milj. kg (+ 6,2 % edellisvuodesta) ja kalkkunanlihaa 8,1 milj. kg (+ 1,9 %). Kulutuksesta 91,6 milj. kg (+ 4 %) oli broilerinlihaa ja 9,4 milj. kg (–3,2 %) kalkkunanlihaa. Lisäksi tuotettiin ja kulutettiin pieni määrä muuta siipikarjanlihaa. Kalkkunanlihan tuotanto on yli kolmasosan pienempi kuin vuonna 2005.

Gallup Elintarviketiedon ennusteen mukaan vuonna 2013 siipikarjan lihaa kulutetaan 104 milj. kg, josta 92 milj. kg broilerinlihaa ja noin 9,6 milj. kg kalkkunanlihaa. Siipikarjanlihan tuotantomäärä on ennusteen mukaan 110,2 milj. kg, josta 99 milj. kg broilerinlihaa ja noin 8 milj. kg kalkkunanlihaa. Lihantuotannossa broilerin markkinanäkymä onkin lähivuosina muita tuotantosuuntia valoisampi ja kasvupainotteinen.

Kappalemääräisesti broilereita teuras-tettiin 6 % vuotta 2011 enemmän, mutta niiden keskiteuraspaino (1,65 kg/lintu) oli edellisvuoden lukemissa. Kalkkunoiden teurasmäärä lisääntyi 0,2 % ja keskipaino (9,3 kg/lintu) nousi hieman.

Vuonna 2012 Suomeen tuotiin 11,7

milj. kg broilerin lihaa (+ 5 %) ja 3,5 milj. kg kalkkunan lihaa (+ 17 %). Broilerinlihaa tuotiin eniten Brasiliasta, Tanskasta ja Alankomaista. Tuonnin osuus oli 13 % broilerinlihan ja peräti 39 % kalkkunanlihan kulutuksesta. Lihavalmisteita tuotiin samoista maista. Kalkkunanlihaa tuotiin eniten Brasiliasta, Alankomaista, Puolasta sekä Saksasta, jossa teurastetaan monien naapurimaiden kalkkunoita. Tuontilihan jalostusaste on noussut, sillä pääosa tuonnista oli lihavalmisteita. Ruhlolihan tuonnista pääosa on luuttomia paloja.

Suomesta vietiin 18,5 milj. kg broileria (+ 14 %) ja 1,8 milj. kg kalkkunan lihaa (-10 %). Tärkeimpiä vientikohteita olivat Baltian maat, Venäjä ja Hongkong. Vienti oli pääasiassa luullisia paloja.

Kananmunat

Vuonna 2012 pakkaamoihin toimitettiin 62,2 milj. kg kananmunia. Lisäksi vajaa prosentti tuotannosta on viime vuosina mennyt muuhun käyttöön, lähinnä suoramyyntiin ja kotitarpeeksi. Tuotantomäärä oli samaa tasoa kuin 2011. Luomukananmunien tuotanto lisääntyi 45 % ja lattiakanaloiden tuotanto 20 %. Sen sijaan häkkikanaloiden tuotanto vähentyi 9 %.

Kananmunista 4 % tuotettiin luomukanaloissa, 33 % lattiakanaloissa ja loput 63 % virikehäkkikanaloissa. Vuoden 2012 alusta lähtien kananmunia ei ole saanut tuottaa ns. varustelemattomissa häkeissä. Vuoden 2012 alkupuoliskolla tuotanto notkahtikin keskimäärin 8 %, mutta vuoden jälkipuoliskolla tuotanto kääntyi keskimäärin 10% nousuun.

Kananmunia kulutettiin 56 milj. kg, mikä oli 4,4 % edellisvuotta enemmän. Kananmunia vietiin yhteensä noin 11 milj. kg, mikä oli vajaa viidennes tuotannosta. Viennistä yli puolet suuntautui Ruotsiin. Vuotta aiemmin vienti oli runsaat 10 milj. kg.

Vuoden loppua lähestyttäessä kananpoikasten haudontamäärät painuivat edellisvuotta pienemmiksi. Marras- ja joulukuun 2012 haudontamäärät olivat noin 200 000 poikasen tuntumassa. Huhtikuun vuositilaston mukaan Suomessa oli 3,1 milj. munivaa kanaa (-4 %).

Tärkeimpien kotieläintuotteiden tuottajahinnat lisiin vuosina 2002–2012 (€/100 kg, maito €/100 l)¹.

	Maito	Naudanliha	Sianliha	Broilerinliha	Kananmunat
2012	46,00	281	163	142	96
2011	43,90	253	146	131	96
2010	40,59	240	137	120	88
2009	40,11	247	141	124	87
2008	44,79	241	144	130	92
2007	39,05	221	132	114	77
2006	36,90	212	126	109	62
2005	35,55	205	128	114	60
2004	36,37	190	120	117	74
2003	37,31	186	115	117	80
2002	37,29	190	137	120	79

¹ Maidon hinnan tilastointi on muuttunut. Tuottajahinta on tuottajille keskimäärin maksettu hinta.
Lähde: Tike.

Kananmunien tuotannon ja kulutuksen ennustetaan lisääntyvän hieman vuonna 2013.

Tuottajahinnat

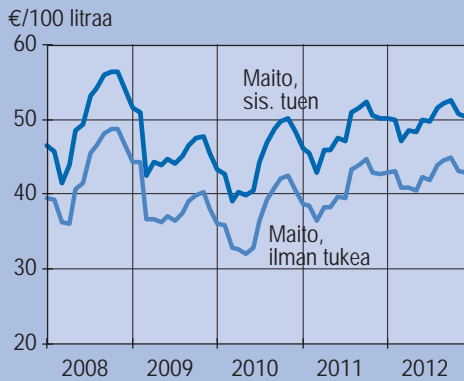
Kotieläintuotteiden markkinahinnat muualla EU:ssa vaikuttavat niiden hintoihin

Kotieläintuotteiden markkinahintojen EU-maissa vuonna 2010, €/100 kg¹.

	Maito	Sianliha	Naudanliha (sonni)	Siipikarjanliha ²	Kananmunat ³
Suomi	42,84	149,9	300,8	249,0	118,4
Ruotsi	37,90	148,4	329,8	220,3	208,9
Tanska	35,55	138,9	338,3	235,4	178,3
Viro	32,29	156,3	241,0	-	103,6
Saksa	34,68	155,7	348,7	254,3	107,7
Ranska	33,47	146,6	343,7	223,6	107,9

¹ Maidolla tammi–marraskuun keskihinta, muilla tuotteilla tammi–joulukuun keskihinta, - tieto puuttuu

² Teurastamon myyntihinta, ³ Pakkaamon myyntihinta.
Lähde: Euroopan komissio.

Maidon tuottajahinta keskimäärin vuosina 2008–2012. Lähde: Tike.

Suomessa. Suomen hinnoissa on kuitenkin erityispiirteitä. Esimerkiksi sianlihan ja maidon markkinahinnat vaihtelevat vähemmän Suomessa kuin monissa muissa EU-maissa. Kananmunista on Suomessa ylitarjontaa ja niiden tuottajahinta on ollut matala muuhun EU:hun verrattuna. Suomalaisille maidontuottajille maksetaan hieman korkeampaa hintaa kuin EU:n tuottajille keskimäärin ja maidon hinnan kausiporrastus on Suomessa monia muita maita voimakkaampi. MTT:n tutkimukset viittaavat myös siihen, että Euroopan markkinoilla havaitut hintamuutokset siirtyvät hitaasti Suomen lihamarkkinoille.

Vuonna 2012 keskipitoisen maidon tuottajahinta laatuksineen oli keskimäärin 42,60 €/100 l (+ 5 %). Lisäksi maksettiin tuotantotukea 7,45 €/100 l. I-luokan normimaidosta maksettiin keskimäärin 41,30 €/100 l, joten erilaisten lisien osuus keskipitoisen maidon hinnasta oli 3,85 €/100 l. Maidon lopullinen hinta ratkeaa vasta meijereiden tilinpäätösten yhteydessä, jolloin päätetään meijerien tuloksen perusteella maksettavasta jälkitilistä. Vuonna 2011 jälkitili oli keskimäärin 3,4 €/100 l.

Sonninlihasta maksettiin tuottajalle vuonna 2012 keskimäärin 3,22 €/kg, mikä oli 9 % edellisvuotta

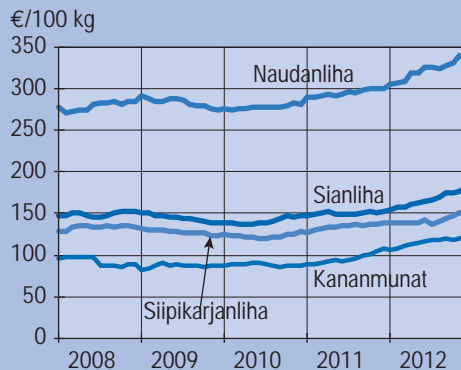
enemmän. Kaikkien naudanlihalaatujen keskihinta oli 2,81 €/kg (+ 11 %). Hiehon lihasta maksettiin 2,67 €/kg ja lehmän lihasta 2 €/kg. Naudanlihan hinta Suomessa jäi EU:n keskihintoja alemmalle tasolle. Esimerkiksi sonninihassa erotus oli 5 %. Pitkällä aikavälillä Suomen hinta on ollut lähellä EU:n keskihintaa.

Sonnivasikan hinta laski ja lehmävasikan nousi noin 4 %. Sonniternivasikasta maksettiin keskimäärin 153 €/kpl ja lehmätarnivasikasta 84 €/kpl.

Sianlihasta maksettiin keskimäärin 1,64 €/kg (+ 11 %). Lihasian keskihinta puolestaan oli 1,67 €/kg (+ 11 %). Välitysporsaasta (30 kg) maksettiin keskimäärin 66,82 euroa (+ 16 %). Sekä välitysporsaan että lihan hinta oli Suomessa EU:n keskihintaa korkeampi.

Siipikarjanlihasta maksettiin keskimäärin 1,39 €/kg (+ 10 %). EU-hintaseurannassa broilerin hinta Suomessa on EU:n keskihintaa alempi, mutta seurattu tuote (kokonainen broileri) ei edusta hyvin Suomen markkinoita.

Kananmunista maksettiin keskimäärin 1,16 €/kg (+ 22 %). Lattiakanojen munista maksettiin keskimäärin 6 snt/kg ja luomumunista lähes 1,87 €/kg enemmän kuin häkkikanojen munista. Häkki- ja lattiakanojen munien hintaero pieneni vuoden 2012 aikana.

Naudan-, sian- ja siipikarjanlihan sekä kananmunien hinnat ilman tukea vuosina 2008–2012. Lähde: Tike.

2.4. Puutarhatuotanto

Suomessa puutarhatuotantoon luetaan kuuluvaksi avomaan vihannestuotanto, viljeltyjen marjojen ja omenan tuotanto, taimitarhatuotanto sekä kasvihuonetuotanto. Jossain yhteyksissä myös viljeltyjen sienten tuotanto sekä katteen alla viljellyn perunan tuotanto luetaan puutarhatuotannoksi.

Puutarhatuotannon laajuus

Avomaan puutarhatuotannon ala oli vuonna 2012 yhteensä noin 15 800 ha. Tuotantoala väheni ensimmäisen kerran viiden kasvuvuoden jälkeen. Kasvihuonetuotantoa harjoitettiin 335 ha:n alalla, josta vihanneksia viljeltiin 211 ha ja koristekasveja 124 ha. Vihannesten tuotantoala pienentyi niin avomaalla kuin kasvihuoneesakin. Kasvihuoneessa tuotettujen koristekasvien tuotantoalat jatkoivat pienentymistään. Marjoilla ja hedelmillä tuotantoalat pysyivät edellisvuoden tasolla.

Vuonna 2011 Suomessa oli yhteensä noin 4 300 puutarhatuotantoa harjoitettavaa yritystä, joista vajaa 3 400 harjoitti avomaan viljelyä ja vajaa 1 600 kasvihuonetuotantoa. Osalla tiloista oli sekä avomaan viljelyä että kasvihuonetuotantoa. Vuoteen 2010 verrattuna puutarhatuotanto harjoitettavien tilojen lukumäärä väheni 190 yrityksellä. Puutarhatuotannon kokonaisala sen sijaan kasvoi reilulla 300 ha:lla, mikä ker-

too jäljelle jäävien yritysten koon kasvusta.

Alueellisesti merkittäviä puutarhatuotannon alueita olivat Varsinais-Suomi, jossa vuonna 2011 sijaitsi 19 % koko maan avomaaviljelmistä sekä 22 % kasvihuoneviljelmistä. Pohjois-Savo on tärkeää marjanviljelyaluetta. Omenan viljelyn pääalueita ovat Ahvenanmaa, Lounais-Suomi ja Länsi-Uusimaa. Kasvihuonetuotannosta yli puolet sijaitsee C-alueella.

Sääolot

Marja- ja hedelmäkasvustot olivat keväällä hyvässä kunnossa runsaan lumitalven jälkeen. Myös kevättalven vakaat lämpötilat edesauttoivat kasvustojen säilymistä.

Kevät oli viileä ja sateinen. Vihannesten kevätistutuksia haittaavaa routaa ei juuri ollut, mutta sen sijaan maan hidas kuivuminen viivästytti varhaisvihannesten istutuksia. Viileä sää ja etenkin pääsiäisen tienoolle osunut takatalvi viivästyttivät taimi- ja muun puutarhakaupan alkua.

Kasvukausi kokonaisuudessaan oli viileä ja sateinen. Avomaavihanneksilla sääolot hidastivat kasvien kasvua ja pienensivät korjattavaa satomäärä. Etenkin salaatista ja kaaleista oli kasvukaudella ajoittain niukkuutta. Märkyys haittasi myös juures-ten konekorjuuta, ja paikoitellen jouduttiin turvautumaan käsin nostoon pellon liikemärkyiden vuoksi.

Marja- ja hedelmäsato ei merkittävästi

Tukirekisterin mukaiset puutarhaviljelyn pinta-alat vuosina 2006–2012, ha.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Avomaan puutarhatuotannon ala yhteensä	15 468	15 357	15 533	15 734	16 032	16 213	15 753
Avomaan vihannekset	8 327	8 405	8 146	8 378	8 731	9 034	8 562
Marjat	6 470	6 283	6 300	6 278	6 206	6 094	6 100
Hedelmät	671	669	690	685	696	702	700
Kasvihuoneviljely yhteensä	404	399	392	375	369	360	335
– vihanneviljely	243	242	240	231	231	226	211
– koristekasvien viljely	161	157	152	143	138	134	124

Lähde: Tike. Tukirekisteri.

kärsinyt viilestä ja sateisesta kesästä. Marjan laatu pysyi pääsääntöisesti hyvänä, eikä satokaudelle osunut juurikaan satoa pilavia rankkasateita. Mansikka jopa hyötyi runsaista sateista, ja marjakoko muodostui suureksi.

Avomaan tuotanto

Tarhaherne oli pinta-alaltaan eniten viljelyin avomaan vihannes ja sen viljelypinta-ala vuonna 2011 oli noin 3 000 ha. Tarhahermeen ala kasvoi edellisvuodesta lähes 170 ha. Toiseksi eniten viljeltiin porkkanaa, 1 660 ha:n alalla. Nämä kaksi valtakasvia vastasivat lähes puolta avomaan vihannesten tuotantoalasta. Muita merkittäviä avomaan vihanneksia olivat ruokasipuli 1 120 ha:n alalla sekä keräkaali 610 ha:n alalla. Merkittäviä teollisuuden sopimuskasveja avomaan vihanneksista olivat tarhaherne, porkkana, punajuuri ja avomaankurkku.

Avomaan vihanneksilla luonnonmukaista tuotantoa oli vajaalla kahdella prosentilla vihannesviljelyn pinta-alasta. Pinta-alallisesti merkittävimmät luonnonmukaisesti viljeltyt vihannekset olivat porkkana (51 ha), tarhaherne (24 ha) ja ruokasipuli (34 ha).

Mansikka on marjakasveista niin pinta-alaltaan kuin sato määrältäänkin merkittävin marjakasvi. Vuonna 2011 sitä viljeltiin 2 960 ha ja kokonaissato oli vajaa 13 milj. kg. Mansikan kokonaissato oli tähänastisista tilastoiduista sadoista suurin. Mansikan viljelyn pinta-ala kasvoi hieman edellisvuoteen verrattuna. Mansikkaa viljelevien yritysten määrä sen sijaan jatkoi vähenemistään.

Muita merkittäviä marjakasveja ovat musta- ja viherherukat, joita viljeltiin noin 1 410 ha:n alalla vuonna 2011. Vadel-

maa ja mesivadelmaa viljeltiin noin 350 ha. Marjakasveista merkittävimmät teollisuuden sopimuskasvit olivat musta- ja viherherukat joiden osuus vuonna 2011 oli 76 % teollisuuden sopimustuotannon alasta. Marjakasveilla luonnonmukaista tuotantoa oli 9 %:lla pinta-alasta eli noin 530 ha:lla. Merkittävimmät luonnonmukaisesti viljeltyt marjat olivat herukka (316 ha), mansikka (115 ha) ja vadelma (19 ha).

Omenan viljelyala on kasvanut lähes jatkuvasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2011 viljelyala oli 586 satoikäistä hehtaaria. Myös omenan kokonaissato on kasvanut, joskaan ei yhtä suoraviivaisesti kuin pinta-ala vuotuisista sato vaihteluista johtuen. Vuonna 2011 omenaa tuotettiin 5,2 milj. kg.

Tärkeimpien avomaan puutarhatuotteiden viljelyalat ja sadot vuonna 2011.

	Ala ha	Sato kg/ha	Yht. 1 000 kg
<i>Avomaavihannekset</i>			
Tarhaherne	2 998	2 087	6 255
Porkkana	1 663	43 650	72 585
Ruokasipuli	1 115	22 085	24 621
Keräkaali	610	37 987	23 168
Kukkakaali	283	10 424	2 947
Punajuuri	435	32 789	14 253
Lanttu	423	37 013	15 646
Avomaankurkku	200	49 030	9 786
Kiinankaali	172	16 836	2 887
Muut kasvit	1 180	11 636	13 732
Yhteensä	9 077	20 479	185 880
– josta sopimustuotantoa	1 863	26 590	49 537
<i>Marjat ja omenat¹</i>			
Mansikka	2 960	4 312	12 764
Musta- ja viherherukka	1 411	1 225	1 728
Vadelma ja mesivadelma	350	1 986	696
Muut marjat	512	1 534	786
Yhteensä	5 233	3 052	15 974
– josta sopimustuotantoa	849	2 137	1 814
Omena	586	8 950	5 249

¹ satoikäinen pinta-ala

Lähde: Tike, Puutarhatilastot 2011.

Kasvihuonetuotanto

Vuonna 2011 kasvihuoneviljelyala oli 420 ha. Vihanneksia kasvatettiin noin 60 %:lla tuosta alasta ja koristekasveja 35 %:lla. Lisäksi kasvihuoneissa kasvatettiin taimia, pistokkaita ja marjoja. Tomaatti on kasvihuonevihanneksista suurin niin pinta-alalla kuin kokonaissadollakin mitattuna. Tomaatin viljelyala vuonna 2011 oli 114 ha ja kokonaissato 40 milj. kg. Kurkun viljelyala oli 64 ha ja kokonaissato 37 milj. kg. Kurkulla valoviljelyn osuus tuotantoalasta oli noin 25 % ja tomaatilla hieman vähemmän, noin 20 %. Ruukkuvihanneksia, tärkeimpänä salaattia, viljeltiin 26 ha. Ruukkuvihanneksien tuotantoala on kasvanut jatkuvasti viimeisen 20 vuoden ajan.

Koristekasveja viljeltiin yhteensä 140 ha:n alalla vuonna 2011. Koristekasviljelylle tyypillistä on, että samassa kasvihuoneessa tuotetaan useimmiten monenlaisia koristekasveja. Yritysten määrällä mitattuna ryhmäkasvien tuotanto oli yleisin tuotantomuoto, sillä ryhmäkasveja kasvatettiin 610 yrityksessä. Ruukkukasveja kasvatettiin 350 yrityksessä, sipulikukkia 150 ja leikkokukkia 80. Koristekasvien tuottajien määrä on alentunut jatkuvasti viime vuosina. Suurinta tuottajamäärän aleneminen on ollut leikkokukilla, joiden tuottajien määrä on pudonnut viidennekseen kahdenkymmenen vuoden takaisesta määrästä.

Kasvihuonevihanneksien viljelyalat (m²) ja sadot (kg/m²) vuonna 2011.

	Ala 1 000 m ²	Sato kg/m ²	Yhteensä 1 000 kg
Yhteensä ¹	2 426	34	81 439
Tomaatti	1 144	35	40 163
Kurkku	640	58	37 191
Muut vihannekset	643	6	4 086

¹ ei sisällä ruukkuvihanneksia

Lähde: Tike, Puutarhatilastot 2011.

Vuonna 2011 orvokki oli kappalemäärällisesti eniten viljeltyin ryhmäkasvi. Sitä tuotettiin vajaa 12 miljoonaa kappaletta. Orvokin osuus koko ryhmäkasvituotannosta oli 28 %. Toiseksi viljeltyin ryhmäkasvi oli petunia. Ruukkukasveista eniten viljeltyin oli ruukkunarsissi 3,2 miljoonan kappaleen tuotantomäärällä. Toiseksi viljeltyin ruukkukasvi oli joulutähti 1,8 miljoonan kappaleen tuotantomäärällä. Joulutähden tuotantomäärät alenivat reilulla 20 %:lla edellisvuodesta.

Ruusu oli tärkein leikkokukka ja sen osuus koko leikkokukka-alasta on 62 % eli noin 80 ha. Sipulikukkien tuotanto on jatkanut kasvuaan. Vuonna 2011 hyödettiin 73 miljoonaa sipulia, josta tulppaanin osuus oli 89 %.

Kasvihuonerakentaminen oli vuoden 2012 lähes pysähdyksissä ja juurikaan

Keskeisten puutarhatuotteiden arvonlisäveroton tuottajahinta vuosina 2006–2012, €/kg.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
<i>Kasvihuonetuotanto</i>							
Ruusu (€/kpl)	0,41	0,42	0,47	0,46	0,47	0,45	0,45
Tomaatti	1,17	1,32	1,40	1,32	1,58	1,50	1,74
Kurkku	1,04	1,34	1,21	1,21	1,27	1,26	1,40
<i>Avomaatuotanto</i>							
Keräkaali	0,37	0,58	0,56	0,42	0,49	0,48	0,52
Sipuli	0,44	0,60	0,48	0,43	0,56	0,57	0,56
Porkkana	0,40	0,47	0,48	0,47	0,49	0,56	0,64
Mansikka	2,63	3,58	3,90	3,52	3,24	3,58	3,49
Omena	1,18	1,53	1,28	1,20	1,48	1,59	1,57

Lähteet: Kasvistieto Oy, Kauppapuutarhaliitto ry.

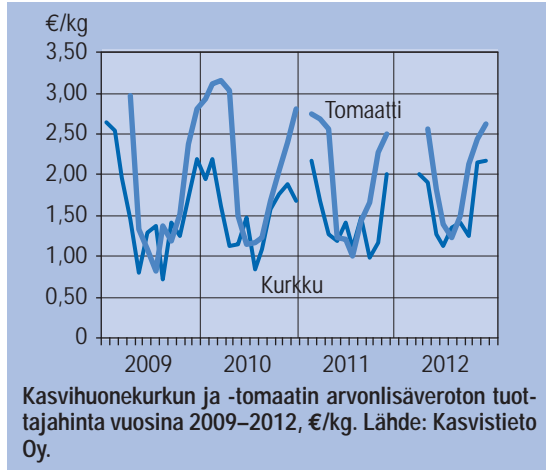
uusia kasvihuoneita ei rakennettu. Sen sijaan kasvihuoneiden lämmityksessä siirryttiin enenemässä määrin öljypolttoaineista kotimaisiin kiinteisiin polttoaineisiin.

Puutarhatuotteiden markkinat

Avomaan puutarhatuotteiden tuottajhinnoille samoin kuin tuotantomäärille on tyypillistä voimakas kausittainen ja vuosittainen vaihtelu. Tuottajahinta on yleensä alhaisin pääsätokaudella, jolloin tarjontaa on runsaasti. Varastoitavien tuotteiden tarjonta pienenee varastointikauden edessä, mikä yleensä näkyy myös kohoavina hintoina.

Varastovihannesten kuten porkkanan, kaalin ja sipulin hinnoissa on huomattava, että ne sisältävät kahden satokauden satoa. Vuoden 2012 alussa myytiin vielä kasvukauden 2011 satoa, ja kasvukauden 2012 olosuhteet alkavat vaikuttaa hintoihin vasta kesällä ensimmäisten varhaisvihannesten tullessa markkinoille.

Vuoden 2011 vihannessato ja siten myös varastoon saatu määrä oli ennätysellisen suuri. Kotimaisia vihanneksiä riitti varastoista markkinoille pitkälle vuoteen 2012. Tästä syystä myös ulkomailta tuotujen vihannesten määrä pieneni edellisvuoteen verrattuna. Kasvukaudella 2012 avo-

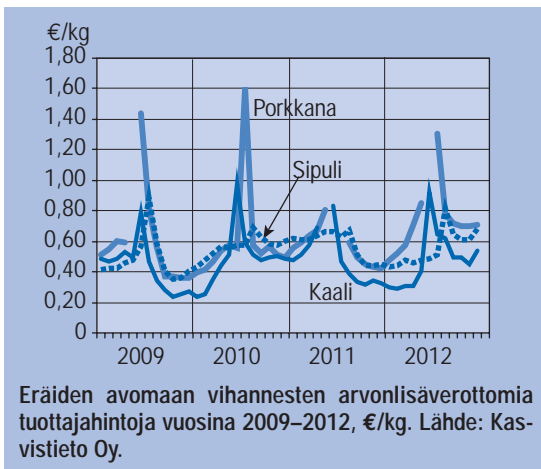
maan vihannesten hinnat pysyivät korkealla tasolla, kun viileä ja märkä sää aiheutti niukkuutta. Varsinkin korjattavan kaalin määrä jäi edellisvuotta huomattavasti pienemmäksi, mikä näkyy loppuvuoden 2012 edellisvuotta korkeampana hintana.

Viileä sää kypsytti mansikat ja vadelmat verkkaiseen tahtiin, eivätkä marjamarkkinat ruuhkautuneet.

Omenalla saavutettiin normaali ja laadullisesti hyvä sato. Alkusätokaudesta kotipuutarhojen hyvä sato hidasti hieman omenakauppaa, mutta varastointikauden alkessa kysyntä pysyi hyvänä. Kotimaista omenaa riitti varastoista hyvin joulun saakka.

Kasvihuonevihanneksilla, lähinnä kurkulla ja tomaatilla, on kaksi selvästi toisistaan erottuvaa hintakautta. Talvikaudella marras-maaliskuussa satoa tulee vain ympärivuotisesta valotetusta tuotannosta. Kesäkaudella huhtilokakuussa satoa saadaan koko kasvihuonealalta, myös valottamattomista kasvihuoneista. Kesäkauden tarjonta on talvikautta huomattavasti suurempaa ja tuotantokustannukset ovat alhaisemmat, minkä vuoksi hintakin on talvikautta alhaisempi.

Perustomaattien tarjonta on kesäisin lähes kokonaan kotimaista. Tomaatin tuonnin osuus on kuitenkin kasvanut erikoistomaattien kysyn-

nän suosioin myötä. Kotimainen erikois- tomaattien tuotanto ei kasvanut kysynnän mukana. Erikoistomaatteja ovat esim. kir- sikkatomaatti, terttutomaatti ja luumuto- maatti. Nykyisin tomaatin tuotannon oma- varaisuusaste on noin 60 %. Kasvihuone- kurkun omavaraisuusaste on hieman kor- keampi, noin 70 %.

Tuottolaskelma

Vuonna 2011 maa- ja puutarhatalouden kokonaistuloksen laskenta uudistui kannattavuuskirjanpitoon pohjautuvaksi kokoi- naislaskennaksi. Puutarhataloudesta kokoi- naislaskennan rinnalla tehdään myös tuot- tolaskelmaa, sillä kokonaislaskennassa ei puutarhatalouden osalta voida esittää kai- kelta osin tuotannonhaaroittaisia lukuja tila-aineiston pienuuden vuoksi. Sekä

kokonaislaskennassa että puutarhatalouden tuottolaskelmassa tuotot lasketaan suori- teperusteisesti. Tuotot kuuluvat sille vuo- delle, jona sato on tuotettu. Esimerkiksi varastoitavilla tuotteilla sadon arvo kirjai- tuu satovuoteen, vaikka osa sadosta myy- täisiinkin seuraavan vuoden aikana.

Puutarhatalouden tuottolaskelma sisältää tuotetun sadon markkinahintaisen arvon sekä laskennalliset tuet puutarhakas- vien tuotantoalalle ja varastoidulle tuote- määrälle. Kokonaislaskennassa on mukana edellä mainittujen tuottojen lisäksi myös muita tuloja kuten tuloutetut investoin- tiavustukset, välitystuotteiden myynnistä saatavat tuotot, vuokratuotot ja tuotanto- panosten myynti. Kokonaislaskennassa on mukana myös kustannukset, toisin kuin tuottolaskelmassa mikä käsittelee ainoas- taan tuottoja.

Puutarhatalouden tuottolaskelma käyvin hinnoin, milj. euroa.							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012e
AVOMAATUOTANTO							
Vihannekset	82,1	99,7	96,6	102,2	106,9	130,8	129,6
Marjat ja hedelmät	37,0	46,7	55,4	54,2	48,1	66,1	64,3
Taimitarhatuotanto	30,8	31,7	30,0	32,1	34,1	34,1	34,1
Yhteensä	149,9	178,1	182,0	188,5	189,1	231,0	228,0
KASVIHUONETUOTANTO							
Koristekasvit	93,8	98,7	99,0	97,5	88,1	82,8	79,4
Vihannekset	140,8	135,9	147,7	150,4	151,9	176,1	165,6
Yhteensä	234,6	234,6	246,7	247,8	240,0	258,8	244,9
Markkinahintainen tuotto yhteensä	384,5	412,7	428,7	436,3	429,0	489,8	472,9
TUET							
Kasvihuonetuki	39,1	38,2	37,3	36,5	36,5	35,6	32,9
Puutarhatuotteiden varastointituki	1,9	1,8	2,0	2,1	2,1	2,0	2,0
Ympäristötuki	16,9	9,4	9,0	9,0	9,1	9,3	8,9
Tilatuki	7,1	2,9	3,1	3,2	3,3	3,4	3,3
LFA-tuki	7,2	2,9	2,8	2,8	2,9	2,9	2,8
Muut tuet	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Yhteensä	73,1	56,1	55,1	54,5	54,8	54,1	50,8
PUUTARHATALOUDEN KOKONAI- TUOTTO YHTEENSÄ	457,6	468,8	483,8	490,8	483,8	543,9	523,7
<i>Lähteet: Tike, Tukirekisteri ja Puutarhatilastot, Kasvistiето Oy, Kauppapuutarhaliitto ry.</i>							

2.5. Elintarvikemarkkinat

Kuluttajahinnat

Vuonna 2012 elintarvikkeet kallistuivat Suomessa 5,2 %. Kuluttajahintaindeksin vuosimuutos oli 2,8 %, joten elintarvikkeiden hintakehitys oli inflaatiokehitystä selvästi nopeampaa.

Elintarvikkeiden hinnat lähtivät nousuun vuoden 2010 lopulla ja kasvu on jatkunut aina vuoden 2012 loppuun asti. Elintarvikkeiden hinnat nousevat usein vuodenvaihteessa, jolloin kaupan ja teollisuuden neuvottelemat uudet sopimukset astuvat voimaan. Kesäkuukausina hintojen nousu on yleensä maltillisempaa.

Lihatuotteiden kuluttajahinnat nousivat 8 % vuodesta 2011 vuoteen 2012. Naudan- ja sianlihan kuluttajahinnat nousivat 12 % ja siipikarjanlihan 6 %. Sianlihan kuluttajahinnan nousun taustalla on muun muassa tuottajahinnan korotus.

Kananmunien kuluttajahinta oli vuonna 2012 lähes 20 % edellisvuotta korkeampi. Viljatuotteiden kuluttajahinnat nousivat puolestaan 3 % ja maitotuotteiden 5 %. Nestemäisen maidon hinta pysyi

Keskimääräisen kokonaiskuluttajahintaindeksin ja elintarvikkeiden kuluttajahintaindeksin kehitys Suomessa vuosina 2000–2012, 2000=100.

	Elintarvikkeiden hintaindeksi	Kuluttajahintaindeksi
2012	134,4	124,1
2011	127,8	120,7
2010	120,9	116,7
2009	125,4	115,3
2008	122,9	115,3
2007	113,2	110,8
2006	110,9	108,1
2005	109,2	106,2
2004	108,9	105,3
2003	108,1	105,1
2002	107,4	104,2
2001	104,4	102,6
2000	100,0	100,0

Lähde: Tilastokeskus.

kuitenkin melko muuttumattomana; tammikuussa 2013 maidon kuluttajahinta oli vain prosentin edellisvuotta korkeampi.

Voin kuluttajahinnassa tapahtui huomattava korotus vuodenvaihteessa 2011–2012, jolloin kuluttajahinta liki kaksinkertaistui edellisvuoteen verrattuna. Kuluttajahinnan räjähdysmäinen kasvu on kuitenkin taantunut, sillä tammikuussa 2013 kuluttajahinta oli vain 2 % edellisvuotta korkeampi.

Marjojen ja hedelmien kuluttajahinnat olivat vuonna 2012 keskimäärin 2 % edellisvuotta korkeammat. Vuodenvaihteessa 2012–2013 tapahtui kuitenkin merkittävä korotus kuluttajahinnoissa. Tammikuussa 2013 hedelmät ja marjat olivat 11 % edellisvuoden tammikuuta kalliimpia.

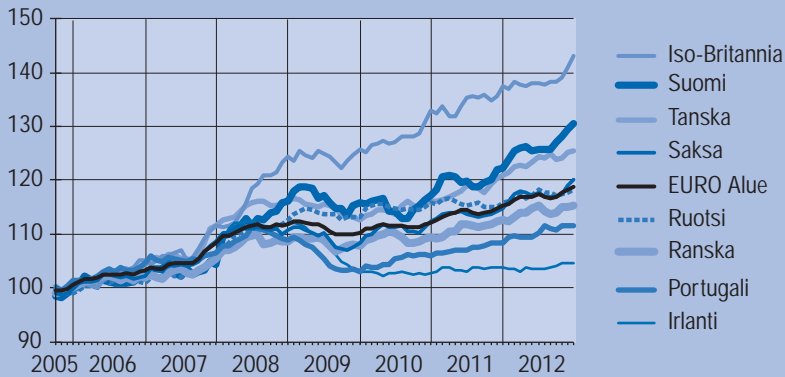
Kasvien kuluttajahinnat nousivat vuonna 2012 keskimäärin 5 % ja sokerin 11 %. Perunan kuluttajahinta on vuosikeskiarvojen mukaan laskenut vuodesta 2011 vuoteen 2012. Vuoden 2012 lopussa perunan kuluttajahinnassa tapahtui kuitenkin 25 % korotus.

Elintarvikkeiden hinnat ovat Suomessa nousseet 2000-luvulla yleistä kuluttajahin-

Eräiden elintarvikkeiden keskimääräiset kuluttajahinnat tammikuussa vuosina 2011–2013, €/kg.

	2011 Tammikuu	2012 Tammikuu	2013 Tammikuu
Vehnäjauhot	0,55	0,61	0,68
Ruisleipäpalat	3,74	3,83	3,80
Naudan paisti	12,75	14,26	16,56
Porsaan suikale- ja palaliha	7,41	7,88	8,98
Broilerin rintafilé	11,86	12,86	13,40
Kevytmaito, €/l	0,80	0,86	0,90
Emmentaljuusto	12,70	13,33	14,09
Kananmunat	3,11	3,44	4,27
Meijerivoi	4,00	5,68	5,98
Talouismargariini	2,88	3,12	3,18
Tomaatti	4,68	3,93	3,59
Ruokaperuna	0,80	0,67	0,98

Lähde: Tilastokeskus, kuluttajahintatilasto.

Elintarvikkeiden hintakehitys (arvonlisäveromuutoksista puhdistetut hinnat) Suomessa ja eri EU-maissa vuosina 2005–2012.

takehitystä selvästi nopeammin. Vuodesta 2000 vuoteen 2012 ruoan hinta on kallistunut runsaat 34 %. Samassa ajassa yleinen kuluttajahintaindeksi on noussut 24 %. Ansiotuloon suhteutettuna ruoka on kuitenkin halventunut selvästi, sillä palkat ovat nousseet 2000-luvulla noin 55 %.

Tilastokeskuksen julkaisemien tilastojen mukaan elintarvikkeet ovat Suomessa 16 % kalliimpia kuin EU:ssa keskimäärin. Useimmissa Pohjoismaissa ruoka on kuitenkin Suomea kalliimpaa.

Suomalaisen ruoan kalleus Keski-Eurooppaan verrattuna selittyy osittain

korkealla ruoan arvonlisäverolla. Se on EU 15-maista toiseksi korkein, vaikka ruoan arvonlisäveroprosentti on laskenut 17:sta 14:iin. Tanskassa ruokaa verotetaan Suomeakin kovemmin.

EU:n yhdenmukaistetulla kuluttajahintaindeksillä tarkasteltuna ruoan hintakehitys Suomessa vuodesta 2005 vuoteen 2012 ei juuri poikkea euromaiden keskiarvosta. Tämä selittyy vuoden 2009 arvonlisäveroalennuksella, jonka seurauksena elintarvikkeiden kuluttajahinnat laskivat Suomessa 4,3 %. Tarkasteltaessa ruoan hintakehitystä ilman arvonlisäveromuutos-

Eräiden elintarvikkeiden keskimääräiset kuluttajahinnat vuosina 2008–2012, €/kg.

	2008	2009	2010	2011	2012	muutos % 2011–2012
Kevytmaito, €/l	0,87	0,89	0,79	0,84	0,87	3,45
Voi	5,76	4,58	3,86	4,66	5,84	20,21
Margariini	3,00	3,12	2,76	3,04	3,12	2,56
Emmentaljuusto	12,12	12,86	12,57	13,13	13,82	4,99
Naudan paisti	11,79	12,62	12,10	13,54	15,87	14,68
Porsaan leike ¹	12,23	12,27	11,80	11,02	12,37	10,91
Broilerin rintafle	11,32	11,68	11,28	12,47	13,12	4,95
Kananmunat	3,01	2,99	3,00	3,25	3,93	17,30
Vehnäjauhot	0,60	0,60	0,52	0,60	0,60	0,00
Ruisleipäpalat	3,86	3,79	3,59	3,83	3,85	0,52
Tomaatti	3,63	3,58	3,67	3,18	3,24	1,85
Ruokaperuna	0,74	0,76	0,76	0,68	0,83	18,07

¹ Vuodesta 2011 porsaan sisäfile
Lähde: Tilastokeskus, kuluttajahintatilasto.

Maitotuotteiden, margariinin, lihan ja kananmunien kulutus henkilöä kohden vuosina 2001–2011, kg.

	Maito- nesteet ¹	Voi	Margariini	Juusto	Jäätelö (litraa)	Naudan- liha	Sianliha	Siipikar- janliha	Kanan- munat
2011 ^e	182,2	4,0	7,5	20,2	12,3	18,6	36,4	18,2	10,0
2010	183,3	3,3	7,5	19,0	13,6	18,6	34,9	18,2	9,8
2009	183,9	3,0	7,5	18,7	12,9	17,8	34,4	17,5	9,5
2008	186,0	2,8	7,5	18,4	12,6	18,2	35,3	17,2	9,4
2007	189,9	2,5	7,5	17,5	13,3	18,7	34,9	17,6	9,5
2006	183,9	2,8	7,5	19,1	13,7	18,5	34,3	15,8	9,3
2005	184,0	2,6	6,6	18,6	14,0	18,6	33,5	16,1	9,4
2004	186,2	2,8	6,6	18,4	13,2	18,6	33,8	16,0	9,4
2003	185,1	2,7	6,8	16,7	13,7	18,0	33,5	15,8	9,3
2002	190,0	3,0	7,6	16,6	13,5	17,9	31,9	15,4	9,7
2001	191,7	3,5	7,8	16,5	13,3	17,9	32,7	14,5	9,7

¹ Nestemäinen maito, hapanmaitotuotteet ja kerma.
Lähteet: ETT ja Tike.

ten vaikutusta, voidaan todeta, että EU-15 maista vain Iso-Britanniassa elintarvikkeiden hinnannousu on ollut nopeampaa kuin Suomessa.

Vuosina 2006–2012 ruoan kuluttajahinnat ovat kasvaneet euroalueella 1–5 % vuodessa lukuun ottamatta vuotta 2009, jolloin ruoan kuluttajahinnat laskivat 2 %. Vastaavana aikana ruoka on kallistunut Suomessa vuosittain 1–7 %. Voimakkainta elintarvikkeiden hintojen nousu on ollut EU:n uusissa jäsenmaissa, kuten Unkarissa ja Virossa, sekä talouskriisin kohteeksi joutuneissa maissa, kuten Islannissa. Vuonna 2012 elintarvikkeet kallistuivat Suomessa 4 % euromaiden keskiarvoa enemmän.

Kansainvälisiä hintavertailuja ei voi tosin täysin rinnastaa keskenään. Hintoihin vaikuttavat edelleen monet kansalliset erityispiirteet ja ruokailutottumukset. Esimerkiksi se, että suomalaiset kuluttajat arvostavat kotimaisuutta ja ovat valmiita maksamaan suomalaisista tomaateista ja kurkuista enemmän kuin ulkomaisista, nostaa tilastoissa ruuan hintatasoa Suomessa.

Elintarvikkeiden hinnan lisäksi on julkista keskustelua herättänyt kuluttajan maksaman hinnan jakautuminen ruokaketjun eri toimijoiden välillä. Alkutuottajan ja

teollisuuden saama prosenttiosuus kuluttajan maksamasta hinnasta on pienentynyt ja kaupan osuus kasvanut.

Tukku- ja vähittäiskauppa

Päivittäistavarakaupan myynti on kasvanut tasaisen voimakkaasti viime vuosina. Vuonna 2011 vähittäiskaupan myynnin arvo ylsi 15,3 mrd. euroon. Vuodesta 1995 myynnin arvo on noussut päivittäistavara-kaupassa nimellisin hinnoin lähes 78 %.

Vähittäiskaupan markkinarakenne on keskittynyt jatkuvasti, mutta kehitys oli melko maltillista ennen EU-aikaa. Kaksi johtavaa ketjua hallitsi 58 % markkinoista vuonna 1980 ja 62 % vuonna 1995. Vuonna 2000 kahden johtavan vähittäiskauppaketjun, S-ryhmän ja Keskon, yhteenlaskettu markkinaosuus oli 66 %. Vuonna 2011 kahden suurimman ketjun yhteenlaskettu markkinaosuus on noussut AC Nielsenin mukaan jo yli 80 %:n rajan.

Rakenteellinen kehitys näkyy myös suomalaisten ruokaostosten keskittymisessä suuriin kauppayksikköihin, jotka hoitavat vuosi vuodelta kasvavan osan päivittäistavarojen myynnistä. Hypermarkettien osuus kokonaismyynnistä nousi jo 27 %:iin

Vähittäiskauppayritysten markkinaosuuksia 2002–2011.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
S-ryhmä	31,1	31,1	34,3	35,9	39,9	41,0	42,4	43,2	44,1	45,2
K-ryhmä	36,0	35,8	35,3	35,9	33,4	33,9	33,7	34,2	35,0	35,3
Suomen lähikauppa*	12,9	12,7	10,0	10,8	11,9	11,9	11,3	10,2	9,0	7,8
Spar**	8,1	7,4	6,8	6,2	0,5	-	-	-	-	-
Lidl	-	1,8	2,8	3,7	4,1	4,7	5,0	5,1	4,8	4,8
Muut yritykset	11,9	11,2	10,8	9,5	10,2	8,4	7,6	7,3	7,1	6,9
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*Entinen Tradeka. **Vuodesta 2006 lähtien M-ryhmä; vuonna 2007–2008 on mukana muiden yritysten ryhmässä.
Lähde: AC Nielsen.

vuonna 2011, jolloin Kesko avasi kuusi ja S-ryhmä kaksi uutta hypermarkettia.

Vuoden 2012 alussa koko päivittäistavaraa myyviä toimipaikkoja – pois lukien erikois- ja kauppahallimyyvälät – oli 3 216. Maaseudun ja haja-asutusalueiden pienkauppojen eli kyläkauppojen määrä on puolittunut EU-vuosien aikana.

Elintarviketeollisuus

Elintarviketeollisuuden liikevaihto nousi vuonna 2011 peräti 651 milj. eurolla ollen 10,8 mrd. euroa. Liikevaihdon nousu johdettiin myynnin kasvusta kotimaanmarkkinoilla, koska samanaikaisesti vienti pysyi edellisvuoden tasolla. Koska elintarviketeollisuuden kulutus ei Suomessa juuri lisääntynyt, teollisuuden liikevaihdon nousu osoittaa sen, että vuonna 2010 alkanut viljan ja muiden raaka-aineiden ja ym. kustannusten hinnannousu saatiin vuonna 2011 siirrettyä tuotteiden hintoihin.

Vuonna 2011 elintarviketeollisuuden työllisten määrä nousi ensimmäisen ker-

ran sitten 2003. Työllistettyjä oli 620 henkilöä edellisvuoden tasoa enemmän, miltei 33 200 työntekijää. Henkilöstömäärän lähes kahden prosentin nousun ja voimakkaasti kasvaneen liikevaihdon yhteisvaikutuksena reaali-liikevaihto henkeä kohti kasvoi vuonna 2011 edellisvuodesta kolmella tuhannella eurolla yltäen 327 000 euroon.

Liikevaihtoa henkeä kohti kehittyi melko eri tahtiin toimialoittain, mutta vuoden 1995 tasoon verrattaessa vuoden 2010 luvut näyttävät kasvua joka toimialalla pois lukien muiden elintarviketeollisuuden tuotantoa, joka pysyi samalla tasolla.

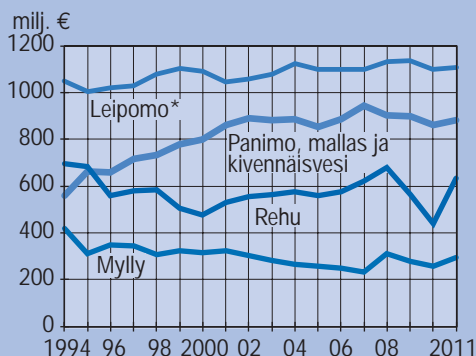
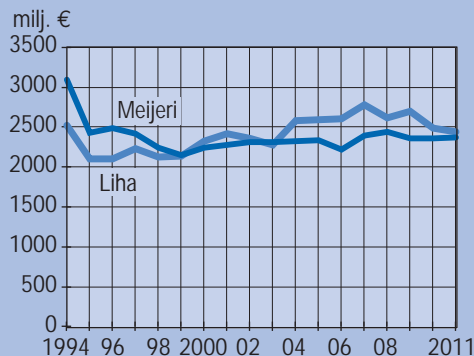
Vuoden 2011 hinnoin laskettuna elintarviketeollisuuden reaali-liikevaihto työntekijää kohti nousi vuoden 1995 lähes 224 000 eurosta 327 000 euroon eli 46 prosentilla. Monella toimialalla kuten liha-, kala-, kasviöljy-, tai mylly-rehu-, ja panimoteollisuudessa kasvu oli keskimääräistä kasvua paljon vauhdikkaampi.

Tehostuminen näkyy myös yritysten toimipaikkojen vähenemisenä, varsinkin kun valtakunnallista toimipaikkaverkostoa

Suomen elintarviketeollisuuden tunnuslukuja 1995–2011.

	1995	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Liikevaihto (käypään hintaan, mrd. €)	7,7	8,3	8,4	8,5	8,9	8,9	9,2	9,7	10,5	10,3	10,2	10,8
Liikevaihto (vuoden 2011 hinnoin, mrd. €)	10,0	9,7	9,7	9,7	10,2	10,1	10,3	10,6	11,0	10,8	10,5	10,8
Henkilöstö (tuhat)	44,9	38,6	38,0	38,2	37,5	36,7	35,9	35,7	34,6	33,5	32,6	33,2
Reaali-liikevaihto henkeä kohti vuoden 2011 hinnoin (tuhat €)	224	252	255	255	271	274	287	296	319	321	324	327

Lähteet: Tilastokeskus, Suomen yritykset 1995–2011.

*Sisältää pehmeän leivän, näkkileivän ja keksien valmistuksen.

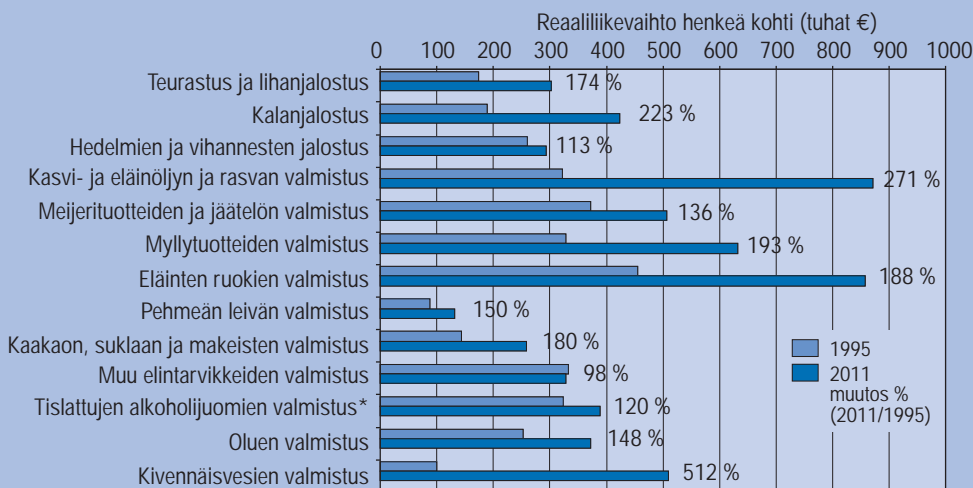
Suomen liha- ja meijeriteollisuuden sekä muutaman elintarviketeollisuuden toimialan liikevaihto vuoden 2011 hinnoin.

käsittävät suuryritykset ovat viime vuosina ruvenneet maantieteellisesti keskittämään tuotantoaan isompiin laitoksiin sulkemalla samalla pieniä yksiköitä.

Meijeriteollisuus ja lihanjalostus ovat Suomen elintarviketeollisuuden kaksi suurinta toimialaa. Viime vuosina meijeriteollisuus on kehittynyt tasaisemmin, kun taas rehun hintojen jyrkkä vaihtelu ja vientimarkkinoiden vaikeudet ovat painaneet lihateollisuuden liikevaihtoa alas vuoden

2007 huippulukemista. Korkeat viljan- ja rehuhinnat verottivat lihateollisuuden liike-tulosta myös vuonna 2011. Maidontuotanto on selvästi vähemmän riippuvainen viljasta kuin lihantuotanto.

Muiden viljaa jalostavien teollisuustoimialojen kuten rehu-, mylly- ja leipomoteollisuuden tuotannon arvo nousi vuonna 2011, oletettavasti raaka-aineiden hinnan korotukset on onnistuttu viemään ketjussa eteenpäin.

* Vuoden 1995 sijalla vuoden 1997 luku.

Työvoiman tuottavuuden kehitys elintarviketeollisuuden toimialoilla. Lähteet: Tilastokeskus, Suomen yritykset 1995–2011, omat laskelmat.

Ulkomaankauppa

Vuonna 2012 Suomen elintarvikevienti pysyi lähes edellisvuoden tasolla. Elintarvikkeita vietiin Suomesta yhteensä 1595 milj. euron arvosta, mikä on vain 1,2 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna. Viennin viime vuosien aaltoileva kehitys osoittaa, että se on erittäin herkkä lähialueen markkinatilanteen muutoksille. Vuonna 2006 alkanut viennin nopea nousu tyrehtyi vuonna 2009 maailmanlaajuisen taluskriisin myötä. Vuosina 2010–2012 vienti elpyi Venäjän markkinoilla, mutta se hiipui vuonna 2012 perinteisillä EU-markkinoilla.

Tuonnin kasvu kiihtyi vuonna 2012 jälleen vientiä nopeammin. Elintarvikkeita tuotiin Suomeen 4 598 milj. euron arvosta, mikä on edellisvuoden tuontia lähes 7 % enemmän. Tuonnin nopeasta kasvusta johtuen elintarvikekaupan alijäämä laajeni 271 milj. eurolla, 2 731 milj. eurosta 3 003 milj. euroon.

Alijäämäisyys on perinteisesti johtunut hedelmien, vihannesten, raakakahvin, alkoholijuomien ja tupakan tuonnin laajuudesta. Muita tärkeitä tuontituotteita ovat mm. vihannekset, juustot ja viljavalmisteet. Viime aikoina Suomen elintarviketuotanto on joutunut kilpailemaan tuonnin kanssa enenevässä määrin myös niissä tuoteryhmissä, joissa on kotimaista tuotantoa kuten lihan ja kalan tuotannossa.

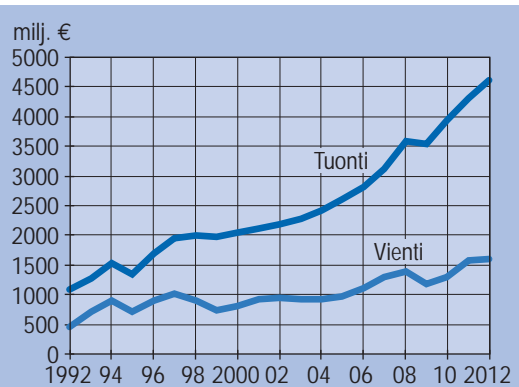
Maatalous- ja elintarvikeulko- maankauppaan tilastoidaan tosin myös sellaisia kasviperäisiä raaka-aineita, jotka ei missään vaiheessa päädy ruokapöytiin. Biopolttoainetuotantoon käytetyn palmuöljyn tuonti kahdeksankertaistui vuosien 2007 ja 2010 välillä yltäen 247 milj. euroon. Tuonti laski kuitenkin alle 109 milj. euroon vuonna 2011 ja edelleen 101 milj. euroon vuonna 2012. Taustalla oli todennäköisesti biopolttoainetuotannon raaka-ainerakenteen uudelleen järjestely ympäristö- ja imagosyistä.

Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden tuonnin maatiiteellinen jakautuma muuttui hieman vuonna 2012. Tuonnin kasvu oli peräisin kokonaan EU-maista. EU:n ulkopuolisten maiden osuus laski alle 27 %:in. Suomen elintarviketuonnista lähes 64 % on peräisin EU:n vanhoista jäsenmaista. Tuonnin osuus uusista EU-jäsenmaista nousi vuonna 2011 yhden prosenttiyksikön yltäen 10 %:iin.

Viennin kasvun suhteen Venäjän markkinoiden elpyminen oli avainasemassa. Vuonna 2012 elintarvikkeita vietiin Venäjälle 425 miljoonan euron arvosta eli 5 % enemmän kuin edellisvuonna. Venäjä on ollut jo vuosia viennin tärkein kohdema, sen osuus on vaihdellut 22–27 prosentin välillä, vuonna 2011 se oli jo 26,6 %. Naapurimaihin on kaiken kaikkiaan suuntautunut perinteisesti yli puolet Suomen elintarvikeviennistä, vuonna 2012 noin 57 % (Ruotsiin 17,6 %, Viroon 8,6 % ja Norjaan 3,7 %).

Elintarvikeviennin merkittävin yksittäinen tuoteryhmä ovat meijerituotteet. Vuonna 2012 juustoa vietiin 169 milj. euron ja voita 91 milj. euron arvosta. Näiden osuus kokonaisviennistä oli 16 %.

Viljoja vietiin vuonna 2012 edellisvuotta vähemmän, noin 150 milj. euron arvosta. Muita tärkeitä vientituotteita ovat liha, alkoholijuomat sekä sokeri- ja makeisteollisuuden tuotteet.

Maataloustuotteiden vienti ja tuonti (CN 01–24) vuosina 1992–2012, milj. euroa. Lähde: Tullihallitus, ULJAS tietokanta.

Kotimainen elintarviketuotanto on tuonnin varassa

Marja Knuuttila, MTT ja Eero Vatanen, Itä-Suomen yliopisto

Puhumme kotimaisesta ruoasta, kun Suomessa sijaitseva elintarviketeollisuus jalostaa kotimaiset maataloustuotteet elintarvikkeiksi. Täysin kotimaiset elintarvikkeet ovat kuitenkin kuvitelmaa, sillä maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden valmistus ei nykyisin onnistu ilman tuontipanoksia.

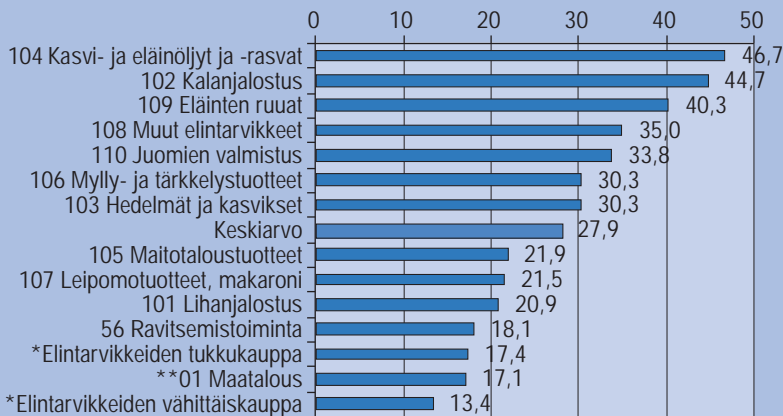
Elintarvikkeiden kotimaisuudessa keskeisin mielenkiinto on raaka-aineissa, sillä tavallisesti puhutaan kotimaisesta lihasta, maidosta ja viljasta sekä näistä valmistetuista tuotteista. Lisäksi pellot, lehmät, tehdaslaitokset ja työntekijät ovat mielikuvissa tärkeimmät kotimaiset tuotantopanokset.

Todellisuudessa pelkästään kotimaisen maatalouden voidaan katsoa päätyneen, kun hevostyö korvautui traktoreilla. Samoin ihmistyötä on korvattu ulkomaista energiaa vaativilla koneilla ja laitteilla tuotantoketjun eri tehtävissä. Jatkuva tarve tuottaa enemmän peltoalayksikköä kohden on edellyttänyt kemiallisten lannoitteiden ja kasvin suojeleaineiden tehokasta käyttöä. Sama pätee eläinrehujen kasvivalkuaiseen kotieläin tuotannossa. Kaikkien kotimaasta ostettujen panosten tuotannossa käytetään jossain vaiheessa tuontipanoksia.

Riittämätön kotimainen energiatuotanto, tuotantosarjojen pilkkoutuminen ja maailmanlaajuinen työnjako tarkoittavat sitä, että kotimaisuuden ja omavaraisuuden toteaminen edellyttävät elintarvikkeiden tuotantoketjun yksityiskohtaista tarkastelua.

Tuonnin aste vaihtelee aloittain

Maatalouden, elintarviketeollisuuden sekä loppujakelusta huolehtivien elintarvikekaupan ja ravitsemispalvelujen tuontipanokset on mahdollista jäljittää niin, että tuonti – kotimaiset tavarantoimittajat ja heidän panostoimittajansa mukaan lukien – saadaan

Elintarviketoimialojen tuontipanosaste 2008 (%). Lähde: Knuuttila, M., Vatanen, E., Jansik, C. ja Niemi, J. 2012. Elintarviketuotannon ja elintarvikemarkkinoiden riippuvuus tuonnista. MTT Raportti 61.

kartoitettua. Myös elintarvikkeiden kauppa käyttää tuontitavaroita ja -palveluita. Elintarvikealan 14 toimialan tuotannon tuonti erikseen, yhteensä ja kaikkiaan (myös välillinen tuonti) selvitettiin MTT:n tutkimuksessa Tilastokeskuksen panos-tuotosaineiston ja tuotsmallin avulla. Elintarvikekaupan panostuontiin liittyviä erityispiirteitä ei selvitetty, joten sen tuontiasteena käytetään koko tukku- ja vähittäiskaupan tuontiaistetta.

Kotimaassa valmistettu ja kulutettu ruoka on 82-prosenttisesti kotimaista, kun otetaan huomioon sen valmistuksessa ja jakelussa käytettävät tuontipanokset. Vaikka kotimaisuusastetta voi pitää korkeana, tuontipanokset elintarvikealoilla ja niille tuotteita tuottavilla aloilla tekevät Suomen riippuvaisiksi ulkomaankaupasta. Tuotannon muuttuvaa kansainvälistä työnjakoa kuvaa se, että tavaroiden lisäksi erilaisia liikkeenjohto-, asiantuntija- ja suunnittelupalveluja hankitaan ulkomailta jatkuvasti yhä enemmän.

Elintarviketoimialojen korkeimmat tuontipanokset olivat luonnollisesti toimialoilla, joilla pääraaka-aineet ovat tuontitavaraa: öljykasvien siemenet kasvi- ja eläinöljyjen ja rasvojen valmistuksessa (46,7 %), kala kalanjalostuksessa (44,7 %) ja soijavalkuainen eläinten ruokien valmistuksessa (40,3 %). Myös kahvi- ja mausteala ovat miltei täysin riippuvaisia pääraaka-aineen tuonnista. Niiden tuontipanosta ei ole mahdollista laskea, koska ne sisältyvät aineistossa muiden elintarvikkeiden ryhmään, jonka tuontipanosta on 35 %.

Energiaa ja kemikaaleja tuodaan

Raaka-aineen alkuperästä riippumatta elintarvikeala tarvitsee tuontienergiaa sähkönä, polttoaineina tai lämpönä. Energiaa kotimaassa loppukäyttöön jalostavat yritykset tuovat tätä varten raaka-öljyä, kivihiiltä, maakaasua ja ydinpolttoaineita.

Maatalous käyttää energian lisäksi paljon tuontiperäisiä kemikaaleja. Maatalouden miljardin euron panostuonnista kemikaalien osuus oli 320 miljoonaa euroa. Kasvinviljelyn torjunta-aineiden lisäksi kemikaaleihin lukeutuu myös typpiravinteiden lähde ammoniakki lannoitevalmistuksessa, jossa ainoastaan fosforiraaka-aine on kotimaista alkuperää.

Huolimatta suuresta euromääräisestä tuonnista maatalouden tuontipanosta (17,1 %) oli muihin verrattuna suhteellisen pieni. Osin tätä selittää se, että tutkimusaineistoon mukaan luetaan ainoastaan niin sanotut kertaluonteiset tuotteet. Investointihyödykkeiden kuten traktoreiden, työkoneiden ja laitteiden mukaanotto nostaisi pääomavaltaisen maatalouden tuontipanosta noin kymmenellä prosenttiyksiköllä.

Maidon- ja lihanjalostuksessa jalostetaan pääasiassa kotimaista raaka-ainetta. Näiden sektoreiden suhteellisen matalia tuontipanosteita (21,9 % ja 20,9 %) nostavat eniten kotimaisen raaka-aineen tuottamiseen tarvittavat tuontipanokset.

Elintarviketuotannon arvosta suuri osa kotimaista

Elintarvikealojen tuontiaistat laskettiin tuonnin osuutena tuotannon arvosta, sillä erilaiset tuontipanokset ovat yhteismitallisia vain rahamääräisenä. Elintarvikeketjun panostuonnin arvoksi saatiin vuonna 2008 4,9 miljardia euroa. Tuontipanosten lisäksi tuotiin elintarvikemarkkinoiden valmistelintarvikkeita 1,9 miljardilla eurolla. Täten elintarvikemarkkinoiden kokonaistuonti oli 6,8 miljardia euroa, kokonaistuontiaaste oli 25 % ja kotimaisuusaste oli 75 %.

3. MAATALOUSPOLITIikka

Maatalouspolitiikan perustan muodostavat Suomessa EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tukimuodot, joita ovat unionin kokonaan rahoittamat suorat tuet sekä unionin osaksi rahoittamat luonnonhaittakorvaus ja maatalouden ympäristötuki.

Näitä tukia täydennetään Suomessa kansallisista varoista maksettavalla pohjoisella tuella, Etelä-Suomen kansallisella tuella ja luonnonhaittakorvauksen kansallisella lisäosalla sekä eräillä muilla tukimuodoilla.

3.1. EU:n yhteinen maatalouspolitiikka

Yhteistä maatalouspolitiikkaa on toteutettu EU:ssa 1960-luvulta lähtien tuotekohtaisten markkinajärjestelmien avulla. Peruslähdekohta on, että unionin sisäisten hintojen aleneminen määrätyn tason alapuolelle estetään julkisin interventioin ja samalla tuontielintarvikkeiden hintataso kohotetaan EU-hintojen tasolle tullien avulla. Lisäksi ylijäämät viedään EU:n vientituen avulla kolmansiin maihin.

Yhteisestä maatalouspolitiikasta aiheutuvien menojen osuus EU:n budjetista on huomattavan suuri, noin 40 prosenttia budjetin kaikista varoista vuonna 2013. Samalla on kuitenkin muistettava, ettei EU:lla ole muilla sektoreilla yhtä laajalle ja syvälle edennyt integraatiota ja yhteistä politiikkaa kuin mitä maataloudessa yhteisen maatalouspolitiikan kautta toteutetaan.

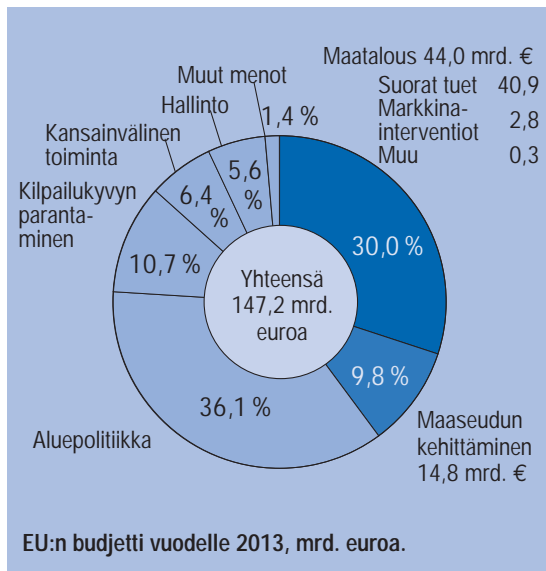
Yhteisen maatalouspolitiikan rahoitus jaetaan nykyään I ja II pilariin. Suurin osa rahoituksesta (75 %) kohdennetaan I pilariin, eli lähinnä markkina- ja tilatukeen. Selkeästi pienempi osa (25 %) rahoituksesta käytetään II pilariin eli maaseudun kehittämistoimenpiteisiin (Rural Development Programmes, RDP).

Vielä 1990-luvun alussa suurin osa yhteisen maatalouspolitiikan varoista käytettiin maataloustuotteiden vientitukiin ja muihin markkinainterventioihin. Tämän jälkeen yhteistä maatalouspolitiikkaa on kuitenkin uudistettu ja luotsattu selvästi markkinalähtoisemmäksi.

Politiikkauudistuksia vuodesta 1992

Vuosina 1992 ja 1999 tehtyjen politiikkauudistusten myötä maataloustuotteiden interventiohintoja alennettiin EU:ssa kohti maailmanmarkkinahintoja. Hintojen alenukset kompensoitiin suorilla tuilla, minkä seurauksena eläin- ja pinta-alaperusteisten tukien asema muodostui maatalouspolitiikassa erittäin keskeiseksi.

Vuonna 2003 sovitussa politiikkauudistuksessa pääosa EU:n peltokasvi- ja kotieläintuista päätettiin puolestaan siirtää tuotannosta irrotettuun tilatukijärjestelmään. Tukeen liitettiin samalla uusia, ympäristöön, pellon viljelykunnan ylläpitoon, elintarviketurvallisuuteen, eläinten hyvinvointiin ja työturvallisuuteen liittyviä ehtoja.

Marraskuussa 2008 EU:n maatalousministerit päättivät tuoreimmasta maatalouspolitiikan uudistuksesta, jota myös terveystarkastukseksi kutsutaan. Päätös on jatkoa edellisille uudistuksille ja linjaukselle lisätä EU:n maatalouden markkina-suuntautuneisuutta. Se laajentaa tuotannosta irrotettujen tukien määrää ja purkaa tuotantorajoitteita, jotta viljelijät voivat vastata entistä paremmin markkinoiden kysyntään.

Keskustelu vuonna 2014 alkavan yhteisen maatalouspolitiikan sisällöstä pääsi liikkeelle Euroopan komission esitettyä pitkään odotetut, uudistamista koskevat ase-

tusehdotuksensa lokakuussa 2011. Uudistusehdotukseen sisältyvät suoria tukia, yhteistä markkinajärjestelyä ja maaseudun kehittämistä koskevia asioita. Näillä näkymin uudistuksesta tuskin seuraa erityisen dramaattisia muutoksia EU:n maatalousmarkkinoille ja -tuotannolle. Komission muutosesitykset nykyiseen järjestelmään ovat lähinnä hienosäätöä sekä jatkoa edellisille uudistuksille ja linjaukselle vähentää maatalouden ympäristökuormitusta. Koska uudistusten valmisteluajataulu on venynyt alun perin suunnitellusta, osa uudistuksesta tulee voimaan 1.1.2014 ja osa vasta 1.1.2015.

EU-27:n maataloustuet jäsenmaissa keskimäärin vuodessa ohjelmakaudella 2007–2013.

Maa	Milj. euroa keskimäärin vuodessa	Maataloustukien osuus €/asukas	josta maaseudun kehittämistukia €/asukas	Jäsenmaan osuus maatalouden EU-tuista (%)	Jäsenmaan osuus maatalouden bruttoarvonlisäyksestä EU:ssa (%)
Irlanti	1 675	375	75	3,1	1,0
Kreikka	2 786	247	47	5,1	3,7
Tanska	1 097	199	12	2,0	1,6
Suomi	864	162	56	1,6	0,9
Itävalta	1 304	156	67	2,4	1,8
Liettua	504	155	77	0,9	0,5
Unkari	1 482	148	54	2,7	1,6
Ranska	9 343	145	14	17,2	18,4
Espanja	5 911	129	23	10,9	14,9
Viro	173	129	76	0,3	0,2
Latvia	253	115	68	0,5	0,2
Slovenia	231	114	63	0,4	0,3
Ruotsi	1 025	110	28	1,9	1,0
Portugali	1 158	109	53	2,1	1,6
EU-27	54 450	109	25	100,0	100,0
Puola	4 065	106	49	7,5	5,5
Slovakia	559	103	52	1,0	0,3
Tšekin tasavalta	1 051	101	39	1,9	0,8
Luxemburg	50	101	26	0,1	0,1
Bulgaria	739	98	49	1,4	1,0
Romania	1 944	91	53	3,6	4,7
Italia	5 368	89	20	9,9	16,7
Saksa	6 939	85	14	12,7	10,2
Kypros	61	74	29	0,1	0,2
Iso-Britannia	4 252	69	4	7,8	5,9
Belgia	669	62	6	1,2	1,6
Alankomaat	932	56	4	1,7	5,5
Malta	15	36	26	0,0	0,0

Lähde: European Commission; Council regulation (EC) No 73/2009; Eurostat

EU-maataloustukien kohdentuminen

Koska EU:n maatalouspolitiikkaa ei ole suunniteltu pohjoiselle pientilavaltaiselle maataloudelle, Suomi joutuu maksamaan kansallisista varoista lähes 60 % maataloutensa tarvitsemasta tuesta ja vain runsas 40 % tulee EU:n maatalousbudjetista. Suomen voidaan silti sanoa menestyneen EU-maatalousrahoituksen saannissa kohtuullisen hyvin. Maataloustuotannon arvoon tai väestömäärään suhteutettuna Suomi on ollut ohjelmakaudella 2007–2013 yksi suurimmista EU:n maataloustuen saajista.

Suomen maatalouden bruttoarvonlisäys koko EU:n maataloustuotannon arvonlisäyksestä on ollut ohjelmakaudella 2007–2013 keskimäärin 0,9 %. Suomi on kuitenkin saanut samaan aikaan 1,6 % kaikesta EU:n maataloustuesta.

Suurista jäsenmaista Ranska ja Saksa saavat suhteessa lähes yhtä paljon tukia kuin niiden osuus EU:n maatalouden bruttoarvonmuodostuksesta. Sen sijaan Italian ja Espanjan osuus EU-maataloustuista on huomattavasti pienempi kuin niiden osuus maataloustuotannon kokonaisarvosta. Alankomaat saa EU:n maataloustuesta ainoastaan 1,7 %, vaikka sen osuus EU:n maataloustuotannon arvosta on keskimäärin 5,5 %.

Suomi saa myös väestöosuuttaan suuremman osuuden EU:n maataloustuista. Ohjelmakaudella 2007–2013 Suomi on saanut EU-maataloustukea keskimäärin 162 euroa asukasta kohden vuodessa, kun EU-27:ssä vastaava summa on ollut keskimäärin 109 euroa. Tästä summasta Suomelle tärkeää maaseudun kehittämistukea on ollut noin kolmannes, mikä on EU-keskiarvoa enemmän. Asukasta kohden Suomea enemmän EU-maataloustukea ovat saaneet kaudella 2007–2013 ainoastaan Irlanti, Kreikka ja Tanska.

Suurista EU-maataloustukien saajista Ranska ja Espanja kotiuttavat asukasta kohden maataloustukea EU-keskiarvoa enemmän. Sen sijaan Saksa ja Italia jäävät EU-keskiarvon alapuolelle. Vuonna 2013

päätyvällä ohjelmakaudella vähiten maataloustukea asukasta kohden ovat saaneet Malta, Alankomaat, Belgia ja Iso-Britannia.

3.2. EU-maataloustuet Suomessa

Vuonna 2013 Suomen maatalous saa yhteisen maatalouspolitiikan mukaista tukea yhteensä 1326 milj. euroa. Tuki koostuu peltokasvien ja kotieläinten ns. CAP-tulotuesta (539 milj. euroa), epäsuotuisten maatalousalueiden luonnonhaittakorvauksesta (423 milj. euroa) ja ympäristötuesta (364 milj. euroa). Tuet ovat joko EU:n kokonaan rahoittamia tai EU:n ja Suomen yhteisesti rahoittamia.

CAP-tulotuet liittyvät kiinteästi yhteisen maatalouspolitiikan markkinajärjestelmien toimintaan, ja ne rahoitetaan kokonaisuudessaan EU:n budjetista. Luonnonhaittakorvauksesta ja ympäristötuesta EU maksaa runsaan neljänneksen. Loput maksetaan kansallisista varoista.

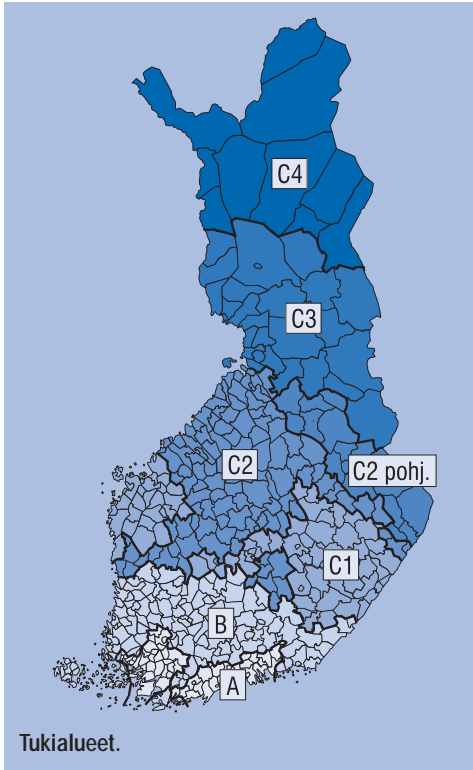
EU-tukien lisäksi suomalaisille maataloilille maksetaan vuonna 2013 kansallista tukea yhteensä noin 511 milj. euroa. Kansallinen tuki koostuu pohjoisesta tuesta (306 milj. euroa), Etelä-Suomen kansallisesta tuesta (63 milj. euroa), luonnonhaittakorvauksen kansallisesta lisäosasta (119 milj. euroa) ja eräistä muista kansallisista tukimuodoista (23 milj. euroa).

Tukien kohdentamiseksi Suomi on jaettu seitsemään tukialueeseen. Koko maassa maksettavia tukia ovat CAP-tuki, ympäristötuki sekä luonnonhaittakorvaus ja sen kansallinen lisäosa.

Pohjoista tukea maksetaan C-tukialueella. Tuen porrastusta varten pohjoisen tuen alue on jaettu viiteen osaan. Tukialueilla A ja B maksetaan Etelä-Suomen kansallista tukea eli ns. vakavien vaikeuksien tukea.

CAP-tuet

Pääosa EU:n kokonaan rahoittamista ns. CAP-tuista maksetaan Suomessa EU:n

vuonna 2003 hyväksymän tilatukijärjestelmän kautta. Järjestelmä toteutetaan Suomessa yhdistelmällin pohjalta. Entisistä CAP-tuista on muodostettu tukioikeuksia, jotka muodostuvat alueellisesta tasatuki-osasta ja tilakohtaisesta lisäosasta.

CAP-tuki jakautuu kahteen pääkomponenttiin: tuotannosta irrotettuun tilatukeen ja tuotantosidonnaiseen osaan. Suomessa yli 90 prosenttia CAP-tuista irrotettiin tuotannosta vuonna 2006. Peltokasvien CAP-tuki irrotettiin tuotannosta lähes kokonaan. Osana tilatukijärjestelmää eräille peltokasveille tosin maksetaan tuotantosidonnaista tukea enintään 5,8 milj. euroa vuodessa. Tuotantosidonnaista tukea maksetaan edelleen myös emolehmille, sonneille ja uuhille sekä tärkkelysperunalle.

CAP-tuen saamisen ehtona

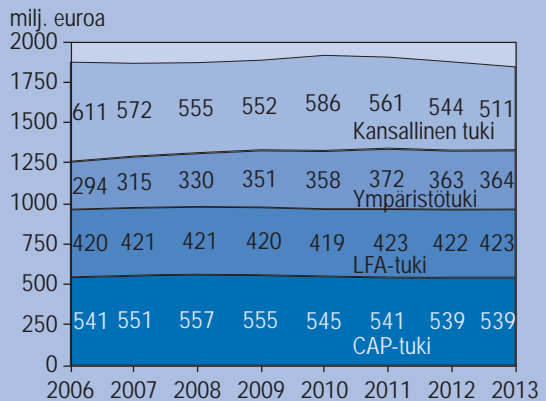
on täydentävien ehtojen noudattaminen. Peltö on pidettävä hyvässä viljelykunnossa ja lisäksi on huolehdittava tietyistä eläinten hyvinvointiin ja ympäristön tilaan liittyvistä minimivaatimuksista. Suomi on lisäksi kansallisesti päättänyt, että jos viljelijä kesannoi, tämä hoidettu, viljelemätön peltö tulee olla nurmipeitteinen ollakseen tukikelpoista.

Luonnonhaittakorvaus (LFA)

Tietyt maaseutualueet on luokiteltu EU:ssa epäsuotuisiksi alueiksi. Luonnonhaittakorvaus eli LFA-tuki on tarkoitettu turvaamaan maaseutuelinkeinojen jatkuvuus näillä alueilla ja säilyttämään samalla maaseutu asuttuna. Suomessa tuki kattaa koko viljellyn peltoalan (2,16 miljoonaa hehtaaria).

Vuodelle 2013 LFA-tukea on budjetoitu maksettavaksi yhteensä 423 milj. euroa. Tukea maksetaan A-alueella 150 €/ha, B- ja C1-alueella 200 €/ha ja C2–C4 alueella 210 €/ha.

EU:ssa on käynnissä mittava LFA-alueiden uudelleen arviointi. Vuodeksi 2014 valmisteltavan uudistuksen tavoitteena on luoda jäsenmaille yhtenäinen LFA-järjestelmä, joka ottaisi nykyistä paremmin huomioon eri maiden erityisolot.

Maatalouden tuki vuosina 2006–2013.

Ympäristötuki

Vuonna 1995 käyttöön otetulla maatalouden ympäristötuelle korvataan tuotannon vähenemisestä ja kustannusten lisääntymisestä aiheutuneet tulonmenetykset viljelijöille, jotka sitoutuvat maatalouden ympäristökuormitusta vähentäviin toimenpiteisiin.

Tuki jakautuu perustoimenpiteisiin, lisätoimenpiteisiin ja erityistukisopimuksiin. Tuen keskeinen tavoite on vesistökuormituksen vähentäminen. Lisäksi pyritään rajoittamaan päästöjä ilmaan, vähentämään torjunta-aineiden käytöstä aiheutuvia riskejä sekä huolehtimaan maaseutumaisemasta ja luonnon biologisesta monimuotoisuudesta.

Ympäristötukijärjestelmää tarkastellaan tarkemmin luvussa 5.3 (sivut 71–72).

3.3. Kansallinen tuki

Kansallisista varoista maksettavat pohjoinen tuki, Etelä-Suomen kansallinen tuki ja luonnonhaittakorvauksen kansallinen lisäosa sekä eräät muut tukimuodot muodostavat kokonaisuuden, jolla pyritään varmistamaan suomalaisen maatalouden toimintaedellytykset maan eri osissa ja eri tuotantosuunnissa. EU-jäsenyysneuvottelu-

jen yhteydessä sovittiin peruseriaatteista, joita sovelletaan kansallisen tuen tasoa ja alueellista jakoa määritettäessä. Tuen avulla ei saa lisätä tuotantoa eikä tuen määrä saa ylittää liittymistä edeltänyttä kokonaistukitasoa.

Pohjoinen tuki

Suomen liittymissopimus (artikla 142) sisältää oikeuden maksaa kansallista pohjoista tukea 62. leveyspiirin pohjoispuolisille ja siihen rajoitettuille alueille eli C-tuki-alueille. Runsas 1,4 milj. ha eli 55,5 % Suomen viljelykelpoisesta peltoalasta on määritelty tukeen oikeutetuksi alueeksi.

Pohjoinen tuki koostuu maidon tuotantotuesta, kotieläinten lukumäärän perusteella maksettavista tuista ja viljelyalaan perustuvista tuista. Pohjoisen tuen järjestelmä sisältää myös kasvihuonetuotannon tuen ja puutarhatuotteiden, metsämarjojen ja -sienten varastointituen sekä porojen eläinkohtaisen tuen.

Vuonna 2013 pohjoista tukea maksetaan yhteensä noin 306 milj. euroa. Merkittävimmät yksittäiset tukimuodot ovat maidon pohjoinen tuotantotuki (161 milj. €) ja pohjoinen kotieläinyksikkötuki (100 milj. €).

Pohjoisen tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti viiden vuoden väliajoin.

EU:n rahoittamat ja osarahoitteiset tuet Suomessa, milj. euroa.

	2008	2009	2010	2011	2012 ^e	2013 ^{arvio}
Yhteensä	1 308	1 323	1 322	1 335	1 324	1 326
CAP-tulotuki	557	552	545	541	539	539
Luonnonhaittakorvaus	421	420	419	423	422	423
EU:n osuus	118	118	117	118	118	118
Kansallinen osuus	303	302	302	304	304	304
Ympäristötuki*	330	351	358	372	363	364
EU:n osuus	92	98	101	107	107	107
Kansallinen osuus	238	253	257	265	256	257
EU:n osuus yhteensä	767	768	763	766	764	764
Kansallinen osuus yhteensä	541	555	559	569	560	561

* Ympäristötukeen on sisällytetty myös eläinten hyvinvointiin ja ei-tuotannollisiin investointeihin liittyvät tuet.

Maatalouden kansallinen tuki Suomessa, milj. euroa (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013 ^{arvio}
Yhteensä	554,7	552,0	586,1	560,8	544,0	511,0
Pohjoinen tuki	327,4	327,5	335,3	333,5	328,2	306,0
Etelä-Suomen kansallinen tuki	93,5	89,6	86,2	83,4	74,9	62,9
LFA-tuen kansallinen lisäosa	119,3	119,3	119,0	119,3	119,3	119,3
Muut kansalliset tuet	14,5	15,6	45,6	22,4	21,6	22,8

Vuonna 2007 EU:n komissio teetti arvion siitä, ovatko pohjoiselle tuelle asetetut tavoitteet saavutettu ja ovatko järjestelmässä käytettävät keinot edelleen tarkoituksenmukaisia ja perusteltuja. Arviointitulosten perusteella komissio ja Suomi kävivät vuonna 2008 neuvottelut tuen jatkosta ja kehittämistarpeista.

Joulukuussa 2008 saavutetun neuvotteluratkaisun myötä sika- ja siipikarjatalouden tuet irrotettiin tuotannosta vuoden 2009 alussa. Nautakarjatalouden 142-tuet maksetaan edelleen tuotantosidonnaisina tukina.

Etelä-Suomen kansallinen tuki

Etelä-Suomen eli AB-tukialueen kansallinen tuki perustuu Suomen liittymissopimuksen artiklaan 141. Artikla on mahdollistanut kansallisen tuen maksamisen liittymisestä aiheutuviin vakaviin vaikeuksiin. Artikla 141 ei kuitenkaan määrittele vakavia vaikeuksia eikä rajaa tuen kestoaikaa.

Suomalaiset ovat tulkinneet artiklan tarkoittavan valtuutusta pitkäaikaisen tuen maksuun. EU:n komissio on puolestaan nähnyt sen lähinnä määräaikaisena ratkaisuna.

Suomen on neuvoteltava artiklan 141 perusteella maksettavan tuen käyttämisestä komission kanssa määräajoin. Marraskuussa 2007 saavutetun neuvottelutuloksen perusteella Suomi voi myöntää sekä kansallisia suorita tukia että korotettua investointitukea Etelä-Suomen kotieläintaloudelle ja puutarhatuotannolle vuo-

den 2013 loppuun saakka. Tuen jatkumisesta vuodesta 2014 eteenpäin neuvotellaan vuoden 2013 aikana.

Vuonna 2013 tuen yhteismäärä on 62,9 miljoonaa euroa, mikä on noin 30 % vähemmän kuin vuonna 2009 maksettu 89,6 miljoonaa euroa. Tukikauden kahdena viimeisenä vuotena 141-tuen kokonaismäärä alenee voimakkaammin, leikkausten kohdistuessa etenkin sika- ja siipikarjatiloihin. Vuonna 2012 tuen kokonaismäärä oli 74,9 miljoonaa euroa.

Myös 141-tulotukien rakenne on muuttunut. Sika- ja siipikarjatalouden tuet on maksettu vuodesta 2009 alkaen tuotannosta irrotettuna tilakohtaisena tukena, joka pääsääntöisesti perustuu tilan vuoden 2007 tuotantomääriin. Märehtijöiden tuet maksetaan sitä vastoin tuotantosidonnaisina tukina koko tukikauden ajan.

141-tukeen liittyvät olennaisena osana myös investointituet ja nuorten viljelijöiden aloitustuet. Suomi voi edelleen käyttää korotettuja investointitukia niillä tuotantosektoreilla, jotka saavat tulotukia artiklan 141:n perusteella (erityisesti maito- ja nautasektorin sekä sika- ja siipikarjatalouden investoinnit).

Luonnonhaittakorvauksen kansallinen lisäosa

Luonnonhaittakorvauksen kansallista lisäosaa on maksettu koko maassa vuodesta 2005 alkaen. Lisäosasta sovittiin alustavasti Suomen ja komission välisissä 141-neuvotteluissa vuonna 2003. Lisäosan pohjaosaa

maksetaan peltoalalle tukialueilla A, B ja C1 enintään 20 €/ha ja alueilla C2–C4 enintään 25 €/ha. Lisäksi kotieläintilojen peltoalalle maksetaan kotieläinlänkorotusta enintään 80 €/ha. Vuonna 2009 tukea maksettiin noin 95 % hehtaarikohtaisesta maksimimäärästä. EU-osarahoitetun luonnonhaittakorvauksen ja kansallisen lisäosan määrä voi olla yhteensä keskimäärin enintään 250 €/ha.

3.4. Maatalouden rakennetuet ja lomituspalvelut

Investointituet ja varhaiseläkejärjestelyt

Maatalouden investointituilla ja varhaiseläkejärjestelyillä pyritään edistämään yrityskoon kasvua tuotantokustannuksia alentamalla. Näitä rakennetuen muotoja ovat käytännössä korkotuet, avustukset ja valtion takaukset. Korkotukilainoja, joita myönnetään pääasiassa maatiilojen tuotantorakennusten rahoittamiseen sekä nuorten viljelijöiden aloitustukeen liittyviin kiinteistö- ja irtaimistohankintoihin, voidaan myöntää vuonna 2013 enintään 250 milj. euroa. Korkotuesta valtiolle aiheutuvat kustannukset ovat vuonna 2013 noin 59 milj. euroa.

Vuonna 2013 kotieläintalouden rakentamisinvestoinnit, nuorten viljelijöiden tilanpidon aloitustuki, kasvihuoneiden

rakentamisinvestoinnit sekä eräät uusiutuvan energian tuotantoon liittyvät rakentamisinvestoinnit rahoitetaan EU osarahoitteisesti. Muiden investointikohteiden avustukset rahoitetaan kokonaan kansallisin varoin. Varhaiseläkejärjestelmällä tarjotaan ikääntyville viljelijöille mahdollisuus tilasta tai tuotannosta luopumiseen. Vuonna 2013 rakennetukiin kuuluvien kansallisten avustusten määrän arvioidaan olevan 95 milj. euroa.

Nuorten viljelijöiden aloitustuella tuetaan elinkeinon siirtymistä sukupolvelta toiselle. Vuonna 2013 tuella arvioidaan rahoitettavan noin 500 tilanpidon aloitusta. Vuonna 2012 myönnettyjen aloitustukien määrä oli 544 kpl, mikä on suunnilleen yhtä paljon kuin vuonna 2011 ja 2010. Vuonna 2009 aloitustukien määrä oli 495 kpl.

Lomituspalvelut

Päätömisillä kotieläintalouden harjoittajilla on oikeus saada 26 lomapäivää vuodessa. Lomituspalveluiden johtamisesta, valvonnasta ja ohjauksesta vastaa sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. Lomituspalveluiden tarkoitus on turvata maatalousyrittäjien keskeytymätön toiminta yrittäjän loman aikana ja turvata sijaisavun saanti esimerkiksi sairauden tai tapaturman takia. Vuonna 2013 maatalousyrittäjien ja turkistuottajien lomituspalveluihin käytetään varoja noin 224 milj. euroa.

Eräiden rakennetukikohteiden määrä ja niihin sidotut varat vuosina 2008–2012.

	2008	2009	2010	2011	2012
Avustuspäätöksiä, kpl	3473	3289	2771	2537	2205
– lypsykarjatalouden rakentaminen	224	415	292	295	276
– lihakarjatalouden rakentaminen	131	151	106	94	87
– puutarhatalouden investoinnit	121	92	67	63	55
Tilanpidon aloitustuki, kpl	644	495	542	535	544
Myönnetty rahoitus yhteensä	108,5	98,1	95,7	77,3	73,0

Lähde: MMM

EU:n maatalouspolitiikkauudistus ja Suomi

Jyrki Niemi

Euroopan unionin yhteinen maatalouspolitiikka (CAP) uudistuu vuoden 2013 jälkeen. EU-komissio julkisti lakiehdotuksensa uudistuksesta lokakuussa 2011. Komission ehdotuksiin ovat tämän jälkeen ottaneet kantaa niin Euroopan parlamentti, Eurooppa-neuvosto kuin yksittäiset jäsenmaatkin. Tavoitteena on poliittisen yhteisymmärryksen saavuttaminen uudistuksen sisällöstä kesäkuuhun 2013 mennessä.

CAP-uudistuksen oli alun perin määrä astua voimaan 1.1.2014. Koska valmisteluakataulu on kuitenkin venynyt suunnitellusta, pääosa uudistuksesta tulee voimaan vasta vuoden 2015 alusta.

Neuvottelut CAP-uudistuksesta nivoutuvat kiinteästi yhteen EU:n tulevista rahoituskehyksistä tehtyihin päätöksiin. Eurooppa-neuvosto pääsi kokouksessaan 7–8.2.2013 ratkaisuun monivuotisista rahoituskehyksistä kaudelle 2014–2020. Tämä ratkaisu luo mahdollisuuden maatalouspolitiikan sisältökysymyksissä etenemiselle.

Suomen maatalouden kannalta keskeisiä asioita CAP-uudistuksessa ovat EU:n rahoittamien tukien kokonaistaso, maatalouspolitiikan eri pilareiden välinen painotus, tuotantosidonnaisten tukien maksamisen mahdollisuudet myös vuoden 2013 jälkeen sekä ehdot maataloustukien viherryttämiseksi.

Suomen maataloustuet pysymässä entisellään

EU-tuet muodostavat Suomen maatalouspolitiikan perustan. Niiden osuus on ollut viime vuosina noin 70 prosenttia maatalouden saamasta kokonaistuesta. Näitä tukimuotoja ovat unionin kokonaan rahoittamat I pilarin suorat tulotuet (540 milj.euroa) sekä unionin osaksi rahoittamat II pilarin tuet, joista rahallisesti merkittävimmät ovat luonnonhaittakorvaus (420 milj. euroa) ja ympäristötuki (350 milj. euroa).

Eurooppa-neuvoston tekemän rahoituskehysratkaisun myötä maatalouden EU-tukien kokonaistasossa ei ole tulevilla kehyskaudella 2014–2020 tapahtumassa Suomen osalta merkittäviä muutoksia nykykauteen verrattuna. Suomen maatalouden saamat suorat tulotuet laskevat nykyisestä tasostaan, mutta II pilarin tuet nousevat lähes vastaavalla summalla.

Suomi saa nykyisin maksaa 10 prosenttia EU:n suorista tuista tuotantoon sidottuna. Komissio lähtee siitä, että tämä mahdollisuus säilyy edelleen. Tuotantosidonnaisen EU-tuen merkitys on Suomessa suuri erityisesti kotimaisen naudanlihan tarjonnassa, koska tuen irrottaminen tuotannosta nopeuttaisi naudanlihan kokonaistuotannon vähenemistä. Tuotantosidonnainen tuki on tärkeä myös Etelä-Suomen maidontuotannolle, joka on naudanlihantuotannon tavoin ollut pitkään laskusuunnassa.

Komission ehdotuksen mukaan 30 prosenttia EU:n suorasta tulotuesta osoitettaisiin jatkossa maataloustukien ”viherryttämiseen”, mikä edellyttäisi maataloilta viljelyn monipuolistamista sekä vähintään 7 prosentin ns. ekologista alaa. Viherryttämisen vaikutukset jäänevät Suomessa kokonaisuutena pieniksi, sillä Suomessa on jo olemassa kattava ja melko laaja ympäristötukiohjelma.

Rahoituskehysratkaisun yhteydessä Eurooppa-neuvosto painotti, että jäsenmaille on annettava joustavuutta viherryttämistuen soveltamiseen. Lisäksi neuvosto totesi, että ekologisen alan vaatimus tulee toteuttaa siten, että se ei edellytä pinta-alan poistamista tuotannosta ja että vältetään perusteettomat tulonmenetykset viljelijöille.

4. MAATALOUDEN TALOUDELLINEN TILA

4.1. Maatalous- ja puutarhayritysten tulos- ja kannattavuuskehitys

MTT Taloustutkimus laskee vuosittain kirjanpitoltilojen tuloksiin perustuen maa- ja puutarhatalouden tulos- ja kannattavuuskehityksen. Tulokset lasketaan noin 900 kirjanpitoltilan tuloksista painottamalla siten, että keskiarvotulokset kuvaavat noin 42 000 suurimman suomalaisen maatalous- ja puutarhayrityksen keskimääräisiä tuloksia. Nämä yritykset tuottavat yli 90 % Suomen maataloustuotannosta. Tulokset on laskettu siten, että tulo- ja menoerät sekä tuet kohdennetaan suoriteperiaatteen mukaisesti tuotoiksi ja kustannuksiksi sille vuodelle, jolloin tuotanto on aikaansaatu. Vuosittaiset sadot ja tuotantomäärät sekä hintojen ja tukien muutokset vaikuttavat näin välittömästi tarkasteluvuoden tuloksiin.

Vaihtelu kasvaa

Viime vuosien aikana maa- ja puutarhatalouden toimintaympäristössä on koettu aikaisempaa enemmän epävakautta. Raaka-aineiden ja tuotteiden hintojen vaihtelu on kasvanut globaaleissa talouden suhdanteissa ja vaihtelevissa ilmasto-oloissa. Tämä näkyy erityisesti viljan hinnoissa vuoden 2007 jälkeen. Vuoden 2010 syksyllä viljan hinnat lähes kaksinkertaistuivat ja myös kotieläintuotteiden hinnat ovat vahvistuneet.

Tuotantopanosten hintojen jatkuva nousu on lisännyt kustannuksia ja naker-tanut kannattavuutta. Varsinkin energian, lannoitteiden ja rehujen hinnat ovat nousseet voimakkaasti. Suorien tukien osuus kokonaistuotoista on viime vuosina hie-man alentunut ja oli vuonna 2011 keskimäärin noin 37 % ja vilja- lihakarja- ja lam-mastiloilla noin 50 %. Markkinahintojen

vaikutus viljelijöiden tuloihin ja yritysten kannattavuuteen on edelleen merkittävä.

Viime vuosina myös sadot ovat vaihdelleet suuresti. Vuoden 2009 viljan ennätys-sadon jälkeen korjattiin seuraavana vuonna vuosikymmenen pienin viljasato. Vuoden 2011 sato oli taas normaalia parempi ja vuonna 2012 viileä ja sateinen kasvukausi aiheutti paikoin suuria satovahinkoja.

Tuotot nousussa

Maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitys oli vuosina 2008–2009 erittäin heikkoa huonon markkinatilanteen ja epäedullisten hintasuhteiden seurauksena. Varsinkin kasvinviljely-, sika- ja nautakarjatilojen taloustilanne heikkeni. Viljan hintojen vahvistuminen ja maltillinen kustannuskehitys paransivat vilja- ja kasvinviljelytilojen tuloksia vuonna 2010, mutta lihantuotannossa heikot hintasuhteet pitivät talouden heikkona.

Maatalous- ja puutarhayritysten kokonaistuotto oli vuonna 2011 keskimäärin 129 900 euroa, mikä on noin 5 % edellisvuotta suurempi. Tuottajahintojen ja erityisesti viljan hintojen nousu kasvatti myyntituottoja 9 %. Kasvinviljelyn myyntituotot kasvoivat 8 % ja kotieläintalouden myyntituotot 11 %. Tukien määrä aleni hieman yltäen keskimäärin 48 400 euroon. Myyntituottojen kasvun seurauksena tukien osuus kokonaistuotoista laski 37 %:iin vuonna 2011. Tukiin on laskettu mukaan myös investointien käyttövuosille jaksotetut investointiavustukset.

Kustannukset taas kasvuun

Maatalouden tuotantokustannukset kasvoivat 3 % vuonna 2011 keskimäärin 153 900 euroon. Tuotantotarvikkeiden ostohinnat lähtivät syksyllä 2010 nousuun ja vuositasolla hinnat olivat vuonna

2011 noin 15 % edellisvuotta korkeammat. Energiatuotteiden ja lannoitteiden hinnat nousivat lähes kolmanneksen ja viljan hinnat nostivat ostorehujen hintoja viidenneksen. Pääosin hintojen nousun seurauksena tarvikkekustannus nousi 16 %. Tarvikkeiden osuus koko tuotantokustannuksesta on keskimäärin noin 24 %.

Kustannusten vähentämisen jälkeen yrittäjäperheen työn ja oman pääoman korvaukseksi jäävä yrittäjätulo aleni 6 % keskimäärin 20 700 euroon tilaa kohti. Yrittäjätulo on korvausta maa- ja puutarhataloudessa käytetyille omille resursseille, 2 060 tunnin työpanokselle ja yritykseen sijoitetulle 298 300 euron omalle pääomalle.

Kun yrittäjätulosta vähennetään oman työn palkkavaatimus ja oman pääoman korkovaatimus, saadaan kaikki tuotantokustannukset huomioon ottava yrittäjänvoitto, mikä oli -23 700 euroa. Tapio pieneni 1 700 euroa vuodesta 2010. Kustannukset ylittivät tuotot keskimäärin 18 %:lla. Oman työn palkkakustannus on laskettu työtuntikirjanpidon työtuntien ja maataloustyöntekijöiden 14,10 euron tuntipalkan perusteella.

Vuodesta 2010 lähtien oman pääoman laskentakorkokanta on määritetty yritys-kohtaisesti riskittömän koron ja tilakohtaisen riskipreemion summana. Riskittömänä korkokantana käytetään Suomen valtion 5 vuoden obligatioiden tuottoa. Yrityskohtainen riskipreemio määräytyy tietyn laskentamenetelmän mukaisesti liiketulosprosentin vaihtelukertoimen, omavaraisuusasteen ja suhteellisen velkaantuneisuuden perusteella. Vuonna 2010 oman pääoman laskentakorkokanta oli keskimäärin 6,3 % ja vuonna 2011 5,3 %.

Kannattavuus laahaa

Maa- ja puutarhatalouden kannattavuus pysyi vuonna 2011 edellisvuoden tasolla. Vuoden 2009 pohjakosketuksen jälkeen on palattu viimeisen 10 vuoden keskiarvotasolle. Kannattavuuskerroin, joka saa-

daan jakamalla saatu yrittäjätulo palkka- ja korkovaatimuksen summalla, oli vuonna 2011 keskimäärin 0,47. Maatalousyrittäjät saavuttivat siten 47 % palkka- ja korkotavoitteista. Yrittäjätulo riitti 6,6 euron tuntipalkkaan ja 2,4 %:n tuottoon omalle pääomalle.

Lypsykarjatiloilta kannattavuuskerroin pysyi ennallaan ja oli 0,59 vaikka yrittäjätulo jäi 3,5 % edellisvuodesta. Maidon hinnan nousu ja yrityskoon kasvu lisäsivät kokonaistuottoa 10 % kun kustannusten nousu jäi 8 %:iin. Tarvikkekustannukset nousivat viidenneksen. Muiden nautakarjatilojen kannattavuus laahaa edelleen, kannattavuuskerroin laski 0,40:een ja yrittäjätulo putosi 16 %.

Sikatilojen kannattavuus on ollut heikko vuodesta 2008 lähtien. Kannattavuuskerroin oli vuonna 2011 vain 0,39 ja yrittäjänvoitto painui -45 400 euroon. Sikatilojen yrittäjätulo aleni 29 300 euroon eli 12 %. Reaalinen yrittäjätulo oli selvästi alempi kuin 2000-luvulla keskimäärin.

Viljanviljelyn kannattavuus painui erittäin heikoksi 2008–2009, kun viljan markkinahinnat romahtivat talouden taantumassa vuoden 2007 hintaboomin jälkeen. Viljan hinnat lähtivät uudelleen nousuun syksyllä 2010. Viljan markkinahinnat lähes kaksinkertaistuivat ja pysyivät korkeina koko satovuoden 2010/11 ja nousivat edelleen seuraavan satovuoden aikana. Hintojen nousu on helpottanut viljatilojen taloustilannetta, vaikka kustannusten nousu on vienyt osan hyödystä. Kannattavuuskerroin nousi viljatiloilta 0,41:een mutta aleni muilla kasvinviljelytiloilla 0,42:een. Yrittäjätuloa viljatiloilta jäi 11 200 euroa ja muilla kasvinviljelytiloilla 10 200 euroa yritystä kohti.

Kannattavuuseroja

Kannattavuudeltaan parhaiden tilojen eli hyvät-ryhmän kannattavuuskerroin oli 0,84 ja näillä tiloilla yrittäjätulo oli keskimäärin 40 840 euroa. Huonoimman neljänneksen eli heikot-ryhmän yrittäjätulo oli

negatiivinen -2 000 euroa yritystä kohti ja kannattavuuskerroin oli -0,06. Hyvät -ryhmän tilojen viljelyalat ja eläinmäärät ovat selvästi heikot-ryhmää suurempia.

Kannattavuuserot ovat huomattavia myös saman tuotantosuunnan ja kokoluokan tiloilla. Keskikokoisilla lypsykarjatiloihin hyvät-ryhmän kannattavuuskerroin oli 1,03 mutta heikot-ryhmässä jäätiin 0,30:een. Suurimpien lypsykarjatilojen hyvät-ryhmässä kannattavuuskerroin oli 1,15. Saman kokoluokan heikoimman neljänneksen kannattavuuskerroin jäi kuitenkin vain 0,18:een.

Samaa tuotantoa harjoittavien tilojen välillä ei ole nähtävissä kovin suuria kannattavuuseroja eri tukialueiden välillä. Tukialueiden kannattavuuserot johtuvat pitkälti alueiden tuotantorakenteesta.

Tuntipalkka ja pääoman tuotto

Kun yrittäjätulosta vähennetään omalle pääomalle laskettu korkovaatimus, jäi työansioiksi vuonna 2011 keskimäärin 5 400 euroa. Kun se jaetaan yrittäjäperheen 2 060 työtunnilla, saadaan työtuntiansioksi 2,6 euroa. Tätä työlle saatua tuntipalkkaa voidaan verrata palkansaajien tuntiansioihin. Työansio oli vuosina 2005–2010 keskimäärin 7 000 euroa ja työtuntiansio 3,0 euroa. Vuoden 2012 tulosenusteen mukaan työansio nousee 9 300 euroon ja työtuntiansio 4,6 euroon.

Kun yrittäjätulosta vähennetään oman työn palkkakustannus, saadaan oman pääoman tuotoksi jäävä nettotulos, joka oli -8 360 euroa vuonna 2011. Kun nettotulos jaetaan oman pääoman määrällä, saadaan oman pääoman tuottoprosentiksi -2,9 %. Maa- ja puutarhatalouden tuloveroja ei ole vähennetty kuluna nettotuloksessa.

Maa- ja puutarhatalouden kokonaispääoman tuotto oli -5 500 euroa vuonna 2011. Se saadaan lisäämällä nettotulokseen maksetut korot. Tilikauden keskimääräinen pääoman määrä oli 390 000 euroa, joten kokonaispääoman tuotoksi saadaan -1,4 %. Tuottoprosentti vaihteli tuotan-

tosuunnittain siipikarjatilojen 3,1 %:sta lammas- ja laidunkarjatilojen -11,3 %:iin.

Vakavaraisuus

Maatalous- ja puutarhayritysten pääoma oli vuonna 2011 keskimäärin 400 400 euroa, josta omaa pääomaa oli 298 300 euroa eli 75 %. Yrityskoon voimakas kasvu on lisännyt tarvittavan pääoman määrää. Velkojen määrä on kasvanut koko pääomaa nopeammin, mikä on hieman heikentänyt vakavaraisuutta. Heikosta kannattavuudesta johtuen investointien rahoitus nojaa pitkälti vieraaseen pääomaan ja investointiavustuksiin. Yritysten velkamäärä on yli kaksinkertaistunut 2000-luvun alusta ja ylitti 100 000 euroa vuonna 2010.

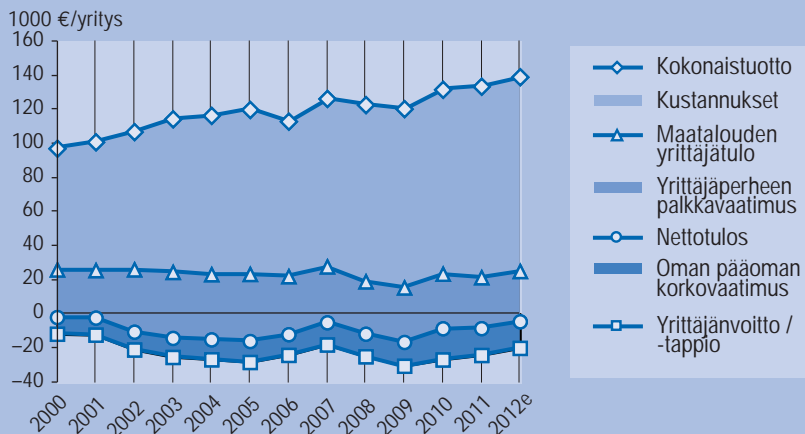
Maatalous- ja puutarhayritysten omavaraisuusaste eli oman pääoman osuus koko pääomasta on varsin hyvä eli 75 %. Omavaraisuusaste oli korkein viljatiloihin 86 % ja alhaisin kasvihuoneyrityksissä 39 %. Sikatiloilla omavaraisuusaste oli 73 % ja siipikarjatiloihin 53 %. Näillä sekä pääoma- että velkamäärät olivat myös keskimääräistä suurempia.

Velkojen suhde tuottoihin eli suhteellinen velkaantuneisuus on noussut 2000-luvun alun noin 60 %:sta 79 %:iin vuonna 2011. Nousu johtuu velkojen tuottoja nopeammasta kasvusta. Tunnusluku kertoo yritysten kasvaneesta rahoitusriskistä, jota alhaalla pysyneet lainakorot ovat toisaalta vähentäneet.

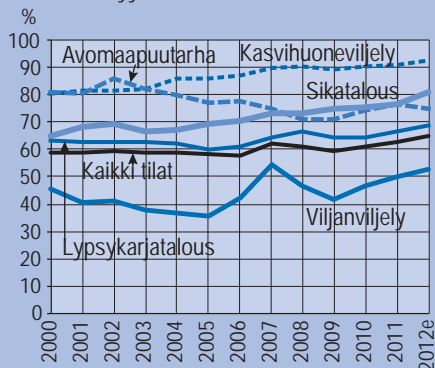
Erot velkaisuudessa tilojen ja tuotantosuuntien välillä ovat suuria. Velkaantuneisuus on korkein lammas- ja laidunkarjatiloihin (107 %) ja alhaisin sikatiloihin (62 %). Vajaalla 10 %:lla tiloista velkojen määrä on yli kaksinkertainen tuloihin verrattuna.

Taseessa omaisuusarvot on arvostettu käypiin arvoihin eikä investointiavustuksia tai käytettyjä varauksia ole vähennetty omaisuusarvoista. Investointiavustuksilla hankitun käyttöomaisuuden arvo sisältyy kokonaan poistopohjaan ja avustukset jakotetaan tuotoiksi vastaavien omaisuuserien poistojen tahdissa. Näin tilinpäätök-

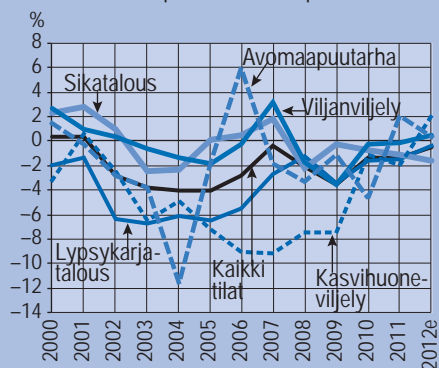
Yrittäjänvoitto

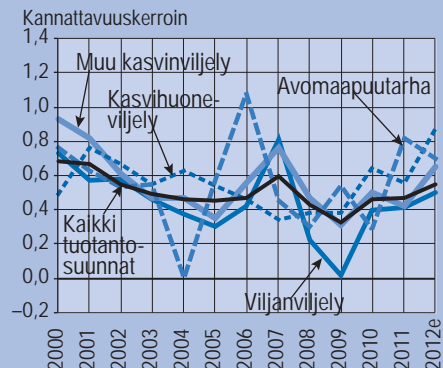
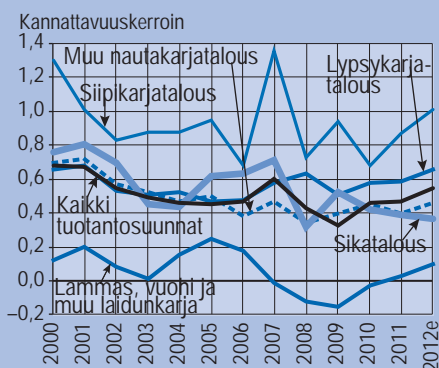
Myyntituotot kokonaistuotosta

Kokonaispääoman tuottoprosentti

Kannattavuuskerroin tuotantosuunnittain

Maatalous- ja puutarhayritysten tulos- ja kannattavuuskehitys vuosina 2000–2012e.

sistä lasketut tunnusluvut antavat oikean kuvan sekä yritysten pääoman määrästä että vakavaraisuudesta ja kannattavuudesta.

Maksuvalmius

Vaikka yritysten kannattavuusluvut ovat viime vuosina olleet heikkoja, kassaperusteinen maksuvalmius ei ole romahtanut. Vuonna 2011 myyntien ja tukien kassatulot kasvoivat 8 % yltäen 127 100 euroon. Lyhytvaikutteiset tuotannon menot kasvoivat 84 300 euroon eli 9 % edellisvuodesta. Näiden erotuksena toimintajäämäksi jäi 42 800 euroa, joka on lähes 6 % edellisvuotta enemmän.

Yritysten rahoitusmenot hieman kasvoivat ja maksetut verot vähenivät, minkä seurauksena rahoitusjäämä kasvoi 35 200 euroon yritystä kohden eli 10 %. Rahoitusjäämä on tulo-rahoitusta, joka on käytettävissä investointeihin, lainojen lyhennyksiin ja yksityistalouden menoihin.

Investointeihin käytettiin rahaa nettomääräisesti 20 800 euroa yritystä kohti eli 4 % vähemmän kuin edellisena vuonna. Uusien lainojen nostot vähenivät 11 % ja kun lainoja lyhennettiin paljon, pieneni lainojen nettomuutos vain 300 euroon.

Kassan ylijäämä kasvoi 15 %, keskimäärin 15 500 euroon yritystä kohti. Tämä summa jäi maa- ja puutarhatalouden yritystoiminnasta käytettäväksi yrittäjäperheen yksityiseen kulutukseen.

Vuoden 2012 ennakkotulokset

Vuoden 2012 ennakkotulosten mukaan yritysten kokonaistuotto kasvoi 7 % yltäen 139 100 euroon. Myyntituotot nousivat 84 400 euroon, mikä on 11 % enemmän kuin vuonna 2011. Tukien määrä pysyi ennallaan noin 48 400 eurossa yritystä kohti. Tuotantokustannukset nousivat 7 % edellisvuodesta. Kustannuksia nostivat eniten lannoite- ja viljelykulut sekä kotieläintiloilla rehukustannukset.

Yritysten tulokset paranivat selvästi edellisvuodesta. Yrittäjätulo nousi 20 %

keskimäärin 24 900 euroon ja kannattavuuskerroin nousi 0,47:stä 0,55:een. Kun yrittäjätulosta vähennetään omasta työstä ja pääomasta aiheutuneet 45 100 euron kustannukset, saadaan yrittäjänvoitoksi -20 200 euroa. Tappio pieni 3 500 euroa vuodesta 2011.

Kannattavuus parani sikataloutta ja avomaan puutarhatuotantoa lukuun ottamatta kaikissa muissa tuotantosuosunnissa. Maidon tuottajahinnan nousu paransi lypsykarjatilojen kannattavuutta, vaikka kustannuksetkin nousivat voimakkaasti. Yrittäjätulo kohosi viidenneksen ja kannattavuuskerroin nousi 0,59:stä 0,66:een. Tuottajahintojen nousu siivitti myös vilja- ja kasvinviljelytilojen sekä siipikarjatilojen tuloksia.

Sika- ja lihakarjatilojen kannattavuus on ollut erittäin heikko viime vuosina. Lihan hinnat ovat vahvistuneet viimeisen vuoden aikana, mutta se ei ole näytä helpottaneen tilojen taloustilannetta. Tarvikkeiden hintojen nousu lisää kustannuksia ja sikatiloilla tukien väheneminen pienentää tuottoja. Sikataloudessa lihan ja rehun hintasuhde on heikoin sitten vuoden 2008 kustannuskriisin, joka romahdutti alan kannattavuuden. Huono kannattavuus on johtanut tuotannon laskuun.

Ennusteessa laskettu kannattavuuskerroin oli lypsykarjatiloidella 0,66, muilla nau-takarjatiloidella 0,46, sikatiloilla 0,37, siipikarjatiloidella 1,01, avomaapuutarhoilla 0,70, kasvihuoneyrityksillä 0,87, viljatiloidella 0,50 ja muilla kasvinviljelytiloidella 0,65.

Edellä esitetyt vuotta 2012 koskevat tulos- ja kannattavuusluvut perustuvat kirjanpitoaineistosta laskettuihin yrityskoh-taisiin ennusteisiin. Niissä on otettu huomioon tuote- ja panoshintojen ja tukien muutokset sekä alueittaiset kasvien keski-satojen muutokset. Maatalouden tuet ovat ennusteessa vuoden 2012 toteutuneita tukia. Yrityskoon, tuotanto- ja panosra-kenteen on oletettu pysyvän samana kuin edellisvuonna, joten laskentamalli ei ota huomioon ennustevuonna tapahtunutta tuottavuuskehityksen vaikutusta tuloksiin.

4.2. Suomen maa- ja puutarhatalouden talouskehitys

Suomen maa- ja puutarhatalouden tuotto- ja kustannuserien sekä varallisuuden kehittymistä kokonaistasolla seurataan MTT:ssä vuonna 2011 käyttöön otetussa maatalouden kokonaislaskennassa. Siinä Suomen maa- ja puutarhataloutta kuvaavat kokonaistulokset lasketaan yrityskohtaisesta kannattavuuskirjanpitoaineistosta painotamalla ja summaamalla.

Toteutuneiden tulosten lisäksi lasketaan ennuste vuodelle 2012, joka perustuu kannattavuuskirjanpidon ennustejärjestelmällä tehtyihin yrityskohtaisiin ennusteisiin (ks. luku 4.1.). Tulokset on nähtävissä MTT:n taloustohtori -verkkosivuston maatalouden kokonaislaskenta -verkkopalvelussa (www.mtt.fi/taloustohtori/kokonaislaskenta).

Tuloskehitys

Maa- ja puutarhatalouden kokonaistuotto oli ennusteen mukaan vuonna 2012 lähes 5,9 mrd. euroa. Tuotantokustannukset olivat noin 7,0 mrd. euroa. Kokonais-

tuottojen ja tuotantokustannusten erotuksena saatava absoluuttista kannattavuutta kuvaava yrittäjänvoitto oli negatiivinen, -1,1 mrd. euroa.

Kun yrittäjäperheen työstä ja omasta pääomasta aiheutuvat kustannukset jätetään pois tuotantokustannuksista, saadaan näille kustannuksille katteeksi jäävä yrittäjätulo. Ennuste vuoden 2012 yrittäjätuloksi on 911 milj. euroa, joka on 24 % korkeampi kuin vuonna 2011. Kokonaisuutena yrittäjätulo on kuitenkin laskenut 2000-luvulla.

Yrittäjätulo vaihtelee vuodesta toiseen voimakkaasti erityisesti kasvinviljelypajonnotteisilla tukialueilla ja erityisesti A-tukialueella. Siellä vuoden 2012 yrittäjätuloksi ennustetaan 121 milj. euroa, kun yrittäjätulo oli 38 milj. euroa vuonna 2009 ja 190 milj. euroa vuonna 2007. Tukialueittaiset tulokset on yksityiskohtaisesti nähtävissä kokonaislaskenta -verkkopalvelussa.

Tuottoerittely

Maa- ja puutarhatalouden vuoden 2012 noin 5,9 mrd. euron kokonaistuotosta tulee tukena runsaat 2 mrd. euroa eli 34 %. Tuet sisältävät myös aiempien vuo-

Maa- ja puutarhatalouden talouskehitys (milj. euroa) sekä kannattavuuskerroin ja kokonaispääoman tuotto-%

Vuosi	Kokonais- tuotto	Tuotanto- kustannus	Yrittäjän voitto	Yrittäjätulo	Yrittäjätulo vuoden 2012 hinnoin	Kannattavuus- kerroin	Kokonais- pääoman tuotto-%
2012e	5 870	6 982	-1 110	911	911	0,45	-1,9
2011	5 518	6 788	-1 264	736	770	0,37	-2,8
2010	5 306	6 701	-1 390	811	885	0,37	-3,1
2009	4 939	6 511	-1 571	488	574	0,24	-5,1
2008	5 107	6 552	-1 440	595	716	0,29	-4,2
2007	5 049	6 192	-1 138	909	1 101	0,44	-2,8
2006	4 668	5 988	-1 316	737	918	0,36	-4,7
2005	4 652	6 018	-1 364	808	1 004	0,37	-5,5
2004	4 511	5 880	-1 368	762	962	0,36	-5,8
2003	4 558	5 867	-1 308	852	1 062	0,39	-5,6
2002	4 513	5 671	-1 155	964	1 203	0,45	-4,8
2001	4 416	5 202	-784	975	1 243	0,55	-1,6

sien investointiavustuksista vuodelle 2012 jaksottuvat erät, jotka jaksotetaan tuotoiksi samalla tahdilla kuin ko. omaisuusosista lasketaan poistoja.

Myynti- ja muiden tuottojen määrä on yhteensä 3,8 mrd. euroa vuonna 2012. Kotieläintuottojen osuus tästä on 52 % ja kasvinviljelytuottojen 20 %. Kasvinviljelytuotto ei sisällä maatalousyrityksissä tuotettuja ja käytettyjä välituotteita, esimerkiksi rehuja.

Puutarhatuoton osuus on 20 % myyntituotoista. Tämä sisältää myös välitetyt tuotteet. Niin kasvinviljely-, kotieläin- kuin puutarhatuottoihin hinnoitellaan myös maatalous -toimialan ulkopuolelle luovutetut ja myös yrittäjäperheen omaan käyttöön otetut tuotteet.

Tuloslaskennassa tulo- ja menoerät sekä tuet kohdennetaan suoriteperiaatteen mukaisesti tuotoiksi ja kustannuksiksi sille vuodelle, jolla tuotanto on aikaansaatu. Vuosittaiset sato- ja tuotosvaihtelut sekä hintojen ja tukien muutokset heijastuvat

näin välittömästi tarkasteluvuoden tuloksiin. Myyntien tai tukimaksatusten siirtyminen seuraavalle tilivuodelle ei vaikuta tuloksiin.

Kustannuserittely

Maa- ja puutarhatalouden tuotantokustannukset olivat vuonna 2012 ennusteen mukaan noin 7 mrd. euroa. Tämän tarkastelun kustannusryhmittelyssä suurin kustannuserä on 2,2 mrd. euron tarvikekustannukset, jotka muodostavat 31 % tuotantokustannuksesta. Poistokustannukset, 1,0 mrd. euroa, muodostavat noin 15 % tuotantokustannuksesta.

Yrittäjäperheen omasta työpanoksesta 14,5 euron tuntipalkkavaatimuksella laskettu palkkavaatimuskustannus oli noin 1,35 mrd. euroa eli 19 %:ia tuotantokustannuksesta. Tämän suuruinen kustannuserä yrittäjälle aiheutuisi, mikäli hän teettäisi työt palkkatyönä. Palkkavaatimuskustannus on ainoa kustannuserä, joka on viimeisen 8 vuoden aikana alentunut. Tämä on seurausta työtuntimäärän alenemisestä.

Kannattavuuskirjanpidossa tilivuonna 2010 käyttöön otetun uudistuksen myötä oman pääoman korkovaatimus -kustannus laskettiin kirjanpitoiltojen yrityskohtaiseen riskiin perustuvan korkoprosentin mukaisesti (ks. luku 4.1). Kaikkien yritysten keskimääräinen korkoprosentti oli noin 5,3 prosenttia, minkä mukainen korkovaatimuskustannus oli vuoden 2012 ennusteessa 673 milj. euroa.

Tarkempi erittely kustannuserien ja myös tuottoerien kehityksestä on sivulla 92.

Kannattavuuskehitys maassa ja tukialueittain

Vuoden 2012 noin 911 milj. euron yrittäjätulon tulisi kattaa yrittäjäper-

heen omasta työstä ja pääomasta aiheutuvat kustannukset. Yrittäjäperheen työtunneista 14,5 euron työtuntihinnalla aiheutuu 1,35 mrd. euron palkkavaatimuskustannus sekä noin 13,4 mrd. euron omasta pääomasta 673 milj. euron korkovaatimuskustannus.

Kannattavuuskerroin 0,45 saadaan, kun yrittäjätulo jaetaan palkka- ja korkovaatimuskustannusten summalla. Yrittäjätulo kattaa palkka- ja korkovaatimuskustannuksesta 45 %. Yrittäjäperheen omalle työtunnille jäi korvausta 6,5 euroa ja omalle pääomalle korkoa 2,4 prosenttia.

Mikäli 911 milj. euron yrittäjätulosta vähennetään täysimääräisenä 1,35 mrd. euron tuntipalkkavaatimus, oman pääoman tuotto prosentti painuu negatiiviseksi, -3 prosentin tasolle.

Kokonaislaskennan maa- ja puutarhatalouden kannattavuuskerroin on ollut vuosittain noin 0,1 yksikköä alhaisempi kuin kannattavuuskirjanpitoluosten mukainen Suomen 42 000 suurimman tilan keskiarvo.

Vakavaraisuuskehitys

Maa- ja puutarhatalouteen sitoutunut kokonaispääoma on 17,7 mrd. euroa tilivuoden 2012 lopussa. Noin 82 % tästä on sitoutunut pitkävaikutteisiin kohteisiin eli viljelysmaahan, koneisiin, rakennuksiin ja salaojituksiin.

Taseen omaisuuserät on arvoitettu käypiin arvoihin eikä investointiavustuksia tai käytettyjä varauksia vähennetä omaisuusarvoista. Investointiavustuksilla hankitusta käyttöomaisuudesta lasketaan poistokustannus ja avustukset jaksotetaan poistojen tahdissa tuloslaskelmasa tuotoiksi.

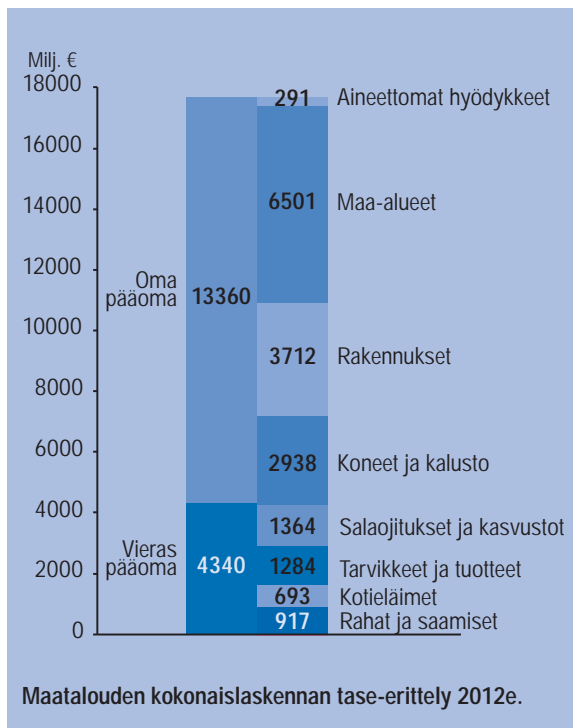
Kokonaispääomasta yrittäjän omaa pääomaa on 13,4 mrd. euroa ja sen osuus yrityksen koko pääomasta oli keskimäärin 75 %, millä tasolla se on ollut koko 2000-luvun. Vierasta pääomaa oli vuoden 2012

lopussa noin 4,3 mrd. euroa. Yrittäjäperheen mahdolliset velat metsätaloudesta, muusta yritystoiminnasta ja yksityistaloudesta eivät sisälly maatalouden velkoihin. Maatalouden velkojen suhde kokonaistuottoon eli suhteellinen velkaisuus on noin 74 %:ia.

Painotusjärjestelmä

Kokonaislaskennassa koko maan tulokset saadaan laskemalla kannattavuuskirjanpitoluokkien tulokset yhteen. Koska koko maassa on maatalousyrityksiä runsaat 60 000 kappaletta, otetaan kunkin 910 kirjanpitoluokkien luvut mukaan kokonaissummaan monta kertaa kullekin kirjanpitoluokalle määrätyn painokertoimen mukaisesti.

Kunkin kirjanpitoluokkien painokerroin kuvaa sitä, kuinka suurta yritysmäärää tila edustaa tuotantosuunnassaan ja tilakokoluokassaan omalla tukialueellaan. Tuotantosuunta ja tilakoko perustuvat EU:n vuonna 2010 käyttöönotettiin standardituotoksiin.

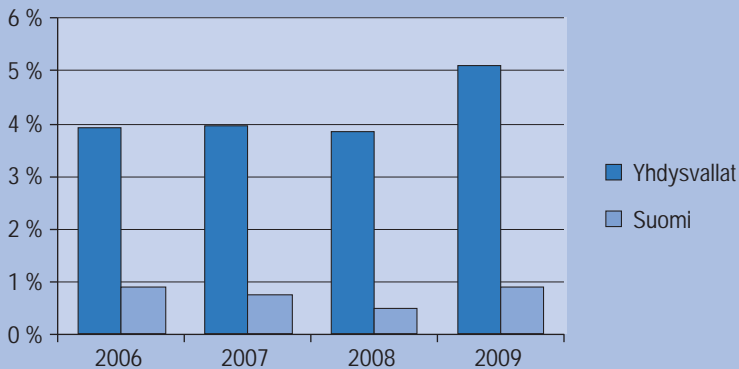
Satovahingot – alivakuutettuja Suomessa?

Sami Myyrä ja Petri Liesivaara

Kesän 2012 kuivuus Yhdysvaltojen keskilännessä aiheutti yhdet historian suurimmat satovahinkovakuutusten korvaukset. Kovin helleaalto viiteenkymmeneen vuoteen johti jonkinasteiseen kuivuuteen kahdella kolmasosalla viljelysalasta. Joka viides eekkeri kärsi ankarasta kuivuudesta. Viljelijöille ei aiheutunut kuitenkaan ylipääsemättömiä taloudellisia vahinkoja, sillä satovakuutusten antama turvaverkko osoittautui kattavaksi.

Yhdysvalloissa perinteet satovahinkojen kattamiselle kaupallisilla säävakuutuksilla ovat pitkät. Ensimmäiset kaupalliset vakuutukset myytiin jo vuonna 1899. Valtion rooli korostui, kun kongressi käynnisti ensimmäisen satovahinkovakuutusjärjestelmän 1930-luvulla. Tarkoituksena oli helpottaa niiden viljelijöiden asemaa, jotka kärsivät pahiten lamasta sekä tuulieroosion haitoista. Aluksi satovahinkovakuutusjärjestelmä oli luonteeltaan kokeellinen, rajoittuen tiettyille alueille ja vain tiettyihin kasveihin. Kaupallinen satovahinkojärjestelmä sai uutta vauhtia 1980-luvulla valtion alkaessa tukea vakuutuksia. Vakuutusmaksutuki oli aluksi 30 % vakuutusten hinnasta. Omavastuuksi määrättiin 35 %. Vakuutusmaksutuen tavoitteena oli saada viljelijät siirtymään kaupallisiin satovahinkovakuutuksiin valtion aikaisemmin tarjoamasta ilmaisesta satovahinkojärjestelmästä.

Vuonna 2009 kasvinviljelyn sadon arvo USA:ssa oli noin 164 mrd. dollaria ja satovahinkovakuutusten vakuutusmaksut noin 8,3 mrd. dollaria. Satovahinkovakuutusten arvo suhteessa tuotannon arvoon oli noin 5 %. Yhdysvaltain liittovaltiolle kasvinviljelyn satovahinkovakuutusjärjestelmän tukemisesta aiheutui noin 7 mrd. dollarin kustannukset. Kustannukset jakautuivat viljelijöille suoraan maksettavaan vakuutusmaksutukeen (5 198 milj. dollaria) sekä hallinnointikuluihin (1 602 milj. dollaria) ja muihin kustannuksiin (239 milj. dollaria). Suomessa vastaavana aikana kasvinviljelyn tuotannon arvo oli noin 398 milj. euroa ja satovahinkovakuutuksiin varattu budjettiraha noin 3,4 milj. euroa. Suomessa vakuutustaso oli siis noin 0,85 % tuotannon arvosta. Kar-

Satovahinkovakuutusten suhde kasvintuotannon arvoon Yhdysvalloissa ja Suomessa. Lähteet: USDA, RMA, FCIC Financial Statements (<http://www.rma.usda.gov/aboutrma/budget/costsoutlays.html>) ja Suomen maatalous- ja maaseutuelinkeinot 2012.

keasti ottaen vakuutustaso on Yhdysvalloissa viisinkertainen suomalaisen vakuutus-tasoon verrattuna. Toki vuosien välillä on vaihtelua, joka johtuu sekä kasvintuotannon arvon muutoksista että vakuutusten myynnistä.

Yhdysvalloissa vuosi 2011 oli ensimmäinen, jolloin maatalouden tuki riskienhallintavälineiden kautta ylitti maatalouden suorien tukien kokonaismäärän. Kehitys näyttää jatkuvan vahvasti tähän suuntaan. Niin senaatin "Agricultural Reform, Food, and Jobs Act of 2012" kuin maatalouskomiteankin "Federal Agriculture Reform and Risk Management Act" leikkaavat suoria tukia ja siirtävät tukien painopistettä satovakuutus-ten suuntaan. Yhdysvaltain maatalouspolitiikka ja sen painoarvo vaikuttaa myös maailman kauppajärjestön, WTO:n, neuvotteluihin ja siten muovaa muualla käytettävissä olevia politiikkainstrumentteja ja tukimalleja. EU:n maatalouspolitiikka onkin seuraamassa Yhdysvalloissa toteutettavaa maatalouspolitiikan muutosta ja maatalouden riskienhallinta on saamassa uutta painoarvoa. EU:ssa ollaan hyväksymässä myös uusien ns. indeksipohjaisten vakuutus tuotteiden käyttö maatalouden satoriskien vakuuttamisessa.

Kanadassa käytössä tulojentasausväline

Myös Yhdysvaltojen pohjoisessa naapurimaassa Kanadassa on käytössä laajoja viljelijöille suunnattuja riskienhallinnan ohjelmia. Tuettujen satovahinkovakuutusten lisäksi Kanadan maataloudessa on käytössä erityinen tulojentasausväline "AgriStability". Ohjelmassa, jonka tavoitteena on tasata viljelijöiden vuosien välistä tulovirtaa, viljelijöiden tuloja verrataan aikaisempiin keskimääräisiin tuloihin. Ohjelman omavastuu on 15 % eli mikäli viljelijän tulot tippuvat yli 15 % edellisvuosien keskiarvotuloihin nähden, he ovat oikeutettuja korvauksiin. Korvauskynnyksen alittavista tulonmenetyksistä viljelijälle korvataan 70 % ja menetysten kasvaessa korvattava määrä lisääntyy.

Kanadan tulojentasausväline tarjoaa suojan tulojen hetkelliseltä tippumiselta tuotantosuunnasta riippumatta. Ohjelma ei tarjoa suojaa, jos tilojen tulot laskevat vuodesta toiseen esimerkiksi kustannusten nousun takia. Kanadassa ohjelmasta saatavien korvausten merkityksen on havaittu olevan merkittävin pienille tiloille.

Kanadan tulontasausväline on nimestään huolimatta enemmän maatalouden tukimuoto kuin tehokkaasti toimiva riskienhallintaväline. Vaikka viljelijät maksavat osallistumisesta ohjelmaan, viljelijöiden saamat korvaukset ylittävät viljelijöiden maksamat ohjelman osallistumismaksut. Kanadassa käytössä oleva tulontasausväline on siis pohjimmiltaan keino maksaa maataloustukea viljelijöille. Käytännössä ohjelman tehokkuus varojen siirtämisessä on kuitenkin melko heikko. Lopulta ohjelma saattaa jopa lisätä maatalojen tulovaihtelua, vaikka tavoitteena onkin tulovaihtelun tasaaminen.

EU:ssa ei ole ollut yhtenäistä politiikkaa satovahinkojen korvaamisesta

Euroopassa tärkeimmät satovahinkoihin varautumisen menetelmät tilalla tapahtuvan oman tuotannonhallinnan jälkeen ovat erilaiset viljelijöiden yhteiset rahastot sekä valtion antamat ad hoc tyyppiset satovahinkokorvaukset. Euroopassa (EU 27) ad hoc -tyyppisiä satovahinkokorvauksia on maksettu keskimäärin 920 milj. euroa vuodessa. Valtion osuus rahastoihin ja katastrofiapuun on yleensä organisoitu erilaisten ohjelmien kautta. Kokonaisrahoitus muodostuu sekä viljelijöiden että valtion osuudesta eli vakuutusmaksutuesta. Tuki kohdistuu usein jälleenvakuuttamiseen, joka hoidetaan

joko suoraan valtioiden toimesta tai yksityisten vakuutusyhtiöiden kautta valtion tukemana.

Eräissä EU-maissa satovahinkovakuutuksia edistetään erityisellä lainsäädännöllä, joka kieltää ad hoc tyyppiset valtion satovahinkokorvaukset. Esimerkiksi Ranskassa, Kreikassa, Espanjassa, Itävallassa, Portugalissa sekä Ruotsissa viljelijöiden ei ole mahdollista saada valtiolta minkään tyyppisiä satovahinkokorvauksia, jos kaupallisia satovahinkovakuutuksia on tarjolla. Romaniassa valtion antamat satovahinkokorvaus on sidottu siihen, että viljelijä on ensin itse vakuutanut yleisimmät satoriskit satovahinkovakuutuksilla.

Kaupalliset satovahinkovakuutukset Euroopassa vuonna 2009.

	Vakuutettu ala 1 000 ha	Vakuutus- maksutuki %
Itävalta	1 054	46
Ranska	3 507	2,4
Italia	976	67
Luxemburg	26	50
Espanja	5 850	41

Lähde: Risk Management and Agricultural Insurance Schemes in Europe. http://ec.europa.eu/dgs/jrc/downloads/jrc_reference_report_2009_09_agri_ins.pdf

Suomessa satovahinkojärjestelmä lakkautetaan. Mitä tilalle?

Perinteinen satovahinkojärjestelmä voi poistua CAP-uudistuksen myötä vuoden 2013 lopussa. Suomi on kuitenkin hakemassa satovahinkojärjestelmälle kahden vuoden jatkoaikaa. Euroopan komissio antoi lokakuussa 2011 lainsäädäntöehdotuksensa Euroopan unionin yhteisestä maatalouspolitiikasta vuoden 2013 jälkeen. Satovahinkojen varalta ehdolla on vakuutustuki. Tämä tarkoittaisi sitä, että vuoden 2014 alusta viljelijät ostaisivat niin halutessaan satovahinkovakuutukset muiden vakuutusten tapaan vakuutustuotteita tarjoavilta vakuutusyhtiöiltä tai muilta finanssitavarataloilta.

Uudessa järjestelmässä julkinen sektori voisi tukea vakuutusten ostamista. Suurimmillaan tuki saisi olla 65 % vakuutustuotteiden hinnasta. Uudet vakuutustuotteet toteutettaisiin julkisen sektorin ja vakuutusyhtiöiden yhteistyönä Public Private Partnership (PPP) periaatteella niin, että julkisen sektorin myötävaikutuksella vakuutus- tuotteista saataisiin markkinakelpoisia.

Lisäksi EU:n komissio antaa lainsäädäntöehdotuksessa jäsenmaille mahdollisuuden ottaa käyttöön Kanadan mallin kaltaisen tulojentasausvälineen. Ohjelman omavastuu on rajattu 30 prosenttiin. Edellisten vuosien tuloista laskettavat keskimääräiset tulot toimisivat ohjelman korvauskynnyksenä. Yli 30 %:n tulonmenetyksistä voitaisiin korvata enintään 70 %.

Tulevaisuuden maatalouden riskienhallintavälineitä suunniteltaessa on otettava huomioon, että kansainväliset sopimukset rajoittavat vakuutusten tukemista. Komission ehdotuksessa tulontasausvälineen pienin sallittu omavastuu, 30 %, ja suurin mahdollinen korvausprosentti, 70 %, ovat maailmankauppajärjestö WTO:n säästöjen mukaisia. Myös vakuutusmaksutuen enimmäismäärä 65 % on WTO sopimuksissa määritelty enimmäismäärä. Näitä korkeampien korvausten ja tukien katsotaan olevan markkinoita vääristävää ja niiden määrää pyritään sopimuksilla rajoittamaan. Toisaalta WTO-säännöksiä rikotaan laajalti. Esimerkiksi Yhdysvaltain seuraava maatalouslaki tulee ilmeisesti pitämään sisällään tuen pienille sadonmenetyksille, jotka jäävät satovahinkovakuutusten omavastuun sisään.

5. MAATALOUS JA YMPÄRISTÖ

5.1. Maatalouden ympäristövaikutukset

Maataloudella on merkittävä rooli ruoantuotannon ohessa monimuotoisuuden ylläpitäjänä sekä maaseutumaiseman ja virkistyspalveluiden tarjoajana. Myönteisten vaikutustensa lisäksi maatalous aiheuttaa kuitenkin myös haitallisia ympäristövaikutuksia, jotka kohdistuvat maaperään, vesistöihin ja ilmakehään.

Kyselytutkimuksen vastausten perusteella suomalaiset kokevat vesistöjen rehevöitymisen ehkäisemisen erityisen tärkeäksi.

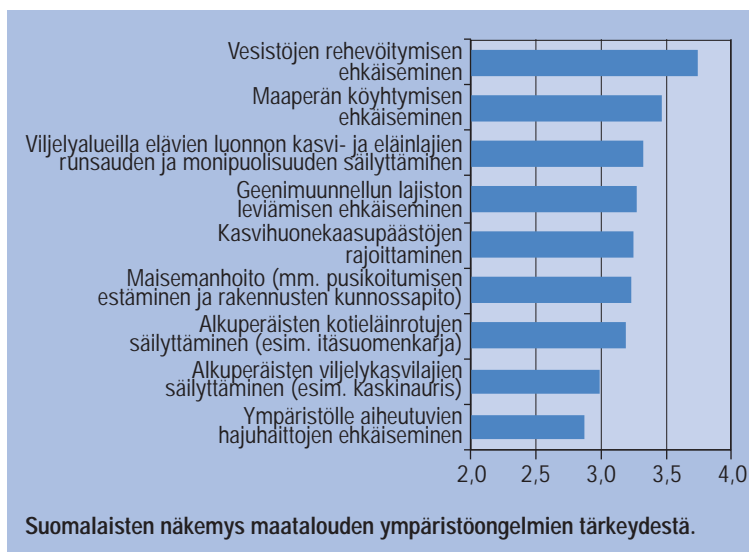
Maaperä

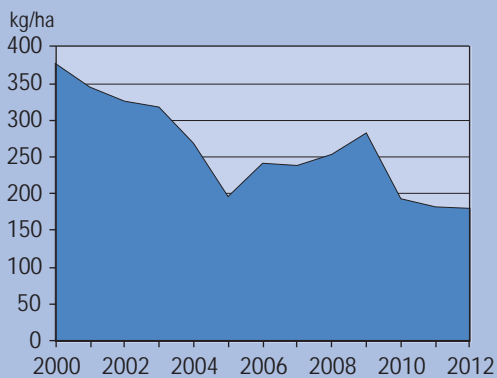
Maaperän laadulla, viljelyominaisuuksilla ja viljelykierrolla on keskeinen merkitys pellon ympäristökuormituksessa. Suomalaisessa viljelymaassa ei ole raskasmetalleja, sen fosforipitoisuus on keskimäärin tyydyttävä, happamuus on lisääntymässä, ja orgaanisen aineksen pitoisuus on laskusuunnassa.

Viljelymaan fosforipitoisuus on sekä peltojen tuottokyvyn että ympäristökuormituksen mittari. Suomessa peltojen fosforipitoisuudet ovat nousseet aina näihin päiviin saakka, vaikka fosforilannoitusta on vähennetty tuntuvasti mm. ympäristötukijärjestelmän lannoiterajoittein. Tällä hetkellä ostolannoitteiden mukana tuleva vuotuinen fosforilisäys on alle 6 kg/ha, joka on vain noin yksi neljäsosa vuoden 1995 määrästä. Karjanlannan mukana pelloille tuleva fosforimäärä (n. 8 kg/ha) on suurempi kuin ostolannoitteiden sisältämä fosforimäärä, eikä siinä ole tapahtunut olennaista pienenemistä EU-jäsenyyden aikana. Tutkimusten mukaan kokonaisfosforilannoitusta (ostolannoitteet + karjanlanta) voitaisiin edelleen jonkin verran vähentää sätotasojen pienentymättä kaikkein fosforiköyhimpiä peltolohkoja lukuun ottamatta. Peltojen fosforitaseen kääntäminen negatiiviseksi on tämänhetkisen tiedon valossa tehokkain keino hillitä vesistöjen fosforikuormitusta pysyvästi.

Maan rakenne vaikuttaa osaltaan peltoviljelyn aiheuttamaan vesistökuormitukseen. Maan tiivistyminen huonontaa

maan vedenläpäisevyyttä sekä lisää ravinteiden pinta-huuhtoutumisen ja eroosion riskiä. Se huonontaa myös kasvien ravinteiden ottoa, mikä alentaa lannoitteiden hyväksikäyttöastetta. Maan vedenläpäisevyyden huonontuessa myös kasvihuonekaasujen vapautuminen voi lisääntyä.

Maanparannuskalkin käyttömäärät (kg/ha). Lähde: Tike.

Suomen pinta-alasta vain noin 7 % on peltomaata. Peltomaan omistussuhteilla on keskeinen vaikutus maan pitkän aikavälin tuotto-ominaisuuteen. Tutkimusten mukaan perusparannuksia tehdään merkittävästi vähemmän vuokrapelloilla kuin viljelijän omistuksessa olevilla pelloilla. Esimerkiksi käytetyn maanparannuskalkin määrä on pellonvuokrauksen lisääntyttyä vähentynyt puoleen siitä, mitä se oli ennen EU-jäsenyyttä. Maanparannuskalkin keskimääräinen käyttömäärä on laskenut alle 200 kg:aan/ha/vuosi, joka ei riitä enää ylläpitämään pellon tuottokykyä.

Maatalouden vesistökuormitus

Ravinteita huuhtoutuu pelloilta ojiin, jokiin, järviin ja meriin, joissa ne aiheuttavat vesistöjen rehevöitymistä. Rehevöityminen ilmenee muun muassa veden samenessena, levien lisääntymisenä sekä kesäisinä sinilevien massaesiintymisinä. Vaikka hehtaarikohtaisia ravinteiden käyttömääriä on saatu vähennettyä merkittävästi, vesien rehevöityminen on jatkunut eikä vesien tilassa ole tapahtunut mittauksin havaittavaa parantumista.

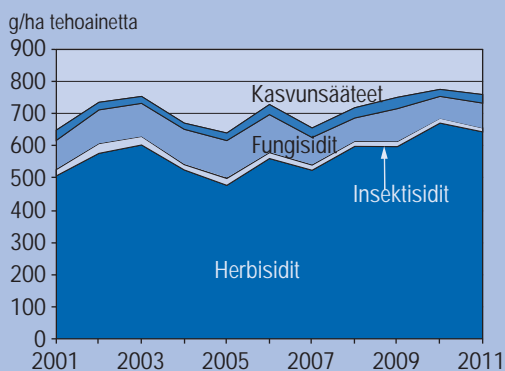
Suomen ympäristökeskuksen arvon mukaan noin 50 % vesistöjen typpikuormituksesta ja 60 % fosfori-

kuormituksesta on peräisin maataloudesta. Suomen maatalouden osuus Itämeren koko ravinnekuormituksesta on 3,8 % fosforista ja 3,7 % typestä. Saaristomeren ja rannikkovesiemme kuormituksesta maatalouden osuus on huomattavasti suurempi.

Vesistökuormitusta aiheuttavat sekä peltoviljely että kotieläintuotanto. Kotieläintuotannon keskittymisen seurauksena lannan tuotanto on monilla paikkakunnilla liian suuri käytettävissä olevaan peltoalaan ja viljeltävien kasvien tarpeisiin nähden. Varsinkin lannan sisältämästä fosforista on tullut ongelmaa.

Torjunta-aineiden käyttö

Torjunta-aineiden käyttömäärät ovat kasvaneet Suomessa koko EU-jäsenyyden ajan. Suurin osa käytetyistä torjunta-aineista on rikkakasvien torjuntaan käytettyjä valmisteita. Tärkein syy rikkakasvien torjunta-aineiden käytön lisääntymiseen on yksipuolisen viljanviljelyn lisääntyminen ja suorakylvön yleistymisen. Lisäksi pienannosaineista on siirrytty käyttämään suurempia annoksia edellyttäviä torjunta-aineita. Silti torjunta-aineiden käyttö Suomessa on edelleen melko maltillista muihin Euroopan maihin verrattuna.

Torjunta-aineiden käyttömäärät (g/ha tehoainetta). Lähde: Tike.

Maatalouden päästöt ilmaan

Ilmastonmuutos asettaa haasteita myös Suomen maataloudelle. Sopeutumiseen tähtäävät toimenpiteet muuttavat lajien ja lajikkeiden voimasuhteita sekä eri viljelykasvien ja -menetelmien suhteellista kannattavuutta. Maatalous vaikuttaa myös itse ilmastonmuutokseen. Maataloussektorin kasvihuonekaasupäästöt ovat noin 9 % maamme kokonaispäästöistä. Ne syntyvät pääasiassa nautaeläinten ruoansulatuksessa sekä turvemaiden orgaanisen aineksen ja kotieläinten lannan hajotessa. Pienempiä päästölähteitä ovat typpilannoitus, peltojen kalkitus ja fossiilisten energialähteiden käyttö maataloudessa. Yhteistä kaikille maatalouden päästöille on se, että niitä on vaikea vähentää vaikuttamatta samalla ratkaisevasti maataloustuotannon määrään.

Päästökaupan ulkopuolisena sektorina Suomen maataloudelle on asetettu tavoitteeksi vähentää kasvihuonekaasupäästöjä 13 prosentilla vuoteen 2020 mennessä vuoden 2005 päästömääriin verrattuna. Ympäristötuen toimenpiteiden avulla turvemaita yritetään saada pois jatkuvasta viljanviljelystä pitkäaikaiseen nurmiviljelyyn. Myös muilla maalajeilla pyritään entistä kevyempiin muokkaustapoihin tai ilman muokkausta tapahtuvaan viljelyyn.

Maatalousympäristön monimuotoisuus

Luonnon biologisella monimuotoisuudella tarkoitetaan lajien runsautta, elinympäristöjen monimuotoisuutta sekä lajien sisäistä perinnöllistä muuntelua. Monimuotoisuuden vähenemistä pidetään vakavana ympäristöongelmana, koska biologinen monimuotoisuus luo perustan elollisen luonnon toiminnalle. Biologinen monimuotoisuus on myös edellytys ekosysteemien kyvylle sopeutua ympäristönmuutoksiin, kuten ilmastonmuutokseen.

Luonnon monimuotoisuuden lisäksi

myös ekosysteemien toiminnan ja niiden tuottamien ekosysteemipalvelujen turvaamista pidetään tärkeänä. Ekosysteemipalvelut ovat ihmisten luonnosta saamia hyötyjä. Ne jaetaan tuotanto-, kulttuuri-, ylläpito- ja säätelypalveluihin. Luonnon monimuotoisuus muodostaa pohjan myös ekosysteemipalveluille.

Maataloustuotanto perustuu luonnon monimuotoisuuden hyödyntämiseen. Vastaavasti monet luonnonvaraiset kasvi- ja eläinlajit ovat vuosisatojen kuluessa sopeutuneet hyödyntämään ihmisen luomia maatalousympäristöjä. Maatalouden biologista monimuotoisuutta lisäävä vaikutus oli suurimmillaan aikana, jolloin karjan rehu tuotettiin niityillä ja luonnonlaitumilla. 1950-luvulla alkanut tilakoon kasvu ja viljelyn panosintensiteetin lisääntyminen sekä tilakohtainen ja alueellinen erikoistuminen ovat heikentäneet maatalousympäristöjen monimuotoisuutta ja lisänneet uhanalaisten lajien ja luontotyyppien lukumäärää.

Joillekin maatalousympäristöjen lajeille maatalouden tuotantomenetelmien muutoksesta ja tehostumisesta seuranneet elinympäristömuutokset ovat olleet liian suuria ja nopeita, eivätkä ne ole pystyneet sopeutumaan muuttuneisiin olosuhteisiin. Erityisesti metsälaitumista, niityistä ja kedoista riippuvainen eliöstö on taantunut ja uhanalaistunut karjanlaidunnuksen ja karjatilojen vähenemisen takia. Luontotyyppien uhanalaisuuden arvioinnin tulosten mukaan luontotyyppien lukumäärästä laskettu uhanalaisten luontotyyppien osuus oli suurin nimenomaan perinnebiotoopeilla, joista 93 % oli uhanalaisia.

Maatalouden ylläpitämissä elinympäristöissä elää kuitenkin edelleen runsaasti luonnonvaraisia kasvi- ja eläinlajeja, jotka hyötyvät maatalouden harjoittamisesta, peltojen avoimuudesta, karjanlaidunnuksesta sekä monista maatalouden ympäristötukeen ja ei-tuotannollisiin investointeihin liitetyistä toimenpiteistä.

Peltoluonnon maisema- ja virkistysarvot

Maaseutu ja kaupunkien maaseutumaiset reuna-alueet peltoineen tarjoavat virkistysympäristön kansalaisille. Maatalousympäristöllä on merkitystä ulkoilukohteena erityisesti niillä paikkakunnilla, joilla maatalousmaan suhteellinen osuus on suuri. Maatalousympäristöä käytetäänkin paljon lähi-virkistykseen etenkin Etelä-Suomessa.

Suomalaisille aikuisille kertyy ulkoilukertoja kodin lähialueilla keskimäärin 170 vuodessa, joista noin 35 % kohdistuu maatalousympäristöön. Tämä tarkoittaa vuosittain yhteensä noin 230 miljoonaa ulkoilukertaa. Maatalousmaata käytetään lähiulkoilun ohella virkistykseen tehtäessä yöpymisen sisältäviä matkoja. Luontomatkoja tehdään keskimäärin kahdeksan vuodessa, ja matkapäiviä kertyy keskimäärin 25. Suosituin kohde on vapaa-ajan asunto. Luontomatkoista noin neljäsosa kohdistuu alueille, joilla harjoitetaan metsätalouden ohella myös maataloutta. Vuosittaisina luontomatkapäivinä tämä tarkoittaa noin 10 miljoonaa matkapäivää maatalousympäristössä.

Jos maaseutumatkailusta toivotaan varteenotettavaa elinkeinoa maaseudulle, tulee maatalousympäristöstä kehittää vetovoimatekijä maaseutumatkailukohteisiin. Tutkimuksissa on osoitettu, että maatalousmaiseman arvostusta nostaa erityisesti laiduntavien eläinten näkyminen maisemassa ja peltoaukeilla sijaitsevien talousrakennusten kunnostaminen. Molemmat maisematekijät ovat yhä harvinaisempia maatalouden tehostuessa ja tuotantomuotojen eriytyessä alueellisesti.

5.2. Maatalouden ympäristö-ohjaus komission maatalouspolitiikan uudistusehdotuksessa

Vuonna 2014 alkavaksi suunnitellun uuden EU-ohjelmakauden maatalouspolitiikan

uudistusehdotukset julkaistiin vuoden 2011 lopulla. Maatalouden ympäristönsuojelun perustason asettavat edelleen ns. täydentävät ehdot, jotka muodostuvat hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimuksista sekä lakisäateisistä hoitovaatimuksista. Ympäristönäkökulmasta keskeisintä ehdotuksessa on maataloustukien nykyistä vahvemman ympäristökytkennän esiintuominen ja tunnustaminen kaikkia eurooppalaisia viljelijöitä velvoittavaksi ns. viherryttämisen kautta. Komissio ehdottaa, että 30 % suorasta tuesta käytetään viherryttämistoimiin, jotka sisältäisivät viljelyn monipuolistamisen, pysyvän nurmen säilyttämisen ja ekologisen alan. Käytännön toimenpiteenä viljelijöiden olisi jätettävä 7 % maatalousmaasta ekologiseksi alaksi ja peltoviljelyä olisi monipuolistettava viljelemällä vähintään kolmea kasvia. Pysyvät nurmialueet tulisi säilyttää siinä laajuudessa kuin niitä oli vuonna 2003. Luomutuotannon katsotaan jo nykyisellään täyttävän viherryttämisen ehdot, jolloin se on oikeutettu viherryttämistukeen ilman edellä lueteltuja toimenpiteitä. Ehdotuksista on jätetty lukuisia määrä kommentteja ja parannusehdotuksia, joita on käsitelty komissiossa ja parlamentissa. Budjettikehyksestä ei päästy yhteisymmärrykseen vuoden 2012 aikana, joten maatalousuudistuksen aloitus siirtyi ainakin vuodelle vuoden 2015 alkuun.

Aiemmat maaseudun kehittämisohjelmista rahoitetut ympäristötukijärjestelmät eivät ole olleet muualla Euroopassa käytössä yhtä kattavasti kuin Suomessa. Tästä syystä tuleva uudistus saattaa vaikuttaa jopa positiivisesti suomalaisen maatalouden kilpailukykyyn, kun kaikki eurooppalaiset viljelijät joutuvat sitoutumaan Suomessa jo käytössä olevien ympäristökuorimitusta vähentävien toimien tapaisiin käytäntöihin. Komission esittämät viherryttämistoimet rajoittaisivat tuotantoa mitä ilmeisimmän eniten juuri EU:n voimaperäisimmillä viljelyalueilla. Toteutuessaan uudistukset saattaisivat myös luoda mahdollisuuden maksaa jonkinasteista ympäristöpe-

rusteista korvausta EU:n yhteisen maatalouspolitiikan ykköspilarista, jolloin varsinaisen maaseudun kehittämissuunnitelman kautta rahoitettava 'oikea ympäristötuki' voitaisiin kohdentaa Suomessakin ympäristöherkimmille viljelyalueille.

5.3. Maatalouden ympäristötuki 2007–2013

Manner-Suomen maaseudun kehittämistä rahoitetaan Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta ja kansallisin varoin seitsemän vuoden aikana julkisilla varoilla yhteensä noin 6,6 mrd. eurolla, josta kolmasosa on EU-rahaa. Ohjelmassa on neljä toimintalinjaa, joista toimintalinja 2 sisältää maatalouden ympäristötuet ja luonnonhaittakorvaukset sekä ei-tuotannollisten investointien ja tuotantoeläinten hyvinvoinnin tuet. Toimintalinjan 2 osuus kokonaisrahoituksesta on noin 2,3 mrd. euroa.

Vuonna 2007 käyttöön otettu kolmas ympäristötukiohjelma on toimenpiteiltään hyvin samankaltainen kuin edellisetkin ohjelmat. Ohjelma koostuu perusteesta, lisätoimenpiteistä ja erityistuista. Perustoimenpiteiden lisäksi A- ja B -tukialueilla vaaditaan lisäksi 1–4 lisätoimenpidettä. C-tukialueella ei lisätoimenpiteitä tarvitse ottaa lainkaan ja enimmäkseen niitä saa valita kaksi. Suosituimpia lisätoimenpiteitä ovat olleet typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveilla, peltojen talvikaikainen kasvipeitteisyys eri muodoissaan sekä ravinnetaseiden laskenta. Ympäristötukeen osallistuvien tilojen lukumäärä laski hieman edellisestä ohjelmakaudesta, mutta ympäristötuen piiriin tuli edelleen yli 95 % peltoalasta.

Maatalouden ympäristötuen keskeinen tavoite on vesistökuormituksen vähentäminen. Suurin osa ympäristötukivaroista käytetäänkin vesiensuojelutoimenpiteiden rahoittamiseen. Ympäristötuen merkitys monimuotoisuuden edistäjänä on kuitenkin sen rahoitusosuutta suurempi, sillä muu-

tamat ensisijaisesti vesiensuojelua hyödyttävät toimenpiteet (kuten pientareet, suojakaistat, suojavyöhykkeet ja kosteikot) ylläpitävät myös monimuotoisuutta.

Ympäristötuen tehokkuutta on pyritty lisäämään uusilla tukitoimenpiteillä. Vuonna 2008 tukeen lisättiin lietelannan sijoittaminen peltoon-, turvepeltojen pitkäaikainen nurmiviljely- ja ravinnekuormituksen tehostettu vähentäminen -toimenpiteet. Vapaaehtoinen luonnonhoitopelto-toimenpide kehitettiin korvaamaan tilatuen kesannointivelvoitteen poistumisesta johtuvia luonto- ja ympäristöarvojen menetyksiä vuonna 2009. Luonnonhoitopeltoja ovat monivuotiset nurmipellot ja monimuotoisuuspellot. Monimuotoisuuspellot jaetaan edelleen riista- ja maisemapeltoihin sekä niittykasvien siemenillä perustettuihin peltoihin. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen (Tike) tietojen mukaan vuonna 2012 luonnonhoitopeltoja oli yhteensä 145 800 ha.

Vuonna 2010 erityistukiin tehtiin seuraavanlaiset muutokset: Monivaikutteisen kosteikon hoitosopimuksen solmiminen tuli mahdolliseksi myös Merenkurkkuun ja Perämereen laskevien jokivesistöjen valuma-alueilla. Pienialaisten (5–30 aarin suuristen) arvokkaiden perinnebiotooppien kohdekohtainen hoitotuki nostettiin 200 euroon vuodessa, kun aiemmin vuotuinen tuki oli 135 €/kohde. Lisäksi erityistukisopimusten hyväksyttävien enimmäiskustannuksia tarkistettiin (VNa 46/2010).

Vuonna 2010 ei-tuotannollisten investointien enimmäistukea monivaikutteisen kosteikon perustamiseen korotettiin 11 500 euroon hehtaarilta ja vaikutus- aluetta laajennettiin Merenkurkkuun ja Perämereen laskevien jokivesistöjen valuma-alueille. Pienissä (0,3–0,5 ha:n) kosteikko-kohteissa investointituki on kiinteä: 3 226 €/kohde. Ei-tuotannollisten investointien tuki arvokkaiden perinnebiotooppien alkuraivaukseen ja aitaamiseen porrastettiin perinnebiotooppien pinta-alan mukaan. Investointituen suuruus on 1 179 €/

ha enintään 3 hehtaarin kohteille, 910 €/ha yli 3 hehtaarin mutta enintään 10 hehtaarin kohteille ja 750 €/ha yli 10 hehtaarin kohteille.

Ei-tuotannollisten investointien tukia monivaikutteisen kosteikon perustamiseen ja arvokkaiden perinnebiotooppien alku-raivaukseen ja aitaamiseen sekä erityistukia monivaikutteisen kosteikon hoitoon ja perinnebiotooppien hoitoon voidaan myöntää myös muille tuensaajille kuin viljelijöille, mikäli he toimivat Leader-toimintatavan mukaisesti.

Syysviljat hyväksyttiin täyttämään ympäristötuen kasvipeitteisyyssehtoa talvikaudesta 2010–2011 lähtien. Joidenkin perustoimenpiteiden vaatimusten (kuten pientareet ja suojakaistat) siirtämisestä täydentäviin ehtoihin on keskusteltu, mutta suuremmat ohjelmamuutokset tapahtuvat vasta seuraavalla ohjelmakaudella vuodesta 2015 alkaen.

Arvioita ympäristötuen vaikutuksista

Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seuranta tutkimuksen (MYTVAS 3) vuonna 2010 julkaistusta väliraportista käy ilmi, että ravinnetaseilla mitattu maatalouden ravinnekuormituspotentiaali on ympäristötukikausien aikana jatkuvasti vähentynyt sekä fosforin että typen osalta ennen kaikkea keinolannoitteiden käytön vähentämisen ansiosta. Ravinnekuormituspotentiaalin väheneminen ei kuitenkaan kaikilta osiltaan ole heijastunut maatalouden vesistökuormitukseen. Typpikuormitus on kasvanut lähes kaikilla mallinuksissa mukana olevalla 22:lla Itämereen laskevalla jokivaluma-alueella. Typpikuormituksen nousuun näyttävät vaikuttavan peltoalan kasvu, kotieläintuotannon keskittyminen eli lantamäärien paikallinen lisääntyminen, lannan pintalevityksen lisääntyminen sekä kotieläinten ruokinnan muuttuminen väkirehuvaltaisemmaksi, mikä puolestaan lisää lannan typpipitoisuutta. Sen sijaan fosforikulkeuma jokien valuma-alue-

elta Itämereen on pienentynyt koko analysoitujen ajanjakson (1985–2006) ajan kaikkialla muualla paitsi Saaristomeren alueella. Ominaisvaikutuksiltaan potentiaalisimmin vesistöjen ravinnekuormitusta vähentävät perustoimenpiteistä peltokasvien lannoitus ja luonnonhoitopellot sekä kasvipeitteisyyteen ja lannoitukseen liittyvät lisätoimenpiteet.

Suurimmat uhat luonnon monimuotoisuudelle aiheutuvat varsinaisen viljelykäytön ulkopuolella olevien avoimien tai puoliavoimien alueiden vähenemisestä. Maatalousluonnon monimuotoisuuden kannalta ominaisvaikuttavuudeltaan parhaimmat toimenpiteet löytyvät erityistukisopimusten joukosta sekä ei-tuotannollisista investoinneista. Pelkät perus- ja lisätoimenpiteet eivät sanottavasti edistä maatalousluonnon monimuotoisuuden säilymistä. Väliraportin yleisenä johtopäätöksenä on, että ympäristötuen tavoitteet, toimenpiteet ja tukitasot pitää enenevässä määrin sovittaa ja räätälöidä alueellisesti, tuotantosuunta- ja tilakohtaisesti, koska maatalousympäristön tila ja yhteiskunnan tarpeet vaihtelevat huomattavasti alueittain.

Luonnonhoitopeltojen ympäristöhyötyjä arvioitiin vuonna 2012 valmistuneessa tutkimuksessa. Tutkimuksen mukaan luonnonhoitotoimenpiteen suosion ja monipuolisuuden ansiosta luonnonhoitopeltojen avulla on mahdollista edistää monimuotoisuutta paremmin kuin kesannointivelvoitteen avulla. Erityisesti niittypellot sekä vanhat niittymäiset nurmet, joiden kasvillisuus koostuu suurelta osin luonnonvaraisista lajeista, lisäävät selvästi luonnon monimuotoisuutta maatalousympäristöissä. Ne eivät kuitenkaan korvaa esimerkiksi perinnebiotoopeja, koska luonnonhoitopelloilla esiintyy vain niukasti harvinaisia kasvilajeja. Lisäksi tällä hetkellä valtaosa luonnonhoitopelloista on samankaltaisia kuin tavanomainen tuotantonurmi tai viherlannoitusnurmi, jolloin luonnonhoitopeltojen ympäristöhyödyt saattavat jäädä vähäisiksi.

5.4. Vesiensuojelun suuntaviivat

Vuonna 2006 annetussa valtioneuvoston periaatepäätöksessä vesiensuojelun suuntaviivoista asetettiin tavoitteeksi maatalouden ravinnekuormituksen vähentäminen vuoteen 2015 mennessä vähintään kolmanneksella vuosien 2001–2005 keskimääräisestä tasosta (fosforin osalta noin 3000 t/vuosi sekä typpikuormituksen osalta noin 30000 t/vuosi). Valtioneuvoston periaatepäätöksen lisäksi EU:n vesiputedirektiivi asettaa vielä tarkemmat vesistöaluekohtaiset laatuavoitteet.

EU:n laajuisen vesiputedirektiivin tavoitteina on estää pinta- ja pohjavesien tilan heikkeneminen sekä taata vesien hyvä kemiallinen ja ekologinen tila viimeistään vuoteen 2015 mennessä, rajoittaa ongelmallisten aineiden pääsyä vesiin sekä vähentää tulvien ja kuivuuden haittoja. Tavoitteisiin pyritään velvoittamalla jäsenmaat huolehtimaan näistä tavoitteista vesistöaluekohtaisesti. Suomi on jaettu kahdeksaan vesienhoitoalueeseen, joille on laadittu yksilöidyt vesienhoitosuunnitelmat.

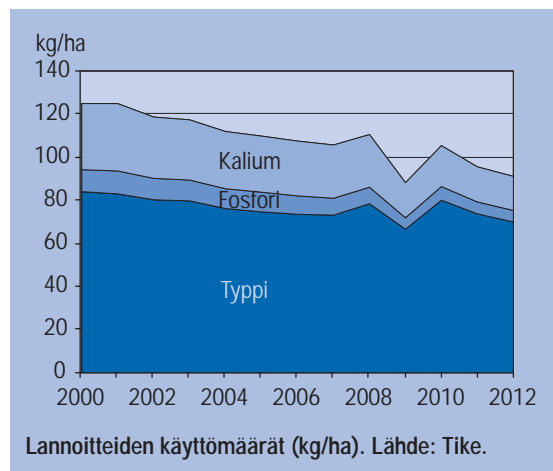
Mitä tavoitteet merkitsevät maataloudelle?

Maatalouden ravinnekuormitus on haja-kuormitusta, joka koostuu yhteensä runsaan miljoonan ominaisuuksiltaan vaihtelevan peruslohkon kuormituksesta. Fysikaalisesti merkittävien ominaisuuksien, kuten kaltevuu-den ja maalajin lisäksi lohkojen vesistökuormitukseen vaikuttavat sääolot sekä viljely- ja maanmuokkauskäytännöt. Vesiputedirektiivin myötä vesien tilaa arvioidaan vertaamalla nykytilaa arvioon luonnontilasta.

Koska lannoituksella on kiistanaton vaikutus maatalouden ravinnekuormitukseen, se on yksi kuormituspotentiaalimittareista. Lannoitteiden myynti viljeltyä hehtaaria kohden on vähentynyt vuosina 1995–2012 ty-

pen osalta 92 kg:sta 70,4 kg:aan ja fosforin osalta 16 kg:sta 5,4 kg:aan. Samalla ajanjaksolla hehtaarisadot eivät ole laskeneet, jolloin ravinnetaseet ovat parantuneet huomattavasti. Ravinnekuormituksen vähentämistavoitteet ja maatalouden kannattavuus huomioon ottaen kehityssuunta on oikea. On kuitenkin muistettava, että hehtaari-kohtainen keskiarvo kätkee sisälleen erilaisia lannoitusmääriä, joiden kuormituspotentiaali on moninkertainen eroosioherkillä lohkoilla. Tietysti riskialueet kuormittavat vesistöjä selvästi keskimääräisiä lukuja enemmän. Kun Suomessa vielä arvioidaan 90 % kuormituksesta syntyvän kasvukauden ulkopuolella, ei ole yhdentekevää mitä lohkolle tapahtuu sadonkorjuun ja kylvön välillä. Myös tässä suhteessa kehityssuunta on ollut oikea, sillä vapaaehtoisen ympäristötukijärjestelmän ja lainsäädännön muutoksen myötä eroosiota vähentävä talviaikainen kasvipeitteisyys on lisääntynyt ja lannan syyslevitys vähentynyt.

Ympäristötuella aikaansaatu kuormituspotentiaalimittareiden vähennys ei riitä maatalouden voimakkaimmin kuormittamilla vesistöalueilla vesistön hyvän tilan saavuttamiseksi vuoteen 2015 mennessä. Erityisesti fosforin osalta maaperä reagoi hitaasti muutoksiin. Tällöin merkittävään vähennykseen vuotuisessa ravinnetasossa eivät heijastu välittömästi kuormitukseen. Osataan tavoitteiden saavuttamista vaikeut-

tavat kotieläintalouden keskittyminen ja kasvava yksikkökoko. Lannan kuljettaminen on kallista, ja levityspäätökset tehdään monesti halvimman menetelmän eduksi ja useimmiten viljelykasvin typpilannoitus-tarpeen perusteella. Tällöin lannasta tulee fosforia kasvien tarpeeseen nähden liikaa, ja kuormituspotentiaali kasvaa. Samalla maatalouden yleinen kannattavuuskehitys asettaa paineita tuotannon tehostamiseen ja yksikkökokojen kasvuun. Uuden uhkan vesistöjen laadulle tuo ilmastonmuutos, jonka on arvioitu lisäävän sademääriä kasvukauden ulkopuolella.

5.5. Uusi ympäristökorvausjärjestelmä käyttöön vuonna 2015

Uutta ympäristökorvausjärjestelmää suunnitellaan parasta aikaa useiden eri työryhmien voimalla. Uudessa järjestelmässä ollaan luopumassa nykyisestä perustuen, lisätoimenpiteiden ja erityistukisopimusten mallista ja siirtymässä lohkokohtaiseen järjestelmään. Uudessa järjestelmässä viljelijä toteuttaisi ns. aloituspaketin mukaan viljelyn ympäristönsuojelun suunnittelun, maan viljavuuden seurannan ja sitoutuisi noudattamaan viljelyssään kasvi- ja maalajikohtaisia taulukkoarvoja typpi- ja fosforilannoituksesta sekä seuraisi ravinteiden käytön tehokkuutta ravinnetaselaskelmien avulla. Tämän lisäksi olisi valittavissa lohko-kohtaisesti toteutettavia ympäristötoimia talvi- ja kesäaikaisesta kasvipeitteisyydestä, luonnon monimuotoisuuden parantamisesta sekä lanta- ja kierrätysravinteiden käytöstä. Erillisiä sopimuksia tehtäisiin yksilöidymmistä ja kohdennetummista ympäristötoimenpiteistä ravinnehuuhtoumien pienentämiseksi, monimuotoisuuden lisäämiseksi ja ilmastopäästöjen vähentämiseksi (esim. suojaväyhykkeet, perinnebiotoopit, alkuperäiseläinrotujen ja kasvilajien säilyttäminen jne.).

Ohjelmaa on valmisteltu siten, että se olisi otettavissa käyttöön vuoden 2014 alussa. Valmisteluun tulleesta vuoden jat-

koajasta huolimatta tavoitteena on saada ohjelma valmiiksi jo syyskuksi 2013, jolloin sen toimeenpanon valmisteluun jäisi enemmän aikaa. Ohjelma lähetetään lausuntokierrokselle kevään 2013 aikana, jonka jälkeen siihen tehdään tarvittavat muutokset. Ohjelman valmistelussa eniten keskustelua on virinnyt vanhoista tutuista aiheista: typpi- ja fosforilannoitusrajat, kotieläinten lannan käyttökelpoisuusprosentit, starttifosforin käyttö viljavuudeltaan hyvillä mailla ja toimenpiteiden kohdentaminen ympäristöherkimmille alueille.

5.6. Puheenaiheita ja tulevaisuuden näkökulmia

Tarjouskilpailut maatalouden ympäristönsuojelussa

Viljelijöiden vapaaehtoiseen osallistumiseen perustuvia tarjouskilpailujärjestelmiä on ehdotettu erääksi vaihtoehdoksi nykyisenlaiselle ympäristötukijärjestelmälle tai sitä täydentämään. Tarjouskilpailu toteutetaan pääsääntöisesti seuraavasti: Yhteiskunta ilmoittaa mitä ympäristöhyötyjä se haluaa edistää ja pyytää viljelijöitä tekemään tarjouksia ympäristöä kohentavista toimenpiteistä. Viljelijät tekevät tarjouksen ja ilmoittavat kuinka suuren korvauksen he vaativat tehtävistä toimenpiteistä. Yhteiskunta järjestää annetut tarjoukset toimenpiteiden tuottaman ympäristöhyödyn ja kustannusten suhteessa ja valitsee ohjelmaan kohteita paremmuusjärestyksessä, kunnes suojelubudjetti tulee käytettyä. Näin budjettirahat tulevat kohdennettua kustannustehokkaasti. MTT:n johdama tutkimus tarjouskilpailujen sovel-lusmahdollisuuksista maatalouden ympäristönsuojelutoimenpiteiden kohdentamisessa valmistui vuonna 2011. Hanke sisälsi myös tarjouskilpailupilotin fosforihuuhtoumaa alentavan kipsin levittämisestä pelloille. Hankkeen tulokset osoittavat, että tarjouskilpailut voitaisiin liittää osaksi EU:n yhteistä maatalouden ympäristöpolitiikkaa.

Kansallinen vieraslajistrategia

Kansallinen vieraslajistrategia valmistui huhtikuussa 2012. Vieraslajit ovat ihmistoiminnan seurauksena levinneitä eliölajeja, joita on kulkeutunut maahamme tahattomasti mm. rautateitse, puisten pakkausten tai laivojen painolastivesien mukana. Osan lajeista ihminen on hyötymistarkoituksessa tuonut puutarhaansa, riistaeläimeksi tai kalankasvatuksen tarpeisiin. Suomeen saapuneista vieraslajeista (vajaa tuhat lajia) suurin osa ei muodostu uhkaksi alkuperäisille lajeille, mutta osan tiedetään aiheuttavan vakavia ekologisia ja taloudellisia haittoja. Uudessa elinympäristössään haitalliset vieraslajit vaikeuttavat alkupeuräisten lajien selviytymistä, levittävät tautteja ja muuttavat elinympäristön rakenteita. Suomessa esiintyy 157 haitallista vieraslajia. Niistä merkittävin osa, yli 100 lajia, on maa- ja metsätalouden vieraslajeja. Erityisen haitallisiksi vieraslajeiksi on määritelty vaarallisten kasvintuhoojien eli niin kutsuttujen karanteenilajien lisäksi kurtturuu-su, rapurutto, jättiputket, espanjansirueta- na sekä minkki. Kansallisen vieraslajistrategian tavoitteena on minimoida Suomessa olevien ja Suomeen mahdollisesti saapuvien haitallisten vieraslajien aiheuttama uhka ja haitta. Haitallisten vieraslajien torjumiseksi on tehokkainta toimia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, sillä pysyvän kannan muodostaneiden vieraslajien hävittäminen on lähes mahdotonta.

Neljäs lajien uhanalaisuusarviointi

Suomen lajien uhanalaisuusarvioinnin 2010 mukaan maassamme on kaiken kaikkiaan noin 45 000 lajia, joista lähes puolet tunnetaan niin hyvin, että niiden uhanalaisuutta pystyttiin arvioimaan. Joka kymmenes laji on uhanalainen. Suurin osa uhanalaisista lajeista elää ensisijaisesti metsissä sekä perinneympäristöissä ja muissa ihmisen muuttamissa ympäristöissä. Hävinneis-

tä lajeista perinneympäristöjen ja muiden ihmisen muuttamien ympäristöjen lajien osuus on suurempi kuin metsälajien.

Lanta, biokaasu ja separointi

Lannasta on tullut ympäristösäädösten kirstymisen myötä usealla tilalla yksikkökoon kasvattamista eniten rajoittava tekijä. MTT:ssä valmistui vuonna 2010 maa- ja metsätalousministeriön rahoittama lantatutkimusohjelma, jossa haettiin ratkaisuja lannasta aiheutuviin ongelmiin. Jos liete-lanta jakeistetaan separaattorilla kiinteään osaan (fosforijae) ja nesteosaan (typpijae), on kasvien ravinnetarpeita paremmin vastaava lannoitus helpompi toteuttaa. Tehokkaat separaattorit ovat kuitenkin kalliita ja vasta erittäin suurilla lantamäärillä kannattavia investointeja. Myös biokaasun tuotanto vaatii tilamittakaavaa suurempia laitoksia ja syöttötariffin tyyppistä tukea olakseen kannattavaa. Oman vaikeutensa lantaongelmaan tuo myös se, että lanta on määritelty EU:n lainsäädännössä jätteeksi, jolloin polttoprosessin savukaasut tulee analysoida ja epäpuhtaudet puhdistaa. Tästä syystä lannan polttaminen ei käytännössä ole taloudellisesti järkevää maatilamittakaavan polttolaitoksissa.

Maatalouden kuormituksesta käytyä muuta keskustelua

Ilmastonmuutoksen hillitsemisestä ja ilmastonmuutokseen sopeutumisesta on keskusteltu maatalouden osalta sään ääri-ilmiöiden innoittamana. Suorakylvön ja pitkäaikaisen nurmiviljelyn lisäksi peltomaan hiilipitoisuutta voitaisiin lisätä sijoittamalla maaperään biohiiltä. Biohiilellä tarkoitetaan puuta tai jotakin muuta korkeassa lämpötilassa hapettomissa tai lähes hapettomissa olosuhteissa hiillettyä biomassaa. Biohiiltä syntyy mm. puuperäisessä biopolttoaineen tuotannossa pyrolyysireaktion sivutuotteena.

Kannattaako rehevöitymisen torjunta Itämerellä?

Lassi Ahlvik

Itämeri on rannikkovaltioidensa ihmisille kallisarvoinen. Meri tarjoaa ihmisille monenlaisia palveluita. Kaikki me valuma-alueella asuvat käytämme Itämerta ilmaisena kaatopaikkana. Toisaalta meri antaa elinkeinon, virkistystä ja hyvinvointia monille meistä. Meren käyttömuodot voivatkin olla ristiriidassa keskenään. Kasvaneesta typen ja fosforin kuormasta johtuva rehevöityminen uhkaa paitsi ainutlaatuisia ja arvokasta meriekosysteemiä, myös niiden ihmisten hyvinvointia, jotka nauttivat meren tarjoamista palveluista.

Itämeren rehevöityminen ylittää valtionraajat. Merta kuormittavat päästöt tulevat yhteensä neljäntoista eri maan alueelta, mikä luo lisähaasteen vesiensuojelulle. Suomi on ollut aktiivinen Itämeren suojelun edistämässä kansainvälisesti. Yhtenä merkittävimmistä virstanpylväistä on yhdeksän rantavaltion vuonna 2007 hyväksymä Itämeren suojelukomission Itämeren suojelun toimintaohjelma (Baltic Sea Action Plan). Toimintaohjelman lähestymiskulma on ekologinen, ja siinä typpi- ja fosforikuormitukselle on asetettu vähennystavoitteet siten, että kukin meren allas tulee olemaan hyvässä tilassa vuoteen 2021 mennessä. Euroopan unioni on meristrategiadirektiivissään asettanut saman tavoitteen kaikille aluevesilleen vuoteen 2020 mennessä.

Kohti kannattavaa ja tehokasta merensuojelua

Ekologisen näkökulman lisäksi meren suojelun vaikutuksia on syytä arvioida myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Itämeren suojelun yhteiskunnallisia ja taloudellisia vaikutuksia tutkittiin Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen koordinoimassa hankkeessa ”Itämeren suojelun kustannusten, hyötyjen ja ohjauskeinojen arviointi”. Keskeinen hankkeessa käytetty työkalu oli kustannus-hyötyanalyysi, jonka avulla voidaan tutkia meren suojelun taloudellista kannattavuutta. Vesiensuojelun kustannukset arvioitiin maataloudessa ja yhdyskuntien jätevedenpuhdistuksessa tehtävien toimenpiteiden perusteella. Tutkimuksessa toimenpiteet suunniteltiin kustannustehokkaasti, eli siten, että haluttu kuormitustavoite saavutetaan pienimmän mahdollisen kustannuksella. Suojelun yhteiskunnallisten hyötyjen arvioimisessa pyrittiin ottamaan huomioon myös ne Itämeren tuottamat palvelut, joiden hinta ei määräydy markkinoilla. Näiden hyötyjen arvioimiseksi hankkeessa toteutettiin kattava arvottamistutkimus kaikissa Itämeren rantavaltioissa.

Tulosten mukaan Itämeren suojelun toimintaohjelman toteuttaminen on ekologisten perusteiden lisäksi myös taloudellisesti kannattavaa, sillä sen hyödyt ylittävät toimenpiteiden kustannukset. Rannikkovaltioiden asukkaiden kokemat hyödyt rehevöitymisen vähentämisestä olivat 3,8 miljardia euroa vuosittain, kun suojeleohjelman toteuttamisen kustannuksiksi arvioitiin 1,5–2,8 miljardia riippuen siitä, miten toimenpiteet jaetaan maiden kesken. Suomalaisten kokema hyöty meren laadun paranemisesta oli 200 miljoonaa euroa vuodessa. Itämeren toimintaohjelman suojelutasosta ei ole näin ollen perusteltua tinkiä, mutta suojelua ei ole myöskään taloudellisesti järkevää lisätä toimintaohjelman asettaman tason yli. Merkittävää on, että kaksi eri lähestymistapaa, ekologinen eli meren toimintakykyiseen ekosysteemiin tähtäävä ja sosio-ekonominen, eli ihmisten hyvinvointiin keskittyvä, antavat hyvin samansuuntaiset suositukset Itämeren suojelulle.

Sen sijaan toimintaohjelman rakennetta tulisi muuttaa, sillä tämänhetkiset maa- ja merialuekohtaiset päästöraajat eivät ole tutkimustulosten mukaan kustannustehokkaita. Kokonaiskustannukset ohjelman toteuttamisesta voidaan vähentää jopa puoleen ilman, että yhdenkään maan kustannustaakka kasvaa merkittävästi. Kustannustehokkaassa ratkaisussa tärkein toimenpide fosforikuorman vähentämiseksi olisi parantaa jätevedenpuhdistuksen tasoa Puolassa, Venäjällä ja Baltian maissa sekä vähentää fosforilannoitusta etenkin niissä maissa, joissa fosforilannoituksen taso on historiallisesti ollut korkea. Typpilannoituksen vähentäminen on koko Itämeren mittakaavassa tärkein typpi-kuormitusta vähentävä toimenpide. Kustannustehokkuus on kannatettava tavoite myös ekologisesta näkökulmasta, sillä se tarkoittaa suojeluun kohdennetun rahamäärän käyttöä niin, että saatu parannus meren tilaan on mahdollisimman suuri.

Suojelu vaatii kansainvälistä yhteistyötä

Vaikka toimintaohjelman toteuttaminen on taloudellisesti kannattavaa koko Itämeren tasolla, hyödyt ja kustannukset jakaantuvat hyvin epätasaisesti eri talouden sektoreiden, valuma-alueiden ja rannikkovaltioiden kesken. Maakohtaiset hyödyt ja kustannukset on esitetty taulukossa. Baltian maille, Puolalle ja Tanskalle toimintaohjelman toteuttaminen ei näyttäydä taloudellisesti kannattavana. Tiivis Itämeren valtioiden yhteistyö on välttämätöntä, jotta sopimusten toteuttaminen on mahdollista ja meren tilassa saavutetaan todellisia parannuksia. Kansainvälisessä vesipolitiikassa on nyt jo käytössä mekanismeja, joilla kustannustaakkaa voidaan tasata maiden välillä ja suojelu saadaan kannattavaksi. Näitä mekanismeja ovat esimerkiksi Euroopan Unionin rakenne- ja koheesiorahastot, joilla tuetaan Baltian maissa ja Puolassa tehtäviä investointeja jätevedenpuhdistukseen. Toisena esimerkkinä ovat maiden väliset yhteistyöprojektit, esimerkkinä vuonna 2005 valmistunut Pietarin lounainen puhdistamo, jota olivat osin rahoittamassa Suomi, Ruotsi ja EU. Näitä käytäntöjä on syytä jatkaa, ja on etsittävä myös muita tapoja vesiensuojelun kustannusten reiluun jakamiseen.

Itämeren suojelun taloudellisen tarkasteluun liittyy paljon epävarmuuksia, mutta pääviesti on selvä. Tutkimus antaa vahvan taloudellisen perustelun sille, että Itämeren suojelua on syytä jatkaa toimintaohjelman tavoitteiden mukaisesti. Näiden tavoitteiden saavuttamatta jättäminen aiheuttaa huomattavia yhteiskunnallisia tappioita. Toimiva meriekosysteemi, jonka tuottamasta hyvinvoinnista myös tulevat sukupolvet voivat nauttia, voidaan turvata ainoastaan vähentämällä ravinnekuormitus kestävälle tasolle.

Itämeren suojelun toimintaohjelman toteuttamisen kustannukset ja hyödyt maittain, kun toimenpiteet on suunniteltu kustannustehokkaasti.

Maa	Hyödyt milj. €/vuosi	Kustannukset milj. €/vuosi	Nettohyödyt milj. €/vuosi
Ruotsi	838	211	627
Suomi	201	52	149
Venäjä	473	106	367
Viro	17	36	-19
Latvia	7	55	-48
Liettua	16	83	-67
Puola	211	580	-369
Saksa	1 870	99	1 771
Tanska	205	267	-62
Yhteensä	3 838	1 489	2 587

6. SUOMEN MAASEUDUN SOSIO-EKONOMINEN KEHITYS

Maaseutu on viimeisten vuosikymmenien aikana käynyt läpi lukuisia muutoksia. Alueellisen työnjaon muutokset ovat vaikuttaneet koko maamme alueelliseen erilaistumiseen ja myös maaseudun sisäiseen erilaistumiseen. Maatalouden rakennemuutoksen aiheuttama maatilojen määrän sekä alkutuotannon työpaikkojen jatkuva aleneminen on korostanut maaseudun muiden elinkeinojen merkitystä työllistäjänä. Rakennemuutoksen voimakkain vaihe oli ohitettu 1970-luvun loppuun mennessä. EU-jäsenyyden jälkeen maatalouden alueellinen keskittyminen on jatkunut. Ilmiö on yleinen kaikissa kehittyneissä maissa.

Eurooppalaisessa vertailussa Suomi erottuu harvan asutuksen maana, jonka eteläisessä osassa on pieni kaupunkimaisen asutuksen vyöhyke. Vain pääkaupunkiseutu sijoittuu EuroStatin tai OECD:n kaupunki-maaseutu -luokittelussa kaupunkimaisimpaan luokkaan. Alhaisen väestötiheyden lisäksi Suomea kuvaa muihin Euroopan maihin nähden suuri maaseutumaisten alueiden osuus ja pitkät etäisyydet suhteellisen pienien kaupunkien välillä. Poikkeuksellista moniin muihin keskimäärin harvaan asuttuihin maihin verrattuna on se, että lähes koko maa on asuttu ja syrjäinenkin maaseutu on elinvoimaista.

Maaseutualueiden kolmijako

OECD:n maaseutuluokituksen perusteella 400 kuntaa Suomen 432 kunnasta määriteltiin vuonna 2002 maaseutukunniksi sillä perusteella, että näissä kunnissa väkitiheys oli alle 150 asukasta neliökilometriä kohden. Eurooppalaisessa vertailussa Suomi sijoittuu viiden kärkeen niin maaseudun osuudella kokonaispinta-alasta, kokonaisväkiluvusta kuin kokonaisbruttokansantuotteesta.

Suomen laajalle maaseutualueelle ominaisten erojen ja erityispiirteiden jäsentämiseksi on kehitetty erilaisia maaseututyyppejä kuvaava maaseutualueiden kolmijako, joka on Suomen maaseutupoliitikassa yleisesti käytetty kuntatyypittely. Tyypitys perustuu monivaiheiseen menetelmään, jossa vaikuttavia tekijöitä ovat muun muassa kuntien maaseutumaisuutta kuvaavat muuttujat, työssäkäyntialueet sekä aluerakennetta, elinkeinorakennetta, maatilataloutta ja kehitysongelmia kuvaavat muuttujat. Kolmea maaseututyyppiä voidaan luonnehtia seuraavasti:

Kaupunkien läheisellä maaseudulla on parhaat kehittymisedellytykset. Asukkailla on mahdollisuus käydä työssä lähikaupungeissa. Maatalous- ja muilla yrittäjillä on monipuoliset lähimarkkinat. Aluetyyppi sijoittuu erityisesti Etelä- ja Länsi-Suomeen, joissa on parhaat edellytykset maataloudelle ja maaseudun elinkeinorakenteen monipuolistamiselle. Monet tämän alueen kunnista ovat muuttovoittoalueita. Etenkin lapsiperheet suosivat tätä aluetyyppiä. Muuttovoiton ansiosta monet kaupunkien läheisen maaseudun kunnat, joukossa myös pieniä kaupungeja, pystyvät monipuolistamaan palvelujaan ja tekemään investointeja, mutta säilyttävät silti taloudellisen liikkumavaransa. Hyvinvointi on maan parasta tasoa.

Ydinmaaseutu on vahvaa alkutuotannon aluetta. Paikoittain siellä on myös teollisuuden toimialakeskittymiä sekä erikoistuneen alkutuotannon keskittymiä, kuten sika-, siipikarja- ja turkistaloutta sekä kasvi-huonetuotantoa. Ydinmaaseudun läheisyydessä on useita keskisuuria keskuksia. Alueen kuntakeskukset ovat toiminnoiltaan monipuolisia ja useimmat kylät ovat elinvoimaisia. Ydinmaaseudun kunnat sijaitsevat erityisesti Etelä- ja Länsi-Suomessa.

Harvaan asuttu maaseutu on aluekehittämisen kannalta haasteellisinta aluetta. Sosio-ekonomista kehitystä uhkaa usein noidankehä, jossa nuoret muuttavat pois, palvelut katoavat, maatalous vähenee, uudet työpaikat eivät riitä korvaamaan perinteisten työpaikkojen poistumaa, vanhusväestön määrä lisääntyy ja kuntien taloudellinen kantokyky heikkenee. Kasvukauden lyhyys ja luonnon asettamat muut reunaehdot rajoittavat alkutuotannon kehittämisedellytyksiä. Valtaosa harvaan asutun maaseudun kunnista sijaitsee Itä- ja Pohjois-Suomessa.

Kuntapohjainen aluejako

Vuoden 2006 maaseudun kolmijako -luokituksessa Suomen 432 kuntaa jakautuivat seuraavasti: 58 kaupunkikuntaa, 89 kaupunkien läheistä kuntaa, 142 ydinmaaseudun kuntaa ja 143 harvaan asutun maaseudun kuntaa. Ydin- ja harvaan asutun maaseudun kunnissa asui yli 1,3 miljoonaa suomalaista. Luokituksen mukaan 374 kuntaa määriteltiin maaseutukunniksi vuonna 2005. Maaseutukuntien osuus koko maan väestöstä oli 42 % ja koko maan pinta-alasta 94 %.

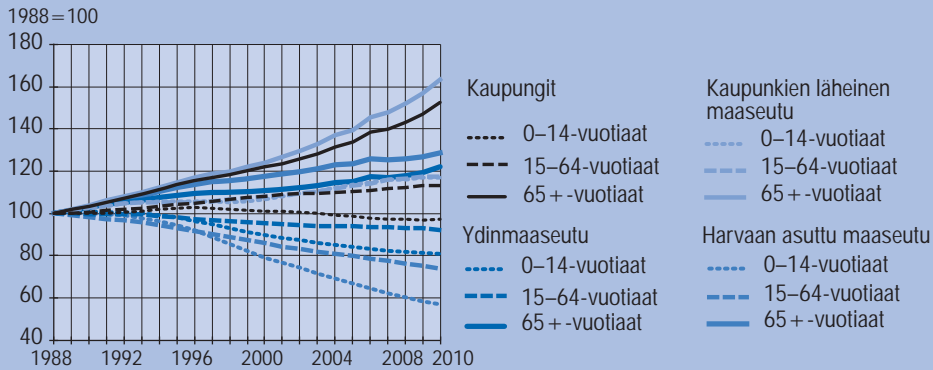
Vuoden 2006 tyypittelyn jälkeen kuntarakennemuutos on jatkunut: nyt käytettävän, vuoden 2010 kuntajaon mukainen kuntien lukumäärä oli 342, ja vuoden 2013 alussa kuntia oli enää 320. Kuntaliitosten kohdalla tyypittelyä päivitetään yleisesti siten, että uusi kuntaliittymä saa uuden maaseutuluokituksen sen perusteella, mikä oli kuntaliittymän ”entisistä” kunnista väkimmämmän kunnan maaseututyypin ennen kuntaliitosta. Yksittäinen kunta voi kuulua ainoastaan yhteen maaseudun kolmijakon mukaiseen maaseututyypin, joten tyypittelyn alueellinen tarkkuusaste heikkenee kuntaliitosten myötä. Kuntien yhdistyminen paikoin lähes maakunnan käsittäviksi alueiksi, on vähentänyt kuntapohjaisen aluejaon tehokkuutta alueellisen vaihtelun kuvaajana.

Väestö, asutuksen rakenteet ja maankäyttö

Maamme ominaispiirteitä ovat alhainen väestötiheys, korkea maaseutualueiden osuus ja pitkät etäisyydet kaupunkien välillä. Poikkeuksellista moniin muihin keskimäärin harvaan asuttuihin maihin verrattuna on se, että lähes koko maa on asuttu. Pysyvän asutuksen keskittymisestä huolimatta asuttu alue on Suomessa laajentunut viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana. Kun asutuissa neliökilometriruuduissa otetaan huomioon myös vapaa-ajan asutus, on asuttujen alueiden määrä kasvanut vuoden 1980 jälkeen yli kymmenellä prosentilla. Vakituisesti asuttujen ruutujen määrä on viimeisen 30 vuoden aikana vähentynyt kokonaisuudessaan vain muutaman prosentin huolimatta asukasmäärän alenemisesta väestötappioalueilla.

Viime vuosikymmeninä väestö on keskittynyt asutuskeskuksiin ja eteläiseen Suomeen sekä maakuntakeskuksiin tai niiden lähialueille. Kuntien sisällä keskittyminen on tapahtunut ensin siirtymisenä haja-asutusalueilta kyliin ja sittemmin kirkonkyliin. Voimakkaimmin ovat kasvaneet yli 100 000 asukkaan taajamat ja seuraavaksi eniten 10 000–100 000 asukkaan taajamat. Kasvunopeus on ollut suuri myös alle 1000 asukkaan taajamissa, mikä kuvaa väestön keskittymistä kuntien sisällä kuntakeskuksiin. Erityisesti harvaan asutut alueet ovat olleet väestöään menettäviä.

Alueen väestön ikärakenne on keskeinen tekijä aluekehittämisen ja -kehityksen kannalta. Esimerkiksi palvelut ja infrastruktuuri sekä elinkeinojen edistäminen vaativat eri alueilla erilaisia ratkaisuja väestön perusoikeuksiin kuuluvien hyvinvointipalveluiden takaamiseksi. *Yleistäen sanottuna alueellinen väestökehitys on noudatellut linjaa, jossa kaupungit kasvavat ja vanhenevat mutta harvaan asuttu maaseutu menettää väestöään ja vanhenee.* Huomion arvoista on, että kaupunkien läheisellä maaseudulla sekä lasten ja

Väestön jakautuminen ikäryhmittäin kuntatyyppin perusteella vuosina 1988–2010 (raaka-aineiston lähde: Tilastokeskuksen Maaseutuindikaattorit).

työikäisen väestön että ikääntyvien määrä on kasvussa. Kaupunkien läheisen maaseudun tilanne eroakin selvästi ydin- ja harvaan asutun maaseudun tilanteesta. Alle 15-vuotiaiden määrä on kasvanut vain kaupunkien läheisellä maaseudulla. Osaksi tämä on seurausta kaupunkien toiminnallisen alueen kasvamisesta niiden hallinnollisten rajojen ylitse. Kaupunkien kehittymistä kuvaavissa tutkimuksissa on usein havaittu perheiden ikävaiheesta johtuvaa siirtymistä toiminnallisen kaupunkialueen sisällä. Lapset pyritään kasvattamaan keskustojen ulkopuolella, joten kaupunkien läheinen maaseutu on houkutteleva vaihtoehto. Harvaan asutulla maaseudulla sen sijaan vähenevät kaikki muut ikäluokat paitsi yli 65 vuotta täyttäneet.

Yli 75-vuotiaiden osuus kasvaa nopeasti vuoden 2020 jälkeen kaikissa kuntatyypeissä. Pääkaupunkiseudulla työikäisen väestön osuus pienenee hieman muita alueita vähemmän maahanmuuton ansiosta, mutta yli 75-vuotiaiden määrä kasvaa samaan aikaan jopa maaseutualueita enemmän. Suurista ikäluokista aiheutuu pariksi vuosikymmeneksi ”piikki”, joka tasaantuu pienempien ikäluokkien tullessa eläkeikään. Ikääntyvä väestö on sekä yhä hyvätuloisempaa että -kuntoisempaa, ja sillä on merkittävää osaamista ja kokemusta. Ikääntymispiikin vaikutukset riippuvat paljon siitä,

miten työelämä, asuinympäristö ja palvelut kehittyvät ja kykenevät osaltaan huomioimaan ikääntyvän väestön määrän kasvun seurauksia.

Asutusrakenne ja maankäyttö

Maaseutubarometri (2011) osoitti, että valtaosa suomalaisista vastustaa asutuksen tiivistämistä tai eheyttämistä. Maaseutualueiden merkityksen ennakoidaan lisääntyvän tulevaisuudessa sekä yritystoiminnan alueina että pysyvän tai vapaa-ajan asumisen ympäristönä. Molemmat edellyttävät toimivaa infrastruktuuria. Suomalaiset ovat aiempaa useammin maaseudulla asumisen vuoksi. Asuminen voi olla pysyvää tai osaaikaisena, yhä useammin monipaikkaista. Väljä asuminen on maassamme merkittävä koetun hyvinvoinnin lähde. Tila ei ole Suomessa niukka hyödyke, ellei sen hyödyntämistä, kuten esimerkiksi maankäyttöä ja väljän rakentamisen mahdollisuuksia, erityisesti rajoiteta.

Alueiden käytön linjausten tulee maaseudulla olla sellaisia, että ne mahdollistavat asumisratkaisujen ja elinkeinojen uusiutumiskyvyn ylläpitämisen, kaiken potentiaalinen hyödyntämisen, ympäristön- ja luonnonsuojelunäkökohdat sekä maaseudun alueellisten ja kulttuuristen erityispiirteiden kunnioittamisen. Syrjäiset maaseutu-

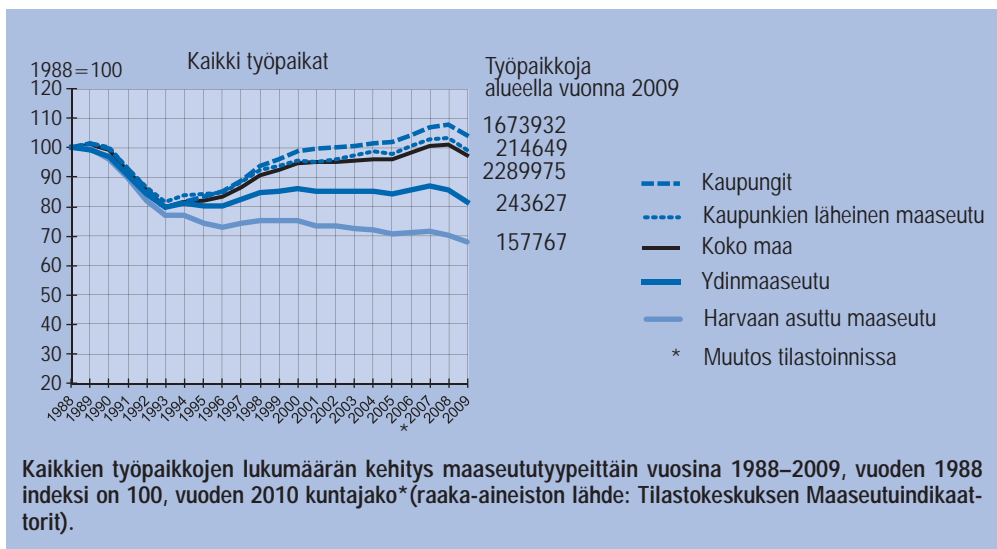
alueet edellyttävät muusta maasta poikkeavia ratkaisuja infra- ja palvelurakenteita muutettaessa. Harvaan asutun maaseudun erityis- ja ominaispiirteitä on alueiden käytön linjauksissa tarpeen tarkastella erikseen palvelujen, asumisen, yritystoiminnan ja demokraattisen kansalaistoiminnan osalta.

Työpaikat, työvoima ja niiden alueellinen jakautuminen

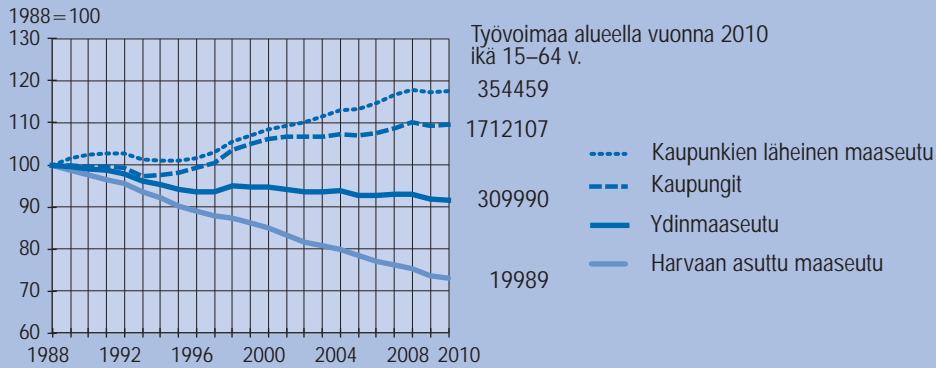
Työpaikkojen lukumäärän kehitys on ollut vahvinta kaupunkikunnissa ja kaupunkien läheisissä maaseutukunnissa. Näiden kuntatyyppien kehitys on eronnut ydinmaaseudun ja erityisesti harvaan asutun maaseudun kuntien vastaavasta kehityksestä. 1990-luvun alun lama vaikutti työpaikkojen lukumäärän laskuun koko maassa. Aiemmin, 1980-luvun lopusta 1990-luvun ensimmäisille vuosille, kehitys työpaikkojen lukumäärissä oli hyvin samankaltaista kuntatyyppien välillä, mutta tämän jälkeen voimakasta alueellista polarisoitumista on tapahtunut. Taantuman alettua kehitys näyttää jälleen kohtelevan kuntatyyppiä samankaltaisesti.

Työvoiman määrä on lisääntynyt suhteellisesti eniten kaupunkien läheisellä maaseudulla ja kaupungeissa. Ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla työvoiman määrä on vähentynyt, viimeksi mainitulla eniten. Harvaan asutulla maaseudulla on myös absoluuttisesti vähän työvoimaa. Kaupunkien läheisen maaseudun työvoima ylitti ydinmaaseudun työvoiman määrän vuonna 2000.

Työpaikkaomavaraisuusasteella mitattuna kaupunkikunnat ovat selkeästi muita omavaraisimpia. Kaupunkien läheisellä maaseudulla työpaikkaomavaraisuusaste on alhaisempaa kuin muissa kuntatyypeissä, ja työpaikkaomavaraisuusaste on siellä laskenut. Kaupunkien läheinen maaseutu on monella mittarilla mitattuna maan hyvinvoivinta aluetta. Työssäkäynti oman kunnan ulkopuolella tuottaa ”asumisen maaseutua”, jossa asuminen ja työpaikka erkanevat ajallisesti ja alueellisesti. Asukasta kohden laskettu tulotaso ja siten myös asukasta kohden laskettu kunnallisverotulotaso voivat samoilla alueilla olla huomattavan korkeita; töissä käydään muualla, mutta verotulot maksetaan maaseudulle.

* Tässä ja muissa työpaikkojen määrää esittämissä kuvissa ennen vuotta 2007 työpaikat perustuvat TOL2002 luokitukseen ja vuodesta 2007 alkaen TOL2008 luokitukseen.

Työvoiman lukumäärän kehitys maaseututyypeittäin vuosina 1988–2010 koko maassa, vuoden 1988 indeksi on 100, vuoden 2010 kuntajako (raaka-aineiston lähde: Tilastokeskuksen Maaseutuindikaattorit)

Asukasta kohden laskettu alueellinen BKT voi olla pieni. Tällöin maaseudun yritysten ja kotitalouksien kulutus kohdentuu ainakin jossain määrin muualle kuin kotiseudulle.

Elinkeinorakenne ja tuotanto

Suomessa maatalouden rakennemuutos on ollut voimakasta. Alan tuottavuus on kasvanut ja työpaikkojen ja maatilojen lukumäärä laskenut paljon. Tämän myötä alkutuotannon työpaikkojen osuus kaikista työpaikoista on maaseudullakin monin paikoin enää marginaalinen, ja etenkin palvelusektorin merkitys on kasvanut. Maatalouden suhteellinen merkitys on joissakin seutukunnissa voinut silti kasvaa, jos muut toimialat ovat olleet voimakkaasti väheneviä.

Toimialojen kehitys

Keskeinen viesti on, että alkutuotannon työpaikkojen lukumäärä on laskenut kaikilla maaseututyypeillä samalla tavoin. Kaupunkien läheisellä maaseudulla työpaikkojen lukumäärän kehitys on kuitenkin ollut sekä jalostus- että etenkin yksityisellä palvelusektorilla myönteisempää kuin ydin- ja varsinkin harvaan asutulla maaseudulla.

Suomen lähihistoriassa on koettu voi-

makas käänne maatalouden ja maatilojen lukumäärän kehityksessä. Sotien jälkeisen asutustoiminnan päätyttyä 1960-luvun alussa maatilamäärä oli yli 300 000. Tilojen määrä on nopeasti vähentynyt, EU:hun liittyessä jäljellä oli enää noin 100 000 aktiivimaatila. EU-aikanakin tilojen lukumäärä on laskenut: vuonna 2010 tukea saaneita tiloja oli noin 61 000. Rakennkekehitys ei silti ole ollut täysin samanlaista kaikkialla Suomessa.

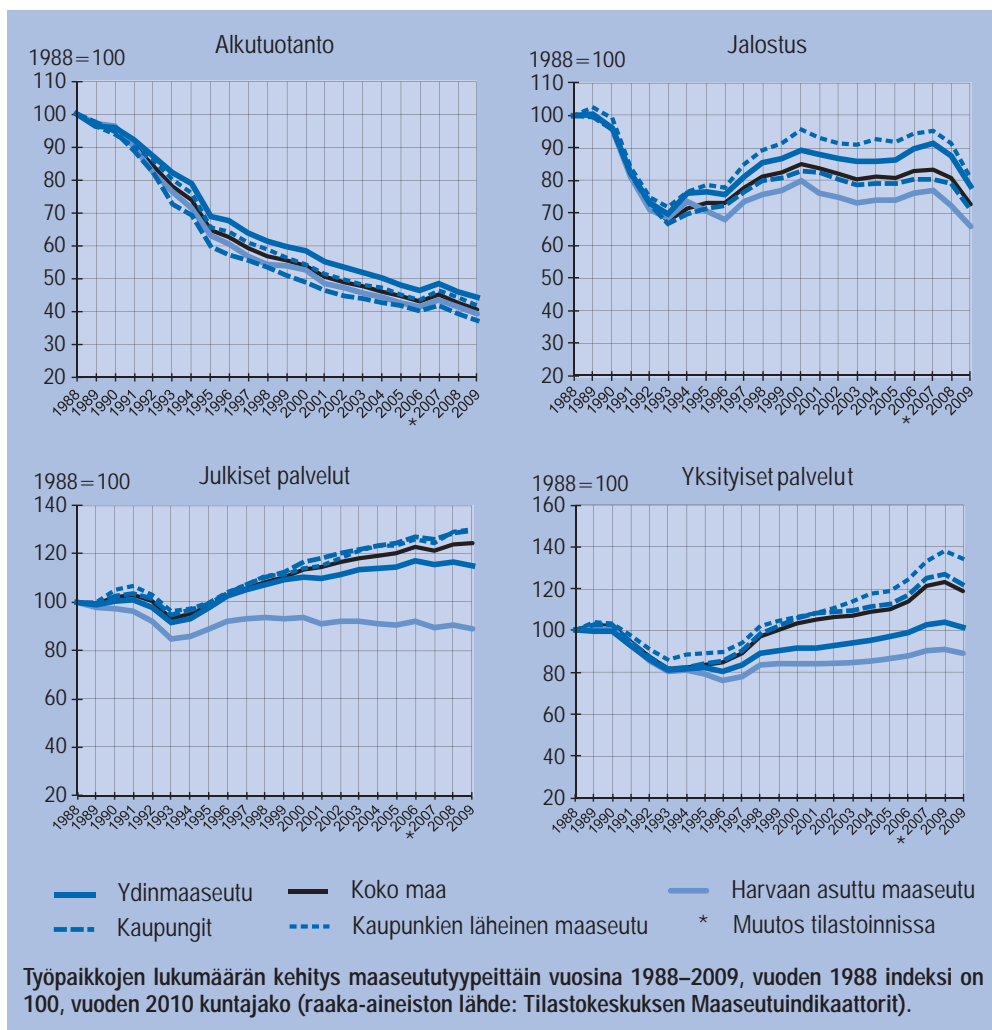
Maatalouden rakennemuutos on viimeisten vuosikymmenten aikana koetellut erityisesti harvaan asutun Itä- ja Pohjois-Suomen muuta maata lypsykarjavaltaisempaa maataloutta. Maatalous keskittyy yhä enemmän ja yhä harvemmille alueille viljatilavaltaiseen eteläiseen ja läntiseen Suomeen; alueille, joille väestö ja taloudellinen toiminta myös keskittyvät. Maatilojen lukumäärän lasku on ollut suurta harvaan asutuilla maaseutualueilla Itä- ja Pohjois-Suomessa, missä luontaiset edellytykset alkutuotannon harjoittamiselle ovat usein huonommat kuin ydin- ja kaupunkien läheisellä maaseudulla.

Tilastokeskuksen maaseutuindikaattorit-tietokannan mukaan alkutuotannon työpaikkojen osuus koko maan työpaikoista vuonna 2009, oli noin 3,9 % ja vuoden 2010 kuntajaon mukaisessa kolmijaossa kaikista maaseutualueiden työ-

paikoista alkutuotantoon kuului 10,7 %. Alkutuotannon työpaikkoja oli noin 84 300. Vastaavat osuudet vuonna 1988 olivat 8,8 % ja 21,2 %. Alkutuotannon työpaikkoja oli lähes 207 000. Eri maaseututyypin välillä maatalouden merkitys työllistäjänä vaihtelee huomattavasti siten, että kaupunkien läheisellä maaseudulla maatalouden työllistää suhteellisesti muita maaseutualueita huomattavasti vähemmän. Kaikkiaan maatalouden merkitys työllistäjänä pienenee jatkuvasti. Alkutuotannon työpaikat ovat jatkuvasti vähentyneet, eikä suhteellisessa kehityksessä ole suuria eroja eri maaseututyypin välillä. Arvonlisäys

on vaihdellut huomattavasti työpaikkoja enemmän.

Alkutuotannon osuus työpaikoista on selkeästi suurempi verrattuna sen osuuteen kokonaistuotannosta. Vuonna 2010 maa- ja puutarhatalouden osuus maamme kaikkien toimialojen yhteenlasketusta arvonlisäyksestä oli noin kaksi prosenttia. Osuus on ajan kuluessa pienentynyt selvästi, koska tuotannon kasvu muilla sektoreilla on ollut alkutuotantoa nopeampaa. Asiaan vaikuttaa myös se, että suuri osa maatalouksien kokonaistuotosta tulee muualta kuin maataloudesta. Muiden toimien kuin maatalouden merkitys tulonlähteenä on ajan

kuluessa kasvanut. Maatilatalouden tulojen osuus maatilojen kokonaistuloista oli keskimäärin 41 % vuonna 2008. Maataloustulojen osuus kokonaistuloista on merkittävän harvaan asutulla maaseudulla ja pienin kaupunkien läheisellä maaseudulla.

Jalostuksen työpaikat ovat lisääntyneet suhteellisesti eniten kaupunkien läheisellä maaseudulla ja toiseksi eniten ydinmaaseudulla. Harvaan asuttu maaseutu on jäänyt jälkeen muita aluetyyppejä. Arvonlisäyksellä mitattuna jalostus on erityisesti kaupunkien toimiala. Maaseututyypeistä on ydinmaaseudulla toimialan arvonlisäys suurinta ja vähäisintä harvaan asutulla maaseudulla. Arvonlisäyksen suhteellinen kehitys on viime vuosina ollut hyvin samankaltaista ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla, tosin volyymit ovat viimeksi mainitussa aluetyypissä pienemmät. *Elintarviketeollisuus* työllistää noin 38 000 henkilöä. Työllisten osuus koko maan työllisistä (1,5 %) vastaa alan osuutta BKT:stä. Elintarviketeollisuuden työpaikoista lähes neljännes sijaitsee Uudellamaalla, mutta siellä alan suhteellinen osuus kaikista työpaikoista jää silti varsin pieneksi. Varsinais-Suomessa, Pirkanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla on kussakin noin 10 % koko maan elintarviketeollisuuden työllisistä. Suhteellisesti eniten elintarviketeollisuus työllistää Etelä-Pohjanmaalla, 3,6 % alueen työllisistä. Kanta-Hämeessä ja Keski-Pohjanmaalla elintarviketeollisuuden työllisten osuus on noin 2,5 % alueen työllisistä.

Julkisten palvelujen työpaikat ovat lisääntyneet keskimääräistä enemmän kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla. Harvaan asutulla maaseudulla kehitys on ollut täysin muista maaseututyypeistä poikkeavaa. Myös arvonlisäyksessä harvaan asuttu maaseutu jää toimialalla jälkeen muista maaseututyypeistä. Toimiala kehittyy erityisesti kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla. Yksityisten palvelujen työpaikat ovat lisääntyneet erityisesti kaupunkien läheisellä maaseudulla ja kaupungeissa, mutta varsinkin harvaan

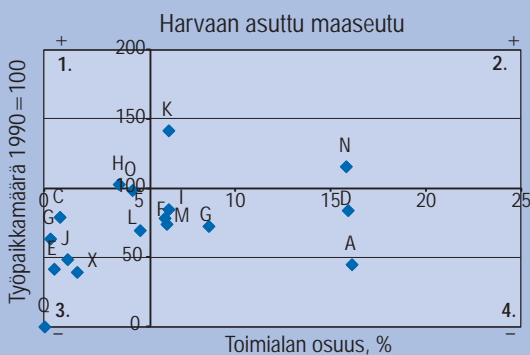
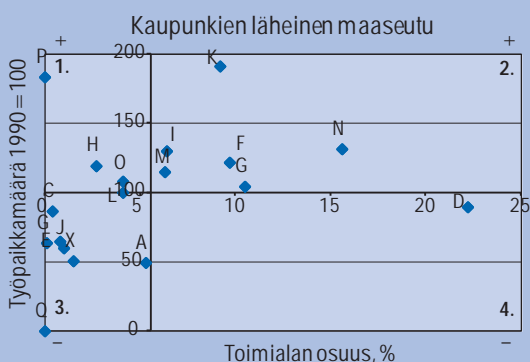
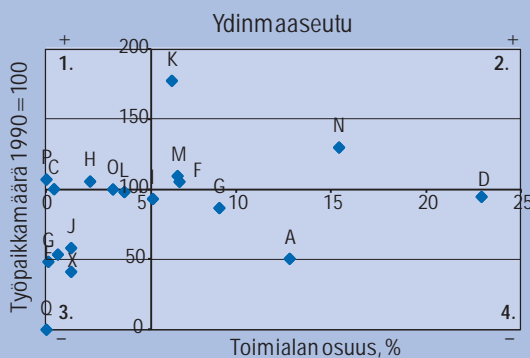
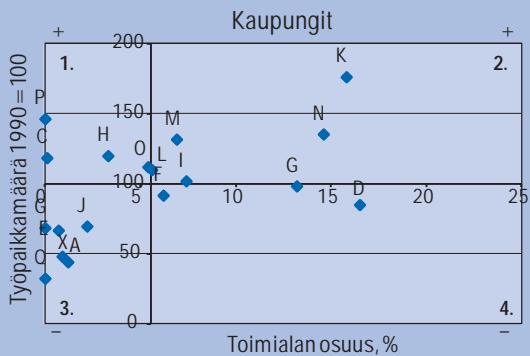
asutulla maaseudulla ollaan kaukana 1990-luvun lamaa edeltäneestä tasosta. Vastaava kehitys on tapahtunut myös toimialan arvonlisäyksessä. Sekä yksityisissä että julkisissa palveluissa kehitys maaseutualueilla on ollut positiivisinta kaupunkien läheisellä maaseudulla. Harvaan asuttu maaseutu on menettänyt julkisen palvelun ja yksityisten palvelujen työpaikkoja, vaikka ne ovat lisääntyneet muualla. Tässä suhteessa kehitys on ollut niin ikään heikkoa ydinmaaseudulla, kun taas kaupunkien läheisellä maaseudulla kehitys on ollut suotuisinta.

Vaikka elinkeinorakenteen muutokset ovat johtanut jokaisella maaseututyypillä palvelultaistumiseen, maaseututyypeittaiset erot toimialarakenteissa ovat selvät. Kaupunkien läheisellä maaseudulla alkutuotannon osuus työpaikoista on muihin maaseutualueisiin verrattuna pienin ja jalostuksen ja palveluiden osuus suurin, kun taas ydin ja harvaan asutulla maaseudulla alkutuotannon rooli työllistäjänä korostuu huomattavasti enemmän.

Toimialojen kehitys alueellisessa kontekstissa

Alueellisen työnjaon mukaisesti maaseudulla on enemmän alkutuotannon työpaikkoja ja kaupungeissa kaupan, teollisuuden ja palvelujen työpaikkoja. Maaseudulla on kaupungeja laajempi kirjo ja eniten työpaikkoja on erityisesti ydinmaaseuduksi luokiteltavilla alueilla.

Toimialojen merkitystä voidaan täsmällisemmin tarkastella analysoimalla työpaikkojen määrän kehitystä ja toimialan merkitystä alueella näiden yhteisvaihteluna nelikenttänä. Ensimmäiseen neljännekseen sijoittuvat kasvaneet mutta vähän työllistävät toimialat. Toiseen neljännekseen sijoittuvilla toimialan merkitys maaseututyypille on keskimääräistä suurempi, ja toimiala on kasvava. Kolmanteen neljännekseen sijoittuvat toimialat ovat vähentäneet työvoimaansa ja lisäksi niiden työllistävä merkitys on keskimääräistä pienempi.

- A Maa-, riista- ja metsätalous
- B Kalatalous
- C Kaivostoiminta ja louhinta
- D Teollisuus
- E Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto
- F Rakentaminen
- G Tukku- ja vähittäiskauppa
- H Majoitus- ja ravitsemistoiminta
- I Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne
- J Rahoitustoiminta
- K Kiinteistö-, vuokraus-, tutk- ja liike
- L Julkinen hallinto ja maanpuolustus: pa
- M Koulutus
- N Terveystieteiden ja sosiaalipalvelut
- O Muut yht.kunn. ja henk.koht. palvelut
- P Työnantajakotitaloudet
- Q Kansainväliset järjestöt ja ulkomaiset
- X Toimiala tuntematon

Toimialan työpaikkojen osuus vuonna 2007 ja kehitys vuodesta 1990 alkaen maaseututyypeittäin.

Neljännessä lohossa ovat paljon työllistävät toimialat, jotka ovat vähentäneet työvoimaansa.

Harvaan asutulla maaseudulla edullisimpaan lohkoon sijoittuu kaksi toimialaa: kiinteistöjä palveleva toiminta, joka käsittää myös vuokrauksen, tutkimuksen ja liike-elämää palvelevan toiminnan sekä terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut. Näistä ensiksi mainittu toimialakokonaisuus on maaseututyypin viidenneksi suurin työllistäjä, ja jälkimmäinen toimialakokonaisuus kolmanneksi suurin työllistäjä. Suurin työllistäjä, maatalous, työllistää suhteessa vähemmän kuin aikaisemmin. Myös toiseksi suurin työllistäjä, jalostus on menettänyt jonkin verran työpaikkojaan vuosien saatossa. Harvaan asutulle maaseudulle muodostuu yksi toimialojen rypäs, majoitus- ja ravitsemustoiminta sekä muut yhteiskunnalliset palvelut, jossa toiminta on lähinnä pysynyt ennallaan. Toinen toimialojen rypäs muodostuu vähän työllistävästä toimialoista, joiden työpaikkojen määrä on ollut vähenevä. Suurin tällainen toimiala on ollut julkinen hallinto.

Ydinmaaseudulla edullisimmin kehittyneeseen neljännekseen sijoittuu useampi toimiala kuin syrjäisellä maaseudulla. Harvaan asutun maaseudun ”menestyneiden” toimialojen lisäksi ryhmään kuuluvat koulutus ja rakentaminen, jotka ovat myös suhteellisen paljon työllistäviä. Suurin ydinmaaseudun toimiala on teollisuus, jonka työpaikkamäärä on vain hieman vähentynyt. Maa-, riista ja metsätalouden eli alkutuotannon absoluuttinen merkitys on ydinmaaseudulla suurempi kuin harvaan asutulla maaseudulla, mutta sen suhteellinen merkitys on pienempi. Toimiala on työllistäjänä taantunut vähemmän kuin syrjäisellä maaseudulla. Taantuvat toimialat ovat samat kuin harvaan asutulla maaseudulla: rahoitustoiminta; sähkö-, kaas- ja vesihuolto, sekä muut julkiset palvelut. Tuntemattomiksi luokitellun toimialan väheneminen kertonee lähinnä tilastotoimen parantumisesta.

Kaupunkien läheisellä maaseudulla parhaimpiin menestyjiin kuuluu viisi toimialaa. Kiinteistö-, vuokraus-, tutkimus- ja liike-elämää palveleva toiminto on tässäkin maaseututyypissä lisännyt eniten työpaikkoja. Muita menestyneitä toimialoja ovat olleet koulutus, kuljetus, rakentaminen sekä terveydenhoito- ja sosiaalipalvelut. Julkisten palvelujen määrällinen kehitys on ollut samanlainen kuin ydinmaaseudulla. Alkutuotannon työpaikkojen kehitys on ollut samansuuntainen kuin muilla maaseututyypeillä, mutta alkutuotannon työpaikkojen suhteellinen merkitys on kaupunkien läheisellä maaseudulla huomattavasti pienempi. Sinänsä suhteellisen pieni toimiala, majoitus- ja ravitsemustoiminta, on ollut positiivisesti kehittyvä.

Kaupungeissa ”edulliseen” lohkoon sijoittuvat lähes samat toimialat kuin kaupunkien läheisellä maaseudulla. Suurimpia poikkeuksia on rakentamisen heikompi kehitys kuin kaupunkien läheisellä maaseudulla.

Aluetalouden ja elinkeinojen kehittymismahdollisuudet

Suomen elinkeinoelämä on kiinnittynyt maailmankauppaan ja viennillä on maamme taloudelle suuri merkitys. Taloutta voidaan kuvata avoimeksi. Alueellinen työnjako on aiheuttanut elinkeinojen ja työpaikkojen sijoittumisen nykyisille sijoilleen. Luonnonolosuhteet, raaka-ainelähteet, liikenneverkko ja kaupungistuminen ovat ohjanneet kehittymistä. Ajanjakson olosuhteet ovat määränneet sen, mitä on voitu tuottaa tuottavasti ja missä on voitu tuottaa. Rakenteet muuttuvat jatkuvasti, mutta uusi toiminta aloittaa ituna vanhemman toimivan rakenteen seassa ja sen luomissa edellytyksissä.

Elinkeinorakenne vaihtelee maaseututyypeittäin, mutta lisäksi eroja syntyy siitä, missä päin Suomea aluetyyppisiin luokitellut kunnat sijaitsevat. Elinkeinorakenne on yksipuolisin harvaan asutulla maaseu-

dulla ja monipuolisin kaupungeissa. Jos elinkeinorakenne on yksipuolinen, niin muutokset ulkopuolelta tulevissa tekijöissä vaikuttavat voimakkaasti toimintaan. Jos yksipuoliseen toiminnalliseen rakenteeseen liittyvät myös epäedullinen ikärakenne ja matala koulutustaso, niin edellytykset sisäsyntyiseen uudistumiseen ovat heikot. Monipuolinen elinkeinorakenne ja suotuisa ikärakenne luovat stabiilisuutta ja auttavat rakenteen muutosta.

Maaseudulla elinkeinorakenteen muutos on pääosin ollut samansuuntainen eri maaseututyypeissä. Alkutuotannon työpaikat ovat vähentyneet, ja kaikkialla muu taloudellinen toiminta ei ole pystynyt korvaamaan menetyksiä. Varsinkin harvaan asutulla maaseudulla väestön väheneminen on aiheuttanut kysyntäpotentiaalin vähenemistä, mikä heijastuu kaupallisten palvelujen tarjonnan vähentymisenä. Väestön ikääntyminen muuttaa palvelujen kysyntää, mutta tämä ei välttämättä tuota kaupallisesti maksukykyistä kysyntää.

Työpaikkakehityksen valossa positiivisimmin kehittyvien päätoimialojen eli julkisten ja yksityisten palvelujen työpaikkojen kehittyminen on ollut huomattavasti vahvempaa kaupungeissa, kaupunkien läheisellä maaseudulla ja maassa keskimäärin kuin ydin- ja etenkin harvaan asutulla maaseudulla. Harvaan asutulla maaseudulla julkiset palvelut ovat jopa vähentyneet. Koska kyseessä on yli ajan jatkunut trendi, maaseututyypeittäin tarkasteltuna tämä trendi tulee todennäköisesti ainakin lähitulevaisuudessa jatkumaan. Tämä asettaa luonnollisesti haasteita ydin- ja etenkin harvaan asutulle maaseudulle, koska etenkin alkutuotannosta hävinneitä työpaikkoja ei ole pystytty riittävästi kompensoimaan muiden toimialojen työpaikoilla.

Niin sanotun tapuliteorian mukaiseen käsitteistöön nojautuen voidaan puhua resurssiyhdyskunnista, joissa toiminta perustuu alueen luonnonvarojen hyödyntämiseen. Suomessa tällaisia ovat olleet kaivos- ja metsäteollisuuden paikkakunnat. Elinkeino toiminnan ja tuotantorakenteen yksipuolistuminen puolestaan altistaa aluetalouden suhdanteiden heilahteluille ja maailmanmarkkinoiden muutoksille. Jos tuotannon omistus on alueen ulkopuolella tai kenties ulkomailla niin ”tapuliloukku” voi laueta. Tapuliloukku on jäämistä yhden taloudellisen resurssin armoille. Kärjistetty esimerkki olisi kultakuumeen synnyttämä kaupunki erämaassa, joka autioitui nopeasti kullan ja kullan aiheuttaman ryntäyksen ehtyessä, jos muuta toiminnan perussektoria ei ollut kehittynyt. Esimerkiksi kilpailukyvyen heikentyminen tai viennin ehtyminen voivat olla tällaisia laukaisevia tekijöitä. Voidaan myös puhua tytäryhtiö taloudesta, jossa päätäntävalta tuotannon edellytyksistä ja kehittämisestä on alueen tai oman maan ulkopuolella. Jos tuotanto on käynnistetty alueen ulkopuolelta tuotetun teknologian avulla siten, että tuotantoa ei ole päästy omaehtoisesti kehittämään eikä nostamaan sen jalostusastetta tai suunnittelemaan uusia tuotteita, niin alue on jossakin vaihteessa vaarassa jäädä tapuliloukkuun.

Pitkän päälle erityisesti harvaan asutun maaseudun kehitys riippuu siitä, millainen kysyntä kohdistuu siellä oleviin resursseihin ja miten näitä resursseja tullaan hyödyntämään. Näyttää siltä, että rakenteen kehittämisessä monipuolisuus ja monipuolistaminen tulevat olemaan avaintekijöitä ajan hammasta kestävää taloudellista aluerakennetta luotaessa.

Lähteet

- Aakkula, J., Manninen, T. & Nurro, M. (toim.) 2010. Maatalouden ympäristötuen vaikuttavuuden seuranta tutkimus (MYTVAS 3) – Väliraportti. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 1/2010. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki. Saatavissa internetistä: http://www.mmm.fi/attachments/mmm/julkaisut/julkaisusarja/newfolder/5pe9soaAU/Mytvas_nettti.pdf
- AC Nielsenin lehdistö tiedotteet.
- Bäck, S., Ollikainen, M., Bonsdorff, E., Eriksson, A., Hallanaro, E-L., Kuikka, S., Viitasalo, M. & Walls, M. (toim.) 2010. Itämeren tulevaisuus. Gaudeamus Helsinki University Press, Helsinki.
- C.A.P. Monitor. A continuously up-dated information service on the CAP of the EU. Agra Europe. Elinkeinoelämän keskusliitto. Saatavissa internetistä: <http://www.ek.fi>.
- Elintarviketeollisuusliitto. Toimintakertomus vuosilta 2010 ja 2011. Saatavissa internetistä: <http://www.etl.fi/>.
- ETT. Suomen Gallup – Elintarviketieto Oy:n tilastot, markkinakatsaukset, kulutus ja tuotantoennusteet.
- Euroopan komissio 2010. Communication from the commission to the European parliament, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. The CAP towards 2020: Meeting the food, natural resources and territorial challenges of the future. Brussels, 18.11.2010. COM(2010) 672 final.
- Eurooppatiedotus. Saatavissa internetistä <http://eurooppa-tiedotus.fi>
- Eurostatin tilastot. Saatavissa internetistä <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes>
- Heliölä J. & Herzon, I. (toim.). 2012. Maatilan luontoarvojen mittaaminen – luonnonhoitopellot, erityistukialueet ja tilataso. Suomen ympäristö 26/2012. Suomen ympäristökeskus, Helsinki.
- Hevostietokeskus. Saatavissa internetistä <http://www.hevostietokeskus.fi/>
- Huan-Niemi, E., Kull, M., Liesivaara, P. & Niemi, J. 2011. Yhteisen maatalouspolitiikan uudistus: Vaihtoehtojen tukikriteerien vaikutukset jäsenmaiden rahoitusosuuksiin. MTT Raportti 17. 39 s. Saatavissa internetistä www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti17.pdf.
- Iho, A., Lankoski, J., Ollikainen, M., Puustinen, M., Arovuori, K., Heliölä, J., Kuussaari, M., Oksanen, A. & Väisänen, S. 2011. Tarjouskilpailu maatalouden vesiensuojeluun ja luonnonhoitoon: järjestelmän kehittäminen ja pilotointi. TARVEKE-hankkeen loppuraportti. MTT raportti 33, Joki-oinen. Saatavissa internetistä: <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti33.pdf>
- Ilmatieteen laitos. Ilmatieteen laitoksen tilastot.
- Kasvistieto oy:n tilastot.
- Kauppapuutarhaliitto ry:n tilastot.
- Kemira Agron tilastot.
- Knuutila, M., Vatanen, E., Jansik, C. & Niemi, J. 2012. Elintarviketuotannon ja elintarvikemarkkinoiden riippuvuus tuonnista. MTT Raportti 61. 51 s. Saatavissa internetistä <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti61.pdf>.
- Kuluttajatutkimuskeskus. Saatavissa internetistä: <http://www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/>
- Liesivaara, P., Huan-Niemi, E. & Niemi, J. 2012. Assessment of the public debate in Finland on the reform of the CAP after 2013. MTT Raportti 40. 35 s. Saatavissa internetistä <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti40.pdf>.
- Maabrandivaltuuskunta 2010. Tehtävä Suomelle: Miten Suomi osoittaa vahvuutensa ratkaisemalla maailman viheliäisimpiä ongelmia. Maabrandivaltuuskunnan loppuraportti 25.11.2010. Saatavissa internetistä: http://www.tehtavasuumelle.fi/documents/TS_koko_raportti_FIN.pdf
- Maanmittauslaitos. Kiinteistöjen kauppahintatilasto.
- Maaseudun Tulevaisuus -lehti.
- Maaseutumatkailun teemaryhmän tilastot.
- Maaseutupoliittinen erityisohjelma 2007-2010, Maaseutupoliittikan yhteisryhmä YTR. Saatavissa internetistä: <http://www.maaseutupoliittikka.fi>
- METLA. Metsäntutkimuslaitos. Metsätalastollinen vuosikirja.
- MMM. Maa- ja metsätalousministeriö. Saatavissa internetistä: <http://www.mmm.fi>

Maa- ja metsätalousministeriö. 2012. Kansallinen vieraslajistrategia. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.

OECD:n tilastot. Saatavissa internetistä <http://www.oecd.org>

Paliskuntain yhdistyksen tilastot.

Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (toim.) 2010. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010. Ympäristöministeriö, Helsinki. Saatavissa internetistä: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=370833&lan=fi&clan=fi>

Ruokatieto. Ruokatieto Yhdistys ry. Saatavissa internetistä: <http://www.ruokatieto.fi>

SM. Sisäasiainministeriö. Saatavissa internetistä: <http://www.intermin.fi>

Suomen elintarviketalouden laatustrategia ja -tavoitteet. Saatavissa internetistä: <http://www.laatu-ketju.fi>

Suomen Hippos ry:n tilastot.

Suomen Kylätoiminta ry. Saatavissa internetistä: <http://www.maaseutuplus.fi>

Suomen Ratsastajainliitto ry:n tilastot.

Suomen säädöskokoelma. Saatavissa internetistä <http://www.finlex.fi/fi/laki/kokoelma/>

Suomen turkiseläinten kasvattajain liiton tilastot.

Suomen ympäristökeskuksen julkaisut. Saatavissa internetistä <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=202&lan=FI>

Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto. Palkkatilasto.

Tike. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskus. Maatilaräkisteri, Maatilatilastollinen vuosikirja, Puutarhayritysrekisteri, Tukirekisteri, Viljavaaka, Hanke 2000-rekisteri. Saatavissa internetistä: <http://www.mmmtike.fi/www/fi/>

Tilastokeskus. Kansantalouden tilinpito, Kuluttajahintatilasto, Maatilatalouden tulo- ja verotilasto, Maatilatalouden yritys- ja tulotilasto, Suomen tilastollinen vuosikirja, Yritys- ja toimipaikkarekisteri. Saatavissa internetistä: <http://www.tilastokeskus.fi>

Tullihallitus. Ulkomaankauppatilasto.

Työ- ja elinkeinoministeriö. Alueiden kehittämissyksikkö. Valtioneuvoston periaatepäätös maaseudun kehittämisestä. TEM/2360/00.06.02/2010. 24.2.2011. Saatavissa internetistä: http://www.tem.fi/files/29321/VN_periaatepaatos_maaseudun_kehittamisesta.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö. TEM Toimialaraportit, Toimialapalvelu - näkemyksestä menestystä. Saatavissa internetistä: <http://www.temtoimialapalvelu.fi>

Maatalouden tuottajahintaindeksi ja maatalouden tuotantovälineiden ostohintaindeksi alaindekseineen (2000=100).¹

	Tuottajahinta- indeksi ²	Tuotantovälineiden ostohintaindeksi			
		Yhteensä	Tarvikkeet ja palvelut	Investoinnit	Rakennukset
2012	138,0 ^e	151,5	153,4	144,6	145,0
2011	129,2	146,0	147,2	141,5	141,5
2010	113,7	130,1	128,1	136,2	134,6
2009	107,2	126,9	124,1	135,2	131,5
2008	119,9	139,5	141,8	134,3	136,6
2007	109,3	122,1	119,1	129,0	132,1
2006	103,2	116,1	113,7	121,6	120,5
2005	98,9	110,8	108,2	116,8	114,0
2004	101,5	107,1	105,1	111,8	109,5
2003	99,0	104,2	102,5	108,1	106,3
2002	103,7	102,8	101,5	105,5	104,6
2001	105,2	102,2	101,8	103,1	102,4
2000	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ Indeksit perustuvat EU:n indeksiluokituksiin.

² Sisältää myös turkistuotannon.

Lähde: Tilastokeskus.

Eräitä lukuja maatalouden rakenteesta.

	Maatilojen ¹ lukumäärä 1 000 kpl	Tilojen ¹ keskikoko, ha	Maidon- lähettäjien lkm 1 000 kpl	Maatalouden työlliset ² 1 000 henkeä	% työllisistä
2012	59	38,9	10	78	3,1
2011	62	37,4	10	80	3,2
2010	63	36,7	11	84	3,4
2009	64	35,9	11	88	3,6
2008	66	35,0	12	88	3,5
2007	67	34,4	13	87	3,5
2006	69	33,3	15	90	3,7
2005	70	33,0	16	91	3,8
2004	72	31,5	17	93	3,9
2003	74	30,6	18	99	4,2
2002	75	30,0	19	106	4,5
2001	77	29,1	21	112	4,7
2000	80	28,0	22	118	5,1
1999	..	..	24	121	5,3
1998	88	25,0	26	120	5,4
1997	90	24,0	28	130	6,0
1996	94	22,9	30	133	6,3
1995	100	21,7	32	141	6,7

¹ Tuotantotoimintaa harjoittavat ns. aktiivitalat.

² Vuodesta 2005 lähtien toimialaluokituksen TOL2008 mukaan

Lähteet: Tike, Tilastokeskus.

Eläinten lukumäärä toukokuun laskennan mukaan sekä lehmien keskituotos.

	Lehmiä 1 000 kpl	Keskituotos l/lehmä	Sikoja 1 000 kpl	Kanoja 1 000 kpl
2012	284	..	1 290	3 172
2011	286	7 859	1 335	3 304
2010	289	7 896	1 367	3 394
2009	290	7 850	1 381	2 926
2008	289	7 767	1 483	3 190
2007	296	7 796	1 448	3 134
2006	309	7 646	1 436	3 103
2005	319	7 505	1 401	3 128
2004	324	7 404	1 365	3 069
2003	334	7 251	1 375	3 016
2002	348	7 117	1 315	3 212
2001	355	6 932	1 261	3 202
2000	364	6 786	1 296	3 110
1999	372	6 443	1 351	3 361
1998	383	6 225	1 401	3 802
1997	391	6 183	1 467	4 152
1996	392	5 993	1 395	4 184
1995	399	5 982	1 400	4 179

Lähde: Tike.

Pääravinteiden myynti peltolannoitteissa lannoitusvuosittain, kg/ha ja hehtaarisato, ry/ha.

	Typpi kg/ha	Fosfori kg/ha	Kalium kg/ha	Ry-sato (ml. oljet) ry/ha
2011–12	70,4	5,4	15,7	..
2010–11	74,1	5,6	16,2	..
2009–10	80,3	6,5	18,9	..
2008–09	67,1	5,3	16,2	..
2007–08	78,7	7,8	24,3	..
2006–07	73,5	7,9	24,6	..
2005–06	73,9	8,6	25,3	4 673
2004–05	75,0	9,2	25,9	4 826
2003–04	76,5	9,3	26,4	4 630
2002–03	80,0	9,8	27,8	4 478
2001–02	80,5	10,1	28,3	4 692
2000–01	83,2	10,8	31,1	4 531
1999–00	84,2	10,4	30,5	4 900
1998–99	81,0	11,0	31,1	3 146
1997–98	85,0	11,4	32,6	2 980
1996–97	86,0	11,8	32,5	3 816

Lähde: Tike.

Maatalouden kokonaislaskennan tulokset vuosina 2005–2012e käyvin hinnoin, milj. euroa.

TUOTOT, milj. euroa	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012e
Tiloja edustettuna	69 992	70 086	67 854	66 641	64 723	63 348	62 379	61 512
KOKONAISTUOTTO, milj. euroa	4 652	4 668	5 049	5 107	4 939	5 306	5 518	5 870
Kasvinviljelytuotto	395	401	749	486	401	607	623	769
Ruis ja vehnä	59	81	164	91	60	133	156	205
Ohra	96	112	266	161	125	148	144	174
Kaura ja muut viljat	47	72	130	88	54	102	115	120
Öljykasvit	18	32	29	23	42	58	52	46
Nurmirehut	32	17	73	45	30	73	60	86
Peruna ja sokerijuurikas	128	74	78	65	74	66	69	105
Palkokasvit ja muut kasvit	14	14	10	13	16	28	27	32
Kotieläintuotto	1 612	1 599	1 657	1 868	1 787	1 787	1 916	2 011
Nautakarjatuotto	1 079	1 117	1 154	1 275	1 223	1 188	1 320	1 397
Sikatuotto	343	308	300	319	335	311	407	405
Siipikarja	170	144	174	232	155	192	96	103
Lammas- vuohi- ja hevostuotto yms.	19	30	28	43	73	96	92	106
Kasvihuone- ja avomaatuotto	452	461	453	488	478	596	681	781
Rahoitustuotto	13	13	13	16	12	12	13	13
Muu tuotto	220	206	231	254	256	252	245	284
Kaikki tuet yhteensä	1 960	1 988	1 947	1 995	2 004	2 051	2 041	2 012
CAP-tuet yhteensä	514	549	550	570	568	580	571	568
LFA-tuki ja ympäristötuki	757	755	783	799	822	828	822	820
Kansalliset tuet ja investointituet	741	735	649	690	658	696	684	662
KUSTANNUKSET, milj. euroa	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012e
TUOTANTOKUSTANNUS	6 018	5 988	6 192	6 552	6 511	6 701	6 788	6 982
Tarvikekustannus	1 588	1 598	1 632	1 824	1 817	1 818	2 062	2 167
Lannoitteet, kalkitus	185	191	194	212	306	205	238	259
Muut kasvinviljelykustannukset	305	283	305	321	322	310	334	360
Polttoaineet	209	241	227	295	245	258	324	342
Sähkö	106	133	135	156	158	223	265	270
Ostorehukustannukset	434	423	441	524	453	449	518	538
Kotieläinkustannus	349	327	330	316	334	373	383	398
Konekustannus	915	929	1 006	1 111	1 097	1 078	1 068	1 080
Konepoistot	549	564	598	664	646	607	611	611
Muut konekustannukset	366	366	409	447	451	470	457	468
Rakennuskustannus	321	340	386	400	377	415	416	425
Rakennuspoistot	264	281	326	333	316	347	353	360
Muut rakennuskustannukset	57	59	60	67	61	68	64	65
Muu kustannus	754	778	788	832	839	875	899	943
Vakuutukset	262	282	284	287	289	305	316	323
Kiinteät vuokrat	103	108	111	117	128	127	136	135
Muut poistot	46	46	48	49	49	47	49	49
Muut kustannukset	344	342	344	378	374	395	398	436
Työkustannukset	1 815	1 686	1 653	1 610	1 632	1 631	1 553	1 589
Maksetut palkat	157	165	174	180	184	199	226	241
Palkkavaatimus	1 658	1 521	1 480	1 429	1 448	1 431	1 327	1 348
Korkokustannukset	624	656	726	776	749	885	790	778
Korkokulut	110	125	159	170	138	115	117	105
Oman pääoman korkovaatimus	514	531	567	606	611	770	673	673
TUNNUSLUVUT	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012e
TUOTOT, milj.euroa	4 652	4 668	5 049	5 107	4 939	5 306	5 518	5 870
TUOTANTOKUSTANNUS, milj.euroa	6 018	5 988	6 192	6 552	6 511	6 701	6 788	6 982
Yrittäjänvoitto, milj.euroa	-1 364	-1 316	-1 138	-1 440	-1 571	-1 390	-1 264	-1 110
Yrittäjätulo, milj.euroa	808	737	909	595	488	811	736	911
Kannattavuuskerroin	0,37	0,36	0,44	0,29	0,24	0,37	0,37	0,45
Kokonaispääoman tuotto-%	-5,5	-4,7	-2,8	-4,2	-5,1	-3,1	-2,8	-1,9

Maatalouden tuet¹.

EU:N KOKONAAN TAI OSITTAIN RAHOITAMAT TUET VUONNA 2013, €/hehtaari tai €/yksikkö

Tukialue	A	B	C1	C2	C2pohj.	C3	C4
CAP-TILATUKI, €/ha							
Tilatuki (alueellinen tasatukiosa), €/ha	246,76	201,00	200,00	166,74	166,74	166,74	166,74
Tilakohtaiset lisäosat:							
Sonnipalkkion lisäosa, €/viitekauden eläinmäärä	44,10	44,10	44,10	44,10	44,10	44,10	44,10
Härkäpalkkion lisäosa, €/viitekauden eläinmäärä	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50	31,50
Täkkelysperunan lisäosa, €/viitekauden täkkelystonnien keskiarvo	12,38	12,38	12,38	12,38	12,38	12,38	12,38
Maitolisäosa, €/viitemäärättonni	17,14	17,14	17,14	17,14	17,14	17,14	17,14
Sokerijuurikkaan lisäosa, €/perustoituskauden tonni	92,82	92,82	92,82	92,82	92,82	92,82	92,82
Timoteillisäosa ²							
VALKUAIS- JA ÖLJYKASVIPALKKIO³	60	60	60	60	60	60	60
TÄRKKELYSPERUNAPALKKIO	560	560	560	560	560	560	560
CAP-ELÄINPALKKIOT, €/eläin							
Sonni- ja härkäpalkkio	420	420	240	240	240	240	240
Emolehmäpalkkio	160	160	80	80	80	80	80
Lypsylehmäpalkkio	155	155	-	-	-	-	-
Uuhipalkkio ⁴	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0	14,0
Teuraskaritsan laatupalkkio ⁵	30	30	30	30	30	30	30
LFA-TUKI, €/ha⁶	150	200	200	210	210	210	210
LFA-lisäosa ⁷ , perusosa	20	20	20	25	25	25	25
, kotieläintilan korotus	80	80	80	80	80	80	80
ELÄINTEN HYVINVOINNIN TUKI, €/eläinyksikkö		Perusehtojen tuki		Lisäehtojen tuki			
Naudat			50,00	17,00–57,00			
Siat			16,00	4,00–23,00			
YMPÄRISTÖTUKI, €/ha		Kasvinviljelytila		Kotieläintila			
Vilja, öljykasvit, valkuaiskasvit, nurmet			93	107			
Ryhmän 1 puutarhakasvit (avomaan vihannekset ym.)			450	450			
Ryhmän 2 puutarhakasvit (marja- ja hedelmäkasvit)			438	438			
Luonnonhoitopellot (monivuotiset nurmipellot)			170	170			
Luonnonhoitopellot (monimuotoisuuspellot)			300	300			
Eräät siemenmaustekasvit			181	181			

Ympäristötuen lisätoimenpiteet (A-, B- ja C-tukialueet): vähennetty lannoitus 10 €/ha, typpilannoituksen tarkentaminen peltokasveilla 23 €/ha, lannanlevitys kasvukaudella 27 €/ha, peltojen talviaikainen kasvipeatteisuus ja kevennetty muokkaus 11 €/ha, ravinnetaseet 18 €/ha.

Vain A- ja B-tukialueilla valittavat lisätoimenpiteet: peltojen talviaikainen kasvipeatteisuus 30 €/ha, peltojen tehostettu talviaikainen kasvipeitteisyys 45 €/ha, viljelyn monipuolistaminen 24 €/ha ja kerääjäkasvien viljely 13 €/ha.

Puutarhatilojen lisätoimenpiteet (A-, B- ja C-tukialueet): typpilannoituksen tarkentaminen puutarhakasveilla 90 €/ha, katteen käyttö monivuotisilla puutarhakasveilla 256 €/ha ja tuhoeläinten tarkkailumenetelmien käyttö 144 €/ha.

Ympäristötuen erityistukisopimukset: sopimuskaudesta riippuen 56–450 €/tukiyksikkö.

¹ Mukana ovat keskeisten tuotteiden tuet, eikä taulukko näin ollen kata kaikkia tukia.

² Timoteillisäosaa maksetaan koko maassa yhteensä 1,15 milj. €. Tuki jaetaan viitemäärän mukaan, joka riippuu vuosien 2007–2009 myönnetyn tuen keskiarvosta.

³ Palkkion kokonaismäärä on 6,5 milj. €. Palkkion lopullinen taso määräytyy hyväksytyyn kokonaispinta-alan perusteella. Palkkioon oikeuttavia valkuaiskasveja ovat peltoherne (eli ruoka- ja rehuherneet), härkäpapu ja makea lupiini. Palkkioon oikeuttavat myös edellä mainittujen valkuaiskasvien seoskasvustot, joissa valkuaiskasvien osuus kyviösiemenmäärästä kiloina on yli 50 %. Palkkio maksetaan seuraavista öljykasveista: syysrapsi, syysrypsi, kevätrapsi, kevätrypsi, auringonkukka, öljypellava, öljyhampuu ja ruistankio. Palkkion myöntö edellyttää, että palkkiokelpoisia kasveja ja seoskasvustoja on tilalla vähintään 10 % peltoalasta.

⁴ Sisältää epäsuotuisien maatalousalueiden LFA-lisän 3,5 euroa vuhta kohden. Maidontuotantoeläimet 8,4 €/eläin + lisätuki 3,5 €/eläin.

⁵ Palkkio myönnetään lammis- ja vuohirekisteriin ilmoitettujen teurastusten perusteella karitsoista, joiden ruhopaino on vähintään 18 kiloa.

⁶ Kotieläinlaksiksi katsotaan LFA-tuessa tila, jolla eläintehyys on vähintään 0,4 EY/ha tai tilalla on koko sitoumuskauden vähintään 10 eläinyksikköä ja eläintehyys on vähintään 0,2 EY/ha.

⁷ LFA-tuen lisäosaan kohdistuu leikkauksia maksukattojen vuoksi. Vuonna 2009 tukea maksettiin 98,3 % hehtaarikohtaisesta maksimimäärästä.

		2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Yksikkö	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks
KANSALLISET TUET							
ETELÄ-SUOMEN KANSALLINEN TUKI, POHJOINEN TUKI JA KASVINVIJELYYN TUKI							
Eläinyksikkökohtainen tuki							
Kotieläintuki emolehmistä							
A ja B	€/ey	73	83	83	83	90	93
C1	€/ey	295	300	300	300	300	300
C2	€/ey	295	300	300	300	300	300
C2pohj. ja saaristo	€/ey	371	376	376	376	376	376
C3	€/ey	446	451	451	451	451	451
C4	€/ey	631	636	636	636	636	636
Kotieläintuki sonneista yli 6 kk							
A ja B	€/ey	187	187	187	187	187	187
C1	€/ey	414	414	414	422	422	422
C2	€/ey	422	422	422	430	430	430
C2pohj. ja saaristo	€/ey	498	498	498	506	506	506
C3	€/ey	574	574	574	582	582	582
C4	€/ey	759	759	759	767	767	767
Kotieläintuki uuhista							
A ja B	€/ey	184	184	184	184	184	184
C1	€/ey	390	390	390	390	390	390
C2	€/ey	398	398	398	398	398	398
C2pohj. ja saaristo	€/ey	474	474	474	474	474	474
C3P1-P2	€/ey	664	664	664	664	664	664
C3P3-P4	€/ey	745	745	745	745	745	745
C4P4	€/ey	956	956	956	956	956	956
C4P5	€/ey	956	956	956	956	956	956
Kotieläintuki lihasiat							
A ja B	€/ey	174	*)	*)	*)	*)	*)
C1	€/ey	210	**)	**)	**)	**)	**)
C2	€/ey	213	**)	**)	**)	**)	**)
C2pohj. ja saaristo	€/ey	293	**)	**)	**)	**)	**)
C3	€/ey	293	**)	**)	**)	**)	**)
C4	€/ey	293	**)	**)	**)	**)	**)
Kotieläintuki kanat							
A ja B	€/ey	172	*)	*)	*)	*)	*)
C1	€/ey	204	**)	**)	**)	**)	**)
C2	€/ey	207	**)	**)	**)	**)	**)
C2pohj. ja saaristo	€/ey	293	**)	**)	**)	**)	**)
C3	€/ey	360	**)	**)	**)	**)	**)
C4	€/ey	360	**)	**)	**)	**)	**)
Broilerit ja lihasiipkarjaemot							
A ja B	€/ey	157	*)	*)	*)	*)	*)
C1	€/ey	171	**)	**)	**)	**)	**)
C2	€/ey	177	**)	**)	**)	**)	**)
C2pohj. ja saaristo	€/ey	263	**)	**)	**)	**)	**)
C3	€/ey	263	**)	**)	**)	**)	**)
C4	€/ey	263	**)	**)	**)	**)	**)

*) Vuodesta 2009 alkaen tuki on maksettu tuotannosta irrotettuna tukena vuoden 2007 tilakohtaisen viitemäärän mukaan. Vuonna 2009 tukimäärä aleni noin 6,5 % edellisestä vuodesta kotieläintilan hehtaarituki huomioiden. Vuodesta 2012 tukia leikattiin noin 20 % ja vuonna 2013 noin 37 %. Vuonna 2013 tukitaso on 74 €/eläinyksikkö.

***) Vuodesta 2009 alkaen tuki on maksettu tuotannosta irrotettuna tukena vuoden 2007 tilakohtaisen viitemäärän mukaan. Pohjoisen tuen alueella tukitasot alenevat vuonna 2013 noin kaksi kolmasosaa AB-alueen tukialenemasta viitemäärän eläinyksikköä kohden. Kotieläintalouden tuotantositonnaisissa eläinyksiköissä on käytössä pohjoisen tuen tilakohtainen porrastus. Vuonna 2013 tukitaso on pienillä tiloilla 208 €/eläinyksikkö (alle 146 ey) C1 alueella, 182 €/eläinyksikkö (alle 170 ey) C2 alueella, 242 €/eläinyksikkö (alle 200 ey) C2 pohj. alueella ja 251 €/eläinyksikkö C3 ja C4 alueilla. Suurilla tiloilla tuki on 105 €/eläinyksikkö C1 alueella, 91 €/eläinyksikkö C2 alueella ja 77 €/eläinyksikkö C2 pohj. alueella ja C3 ja C4 alueilla.

	Yksikkö	2008 €/yks	2009 €/yks	2010 €/yks	2011 €/yks	2012 €/yks	2013 €/yks
Pohjoiset teurastustuet							
Teurastetut sonnit C3–C4							
P1–P2	€/teur.eläin	131	131	131	131	131	131
P3–P4	€/teur.eläin	182	182	182	182	182	182
P5	€/teur.eläin	333	333	333	333	333	333
Teurastetut hiehot							
A ja B	€/teur.eläin	144	114	144	144	144	144
C1	€/teur.eläin	269	269	299	299	299	299
C2	€/teur.eläin	269	269	299	299	299	299
C2pohj. ja saaristo	€/teur.eläin	318	318	348	348	348	348
C3	€/teur.eläin	360	360	390	390	390	390
C4	€/teur.eläin	446	446	476	476	476	476
Maidon tuotantotuki							
A ja B	snt/l	3,2	3,1	3,1	3,2	3,1	3,1
C1	snt/l	8,3	8,1	8,0	8,0	8,0	8,0
C2	snt/l	9,1	8,7	8,7	8,7	8,7	8,7
C2pohj.	snt/l	10,1	10,0	9,7	9,7	9,7	9,7
C3P1	snt/l	13,1	13,0	12,7	12,7	12,7	12,7
C3P2	snt/l	14,8	14,7	14,4	14,4	14,4	14,4
C3P3-P4	snt/l	17,4	17,4	17,0	17,0	17,0	17,0
C4P4	snt/l	22,1	22,2	21,7	21,7	21,7	21,7
C4P5	snt/l	31,3	31,4	30,9	30,9	30,9	30,9
Kasvinviljelyn tuki							
C1-tukialue ¹							
Vehnä	€/ha	47	47	47	47	38	38
Ruis	€/ha	112	112	150	150	150	150
Mallasohra	€/ha	70	70	-	-	-	-
Öljykasvit	€/ha	100	100	120	120	120	120
Tärkkelysperuna	€/ha	133	133	133	133	133	133
Avomaanvihannekset	€/ha	348	348	348	348	348	348
Peltokasvit ilman viljoja	€/ha	100	100	120	120	120	120
C2- ja C2P-tukialueet ¹							
Vehnä	€/ha	47	47	47	47	38	38
Ruis	€/ha	112	112	150	150	150	150
Mallasohra	€/ha	70	70	-	-	-	-
Öljykasvit (ei C2P)	€/ha	27	27	47	47	47	47
Tärkkelysperuna	€/ha	133	133	133	133	133	133
Avomaanvihannekset	€/ha	348	348	348	348	348	348
Peltokasvit ilman viljoja (ei C2P)	€/ha	27	27	47	47	47	47
C3- ja C4-tukialueet							
Avomaanvihannekset	€/ha	348	348	348	348	348	348

¹ C-alue Pohjoinen tuki.

		2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Yksikkö	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks	€/yks
Etelä-Suomen erikoiskasvituki							
A- ja B-tukialueet							
Täkkelysperuna	€/ha	105	100	100	100	100	100
Avomaanvihannekset	€/ha	105	100	100	100	100	100
Kotieläintilan hehtaarituki							
A- ja B-tukialueet	€/ha	33	30	30	36	37	39
Sokerijuurikkaan kansallinen tuki							
	€/ha	350	350	350	350	350	350
Yleinen hehtaarituki viljelyalalta C2–C4							
Viljat ja muut peltokasvit							
C2, C2P ja saaristo	€/ha	30	30	33	33	33	33
C3	€/ha	46	46	49	49	49	49
C4	€/ha	97	97	100	100	100	100
Muut kasvit							
C2, C2P ja saaristo	€/ha	35	35	33	33	33	33
C3	€/ha	51	51	49	49	49	49
C4	€/ha	102	102	100	100	100	100
Nuorten viljelijöiden hehtaarituki C1–C4							
	€/ha	36	36	36	36	36	36
Kasvihuonetuki A ja B							
yli 7 kk	€/m ²	11,3	11,0	10,9	11,4	11,1	10,3
2–7 kk	€/m ²	4,0	4,0	4,4	4,4	4,1	3,8
Kasvihuonetuki C1 ja C2							
yli 7 kk	€/m ²	11,2	11,7	12,3	11,1	11,4	10,6
2–7 kk	€/m ²	4,3	4,3	4,7	4,9	4,4	4,1
Kasvihuonetuki C2P							
yli 7 kk	€/m ²	11,3	13,2	11,7	12,3	11,4	10,6
2–7 kk	€/m ²	4,3	4,3	4,7	4,9	4,4	4,1
Kasvihuonetuki C3–C4							
yli 7 kk	€/m ²	11,3	11,2	11,7	12,3	11,4	10,6
2–7 kk	€/m ²	4,3	4,3	4,7	4,9	4,4	4,1
Puutarhatuotteiden varastointituki							
A- ja B-tukialueet							
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	€/m ³	13,6	14,2	14,2	14,2	14,2	14,2
Muut varastot	€/m ³	8,4	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8
C-tukialueet							
Varastot lämpösäätelyjärjestelmällä	€/m ³	14,2	14,2	14,2	14,2	14,2	14,2
Muut varastot	€/m ³	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8	8,8
Eläinyksiköiden muuntokertoimet kansallisissa tuissa							
Eläinyksikkö	Eläinyksikkö			Eläinyksikkö			
Emolehvät	1	Kutut	0,48	Sorsa- ja fasaaniemot, tarhatut		0,013	
Emolehmähiehot, yli 2 vuotta	1	Emakot, karjut	0,7	Hevoset			
Emolehmähiehot, 8 kk–2 vuotta	0,6	Kanat, mukaan lukien emokanat	0,013	- siitostammat (hevoset ja ponit)		1	
Sonnit ja härät, yli 2 vuotta	1	Broilerit	0,0053	- suomenhevoset, vähintään 1 vuotta		0,85	
Sonnit ja härät, 6 kk–2 vuotta	0,6	Broileriemot	0,025	- 1–3-vuotiaat muut hevoset ja ponit		0,6	
Uuhet	0,15	Hanhi-, anka- ja kalkkunaemot	0,026				
Eläinyksiköiden muodostaminen lihasikojen, nuorien siitosemakoiden, nuorien siitoskarjujen, kalkkunoiden, hanhien, ankkujen sekä tarhattujen sorsien ja fasaanien osalta							
13 teurastettua lihasikaa	1 ey	585 teurastettua ankkua		1 ey			
13 siitokseen myytyä nuorta emakkoa tai karjua	1 ey	1 375 teurastettua tarhattua sorsaa		1 ey			
223 teurastettua kalkkunaa	1 ey	1 375 teurastettua tarhattua fasaania		1 ey			
325 teurastettua hanhea	1 ey						

MTT Taloustutkimuksen julkaisuja

- No 100 Peltola, J. 2002. Three Approaches to Mathematical Models for Finnish Natural Resource Management. 97 p.
- No 101 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2002. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2002. 94 s.
- No 101a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2002. Finnish Agriculture and Rural Industries 2002. 94 p.
- No 102 Jansik, C. 2002. Determinants and Influence of Foreign Direct Investments in the Hungarian Food Industry in Central and Eastern European Context. An Application of the FDI-Concentration Map Method. 312 p.
- No 103 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2003. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2003. 94 s.
- No 103a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2003. Finnish Agriculture and Rural Industries 2003. 94 p.
- No 104 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2004. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2004. 94 s.
- No 104a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2004. Finnish Agriculture and Rural Industries 2004. 94 p.
- No 105 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2005. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2005 - Kymmenen vuotta Euroopan unionissa. 94 s.
- No 105a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2005. Finnish Agriculture and Rural Industries 2005 - Ten Years in the European Union. 94 p.
- No 105b Niemi, J. & Ahlstedt, J. (red.). 2005. Finlands lantbruk och landsbygdsnäringar 2005 - Tio år i Europeiska unionen. 94 s.
- No 106 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2006. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2006. 96 s.
- No 106a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2006. Finnish Agriculture and Rural Industries 2006. 96 p.
- No 107 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2007. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2007. 96 s.
- No 107a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2007. Finnish Agriculture and Rural Industries 2007. 96 p.
- No 108 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2008. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2008. 96 s.
- No 108a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2008. Finnish Agriculture and Rural Industries 2008. 96 p.
- No 109 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2009. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2009. 96 s.
- No 109a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2009. Finnish Agriculture and Rural Industries 2009. 96 p.
- No 110 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2010. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2010. 96 s.
- No 110a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2010. Finnish Agriculture and Rural Industries 2010. 96 p.
- No 110b Niemi, J. & Ahlstedt, J. (red.). 2010. Finlands lantbruk och landsbygdsnäringar 2010. 94 s.
- No 110c Ниemi, Ю, Ахлстедт, Я. и Синисало, А. (ред.). 2010. Сельское хозяйство Финляндии 2010. 103 с.
- No 111 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2011. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2011. 96 s.
- No 111a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2011. Finnish Agriculture and Rural Industries 2011. 96 p.
- No 112 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2012. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2012. 96 s.
- No 112a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2012. Finnish Agriculture and Rural Industries 2012. 96 p.
- No 113 Latukka, A., Nurro, M. & Ahlstedt, J. (toim.). 2012. Moderni 100-vuotias suuntaa tulevaisuuteen: Maatalouden kannattavuuskirjanpidon juhlaulkaisu. 64 s.
- No 114 Niemi, J. & Ahlstedt, J. (toim.). 2013. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2013. 96 s.
- No 114a Niemi, J. & Ahlstedt, J. (eds.). 2013. Finnish Agriculture and Rural Industries 2013. 96 p.

Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2013
ISBN 978-951-687-168-7 (Painettu)
ISSN 1798-5897 (Painettu)

Vammalan kirjapaino Oy
2013